

Rə Lucas

Nunə rə Lucas, ja ua yø hyə bi 'yo't'i ngue te bi 'yøtra Jesucristo.

Rə Lucas bi mə hanja ngue bi 'yotra libro ja ua.

¹ Xangu yø ja'i bi ne bi 'yətra hyə, 'nɛ bi cuatro sɛcua ya yø hyə xə nja ua dí 'bəhmɛ.

² Guehya bi cuatro sɛcua'a te gəmə hyə bi nxännbəte yø məmhyə nuyə bi nu te gə bi 'yøtra Jesús, astə gue'mø məmbá fədi bá xännbə rə hyə yø ja'i.

³ Nugə xquet'a dadi ja ndumməi dí honi ha bi njap'ə bá fədi, astə guehrə tiempo ja p'əya. Ague mə ndø'amigo Teófilo, nugə dí nnu manho ngue gə utra hyə gə cuarpə ja rə sɛcua, gə pɛn'na'i.

⁴ Porque dí nne guí padí xanho ngue majuaní na rə hyə bi sän'na'i.

N'na rá anxɛ Oja bi mə ngue di m'məhnə rə Xuua nunə bi 'yøtra nxixya.

⁵ Nu'a rə tiempo mi ndast'abi p'ə ja rə häi Judea rə Herodes, mi 'bə'a n'na rə mmäcja ngue yø judío ni hu ngue rə Zacarías. Nunə rə Zacarías, yø mmimmɛfihə'ə yø mmäcja tenna ndu rə mmäcja Abías. Nu'a rá xisu rə Zacarías, ni hu ngue rə Elisabet, guehna n'na rá mbom'meto rə mmäcja Aarón.

⁶ Nuyə yonc'ei ya, nu'a rə nho nne Oja ngue da 'yøt'e, gue'a bi 'yøt'a. Gə bi 'yøt'ə yø hyə mməmp'ə ja rá ley Oja. Hinjongui pəni da 'yɛmbi ngue hinga gue'a øt'e.

7 Pε h̄imbi m'm̄hyø bas̄i, porque mará 'yabasi na ra Elisabet. 'Nε ya gä yø d̄ac'ei.

8 Nunā ra mm̄cja Zacarías, bi tocabi ngue bi zōnna ora d̄i m'm̄et'o p'ua ja ra danija ngue da danne Oja.

9 Nu'ua yø mm̄cja, ja yø costumbre ngue j̄cra suerte ndana gue'a ra mm̄cja da yarbua ja ra nija dá uhr̄a bopo. Nu'a ra ora'a, bi tocabi ra suerte ra Zacarías ngue da uhr̄a bopo.

10 Gātho 'bu'athi yø ja'i ngue mmat'Oja, mente brá ombo ra Zacarías ngue brá uhr̄a bopo.

11 Ra Zacarías bi nu ngue bi zō'a n'na rá anxε Oja, bi m'm̄ap'ua ja rá hyo ra altar ngue n'yēi, ha zø ra bopo.

12 Emm̄ei bi nsu 'mø mi nu ra anxε ra Zacarías. H̄ingui pad̄i te da 'yøt'e.

13 Pε ra anxε bi 'yεmbi:

—Ague Zacarías, 'yo guí su. Porque da 'yøt'a Oja ngue d̄i nja'a te guí äpi. A nuyá, d̄i m'm̄'a n'na rá ts'ant'ua n̄i xisu Elisabet. Gdi huṭi ngue di Xuua.

14 Gui johya 'mø bi m'm̄ai, d̄i nja'i mpähä. Xquet'a xangu yø ja'i di johya 'mø bi m'm̄ai.

15 Porque da nu manho Oja n̄i ts'ant'ua. Nunā n̄i ts'ant'ua h̄injam'mø da zi ra vino, 'nε h̄inte man'na mā cosa da zi ngue d̄i n'iti. Mente yø pa d̄i m'm̄ai, d̄i n'youi ra Esp̄iritu Santo.

16 Da 'yøt'e ngue xangu yø judío di 'bärpa yø mm̄ai da 'yεc'ei Oja nuna 'bui ngue ra Hmu.

17 Nunā ra Xuua d̄i m'm̄et'o p'ua d̄i ma ra Hmu. Tengutho ra pōngahya Elías ngue bi ma mahati ra ts'edi, xquet'a d̄i njarb̄atho n̄i ts'ant'ua ya, da mā mahati ra ts'edi. Da japyø ja'i di 'bät̄yø mm̄ai,

da 'yøt'e tengutho mī øtyø mboxita. Nu'ʘ yø mmejhmaḡya, da baḡi ngue da deḡnbabi yø hya yø hoja'i bá ḡinna hya. Da japyø ja'i ngue ḡi nsäp'ʘ ja yø mm̄i ngue da 'yεc'εi Oja.

18 Nuḡa ra Zacarías bi 'yørp̄a ra nt'änni ra anxε, bi 'yεmbi:

—¿Hanja na ra hya guí xiqui? Porque nuḡa ya dá ndø, da guehma xisu p'ʘya, ya ra dac'εi —bi 'yεmbi.

19 Bi 'yεḡna anxε p'ʘya:

—Guecä drá Gabriel. Dí 'bucä p'ʘ ja rá hmi rá dä Oja. Go xp̄a mm̄ngä Oja ya ngue ga xi'i na ra hoga 'da'yo hya dí xi'i.

20 Pε nuḡa ngue hinguí εc'εi na ra hya dí xi'i ya, guí ngone ya, hinda zä guí nya, asta gue'mø ḡi m'm̄hni ts'ʘnt'ʘ dí xi'i. Nuḡa ra hya dí xi'i, bá εp'ʘ ra pa ḡi nja na.

21 Nu'ʘ yø ja'i 'b'ʘathi p'ʘya, i tø'mi ngue da pønna Zacarías. Di 'yødyø ja'i ngue ya'atho ra ora bá ombo nnija ra Zacarías.

22 Ya hinguí sä ḡi nya 'mø mambá pøni. Janangue bi bahyø ja'i ngue ja te bá t'uta mbonnija. Ya yø 'yεtho ga 'yøtra senya p'ʘya, porque ya hinguí sä ḡi nya.

23 Nu'mø mī dātra pa ngue øtrá ndanne p'ʘ ja ra nija ra Zacarías, bi ma rá ngu p'ʘya.

24 M'mεfa p'ʘya, mī hya rá basi rá xisu Elisabet. Bi m'm̄rp̄a ja rá ngu, hin har̄a i ma m̄ente ncat'a zana. Ya εn'a nbεmp'ʘya:

25 “Nguna bi jacä Oja ya, i nnepe ngue ya hinni mantho da denngagui yø ja'i”, i εna.

Bi manná anxε Oja ngue ḡi m'm̄hra Jesús.

²⁶ M̄i dāt'a n'nato zana ngue ha rá bas̄i ra Elisabet, nuna Oja hōmbi menhna anxε Gabriel, bi map'ua ja n'na ra hn̄ini n̄i hu ngue Nazaret, ja ra häi Galilea.

²⁷ Bi ma da nyaui n'na ra hmute xisu n̄i hu ngue ra Maya. Nuná, ya ja ngue di nthatui n'na ra n'yohua n̄i hu ngue ra José. Nuna ra José, rá mbom'meto ra dast'abi David.

²⁸ Nu'a ra anxε bi zōp'ua m̄i 'buhra hmute, bi 'yemb̄i:

—Nná han'na'i ra nzengua ngue gá nth̄eui rá mate Oja. I nnu manho'i Oja, 'nε man'na di jap'a'i ngue gātho m̄i'da yō xisu —bi 'yemb̄i.

²⁹ Nu'mō m̄i nu ra Maya ngue 'bāp'ua ra anxε, di 'yōtho hanja na ra hya xifi. I ena: “¿Tegue manzengua'a xicā na?”

³⁰ Ra anxε p'uya bi 'yemb̄i:

—Ague Maya, 'yo guí su. Nu'i, gá nth̄eui rá mate Oja.

³¹ A nuya gui hya n̄i bas̄i ya, 'nε drá ts'ant'ua gui øni. Nu'mō bi m'mai, gdí huṭi ngue ra Jesús.

³² Hinjonda zadi tengū na. 'Nε di hu ngue rá Ts'ant'ua Oja maguesε. Nuna Oja mā Hmuħua, da japi ngue di ndast'abi na n̄i ts'ant'ua tengutho m̄i pēhrá mboxita David.

³³ Janangue di manda para zantho yō judío, 'nε di ndast'abi hinha rá nzeui.

³⁴ Ra Maya p'uya bi 'yōrpa ra nt'änni ra anxε, bi 'yemb̄i:

—¿Ha di zā di nja'a guí xiqui, conquē tobe hin dadi nthati?

³⁵ Bi 'yenna anxε p'uya:

—Rá Espíritu Santo dá zøp'ʘ gdi 'bui. Nuna Oja maguesε ja rá ts'edi, dá zä dá 'yøt'e ngue guí hya ni basi. Janangue nuna rá ts'ant'ʘ di m'mui, gä rá nho dá n'yo, 'nε di nhuti ngue rá Ts'ant'ʘ Oja.

³⁶ A nuyá, xquet'a 'nε'a ni mεni Elisabet di m'mu'a n'na rá ts'ant'ʘ ya, 'nε guí padi ngue ya rá dac'ei'a rá xisu. 'Nε t'εmbi ngue rá 'yabasi na rá xisu na. A nuyá, ya n'nato zana há rá basi naya.

³⁷ Nuna Oja, hinte hεmbi.

³⁸ Bi 'yεnna Maya p'uya:

—Ya dí øcä ná rá hya mman'Oja 'mø. Dá jacä Oja ná rá hya guí xiqui.

Mi manna Maya ná rá hya ná p'uya, bi ma rá anxε.

Bi ma rá Maya di zεngua rá Elisabet.

³⁹ A nuyá, nuna rá Maya bi ma n'nahmantho p'ʘ ja n'na rá hnini rá njap'ʘ ja yø xanthø ja'a rá häi Judea.

⁴⁰ Mi zømp'ʘ ja rá ngu rá Zacarías, bi yut'ambo rá Maya, bi zεngua rá Elisabet.

⁴¹ Nu'mø mi 'yøhra Elisabet ngue di zεnguate rá Maya, rá Elisabet bi 'yanná basi o rá mmui. Rá Espíritu Santo bi bεnnbabi rá hya dá xihra Maya.

⁴² Bi ts'edi bi 'yεmbuya:

—Man'natho bi jap'a'i Oja ngue gätho mi'da yø xisu. 'Nε xquet'a bi unná njapi ni basi.

⁴³ ¿Hague ngu rá njama mmadi ja ngue ga øt'ä, ngue bá εhε bi zεnguagui rá mamá ma Hmu?

⁴⁴ Høntho bi zo ma gu ngue gadi zεnguagui, nuna ma basi o ma mmui bi 'yani ngue di johya.

45 Rā mmēnthi gá nthēui ngue gá 'yεc'ei rā hya bi si'i, porque nu'a te mman'Oja, di nja'a —bi 'yenna Elisabet.

46 Rā Maya bi 'yena:

—Nugā dí εspabi Oja.

47 Di johya mā mmāi conná nguehna Oja ma yantegä.

48 Porque bi 'yorcagui mā su Oja, 'nε hinga njuanigui, nugā drá mēfitho. Nu rā pa di ma p'uya, gátho yø ja'i dā 'yengui ngue rā mmēnthi dá nthε'be.

49 Porque jase rá ts'edi Oja, ¿hague ngu ganho'a te bi 'yorcagui? Nunā Oja, maguesε nā.

50 Hangu rā pa di huεcyø ja'i suprá xudi Oja.

51 I ja ts'edi te bi 'yøt'e. Bi hyεjpa yø hya yø ja'i di 'yεts'i.

52 Bi 'yenspε ja yø nhudi yø dast'abi. Bi japi bi hya rā ts'edi yø ja'i hinga njuani.

53 Bi 'yøt'e ngue mbonguitho te dā zi yø ja'i mi tūmanthuhū. Bi 'yetyø mmεmmeti, hīndi japi te dā hyats'i.

54 Bi nja rá yemmāi conná ngue'ε yø judío mi thanne, hīmbi pūmbēni bi māt's'i.

55 Bi nja tengutho rā hya bi sihma mboxitahε Abraham, ngue para zantho dā ma mahuequi'ε yø mbom'meto.

56 Nunā rā Maya, nhyushna bá m'map'ε 'bahra Elisabet. Bi ma rá ngu m'mεfa p'uya.

Bī mīhra Xuua nūna bi 'yøtra nxixya.

57 Mī zōnna pa di ønná ts'ant'ε rā Elisabet.

58 Bī ma di zengua'ε yø besino, 'nεhyø mēni. Bi bahyø ja'i ngue xandøngu rā nho bi 'yørpabi Oja.

59 Ya rá hyato ma pa xi mihra ts'ant'u, bi ma mhmεpya p'uya, bi njapra circuncisión. Yø ja'i p'uya nnepe di hu ra ts'ant'u tengutho gui hu rá papá Zacarías.

60 Pe rá mamá ra ts'ant'u bi 'yεna:

—Hjn'na. Man'na xanho di hu ngue di Xuua —bi 'yεna.

61 Bi t'εmbuya:

—¿Hanja? Conque hinga n'na ni mēni ni hu'a ra thuhu guí mmanya.

62 Bi t'ørpa ra senya rá papá ra ts'ant'u p'uya, ngue t'änni te di hu.

63 Bi 'yä'a n'na ra xithe p'uya, bi cuatro thuhu di ho, bi 'yεna: “Di hu ngue di Xuua”. Gätho yø ja'i p'uya, di 'yøtho.

64 'Bexque'a ra ora'a p'uya, bi zä bi nya ra Zacarías. Janjuaní ngue di ja mammadi Oja p'uya.

65 Gä di 'yøtho'u yø besino'a te bi nja. Gätho'a ra xεqui mi 'bai ja ra häi Judea, i mmanyø ja'i te bi nja.

66 Gätho ya yø ja'i bi badi te bi nja, di n'yomfēni, 'nε di n'yänni n'na ngu n'na, hague nja'a ya. Di n'yεmbyø ja'i:

—¿Te 'be'a gätho da 'yør'mø bi ndan'yohu na ra ts'ant'u na? —di n'yεmbi.

Porque εmmei di unná njapi Oja.

Ja ua yø hya bi manna Zacarías.

67 Nunā ra Zacarías rá papá ra Xuua, bi bεnnbabi ra Espíritu Santo ra hya da ma. Bi 'yεna:

68 —Ma ga εspabi na mā Hmu Oja. Porque da εεε ua 'bøhyø judío ngue di pøhø.

69 Dá pɛnngah̄ n'na rá Yante ja rá ts'ɛdi. Guehna n'na rá mbom'mɛto rá David nunā bi 'yɔt'e te nne Oja.

70 Nu'mø yø pa xa thogui ngunā rá hyā bi bɛnnbabī yø pøngahyā Oja 'mø mi yat'a rá hyā bi nepe bi mā.

71 Bi mā ngue dá yanjū p'u 'buhmā nsaih̄. 'Nɛ dá yanjū ngue'u to gá nnū man'uj̄.

72 Bi mā ngue di huɛc'u mā mboxitah̄ xa m'mui. 'Nɛ bi mā ngue nu'a rá macā hyā bi xifi, h̄indi pumbɛnī.

73 Guehnā rá hyā bi yarabī Ojā nā mā mboxitah̄ Abraham.

74 Bi xifi ngue dá yanjū p'u 'buhmā nsaih̄, n'namhmā ngue ya h̄ingā sū gā thanneh̄ Ojā.

75 'Nɛ gā nsuph̄, gá rá nho gdá n'yoh̄ mɛnte rá pa gā m'muhmā.

76 A nu'i grá zits'ant'u, gdi hū ngue rá pøngahya'i nā Ojā māguesɛ ya. Porque gui m'mɛt'o ngue gui xojpā yø mmuī yø ja'i hante dá ɛhrā Hmū.

77 Nu'i gui japi dá bahyø ja'i ngue ya dá ma nhyanī, 'nɛ di mpunnbabī yø ts'oquī.

78 Nunā Ojā di macj̄, 'nɛ di huɛgah̄. Tengu rá hyadi di yor'mø mā pa, astā mayā bi nɛxrá nyot'i sɔcua ja rá häi.

79 Nu'u yø ja'i 'bu 'bɛxuī dá zä dá dinnā 'yu. Njarbutho ya, nuyā yø ja'i xants'o gā 'yo, ya ja ngue di nthɛui rá ndate. Dá xojpā Ojā yø mmuī. Dá japi dá bahyø ja'i ha di njojpauī Ojā —bi 'yɛnna Zacarías.

80 Man'na nī zacrä ts'ant'u, bi nte 'nɛ man'na nī bā Ojā. Pɛ bá m'mup'u ja rá dapo astā gue'mø mi zønnā pa dá xihrā hyā yø judío.

2

Ya bi mihra Jesús.

¹ Nū'ʘ p'ʘ pa'ʘ p'ʘya, gātho'ʘ yø naciõn di manda ra dast'abi Augusto, bi manda ngue da ma nsots'i rā censo.

² Guehna rá madi ra censo bi ma nsots'i 'mø mi ndast'abi ra Ćirenio p'ʘ ja ra häi Siria.

³ Gātho yø ja'ĩ, ja ngue da map'ʘ ja ra hnini xa m'mahyø mboxita, ngue di cuatyø thuhū.

⁴ Janangue nuna ra José bá nexpʘ ja ra hnini Nazaret ja ra häi Galilea, i map'ʘ ja ra hnini Belén ja ra häi Judea mará mmengu ra David. Porque ra José, rá mbom'meto ra David.

⁵ Bi ma ra José di cuatrá thuhū cona Maya rá xisu. Nuna ra José himbi dāhrá xisu, pε ra Maya ya ha rá basi.

⁶ Mente 'bap'ʘ ja ra hnini Belén, nuna ra Maya bi zonna ora di m'meni.

⁷ Bi m'mahrá madi ts'unt'ʘ. Bi 'uε ra ulu 'mø mi mi. Bi gārbʘ ja rá mosa yø fani, porque hin'yʘ ha di nsāya, hinda hōnnbʘ ja ra ngumfani i sä.

Bi zøhyø anxε p'ʘ 'bʘhyø mändε'yo.

⁸ Mi 'bap'ʘ yø mändε'yo p'ʘ jon'a Belén, madi haxpʘ ngue fādi gā ra xui yø de'yo.

⁹ Mi dambeni, ya 'bap'ʘ n'na rá anxε Oja. Rá nyot'i Oja p'ʘya, bi yot'i gātho p'ʘ 'bwi. Pε εmmēi bi nsu.

¹⁰ Rā anxε p'ʘya bi 'yēmbi:

—'Yo guí suhū. Porque nná han'nahū ra hoga 'da'yo hya ya, 'nε hōnnbʘ bi zā di johya yø ja'ĩ 'mø bi 'yøhna ra hya nná hagä ya.

11 A nuyá, ya b̄i m̄ihni Yanteh̄u p'̄u ja r̄a hn̄ini m̄i 'b̄uh̄ra David. Guehn̄a r̄a Cristo bá ex Oja ngue d̄i ndast'abi naya.

12 Ḡa xi'i te jap'̄u ha gui timhm̄u. I nt'ε r̄a ulu n̄a r̄a ts'unt'̄u, op'̄u ja rá mosa yø fan̄i.

13 M̄ente ya r̄a anxε p'̄uya, b̄i n̄equi m̄i'da yø anxε bí 'yε mah̄ets'i. Ḡa εspabi Oja yø anxε, i εn̄a:

14 —Maguesε n̄a Oja bí 'b̄u mah̄ets'i. 'N̄εcua ja r̄a x̄imh̄ai, d̄a hyur̄pa yø mm̄ai yø ja'i d̄a nur̄pa rá m̄ate.

15 H̄on̄tho b̄i m̄anyø anxε n̄a r̄a hȳa n̄a p'̄uya, b̄i mengui, i ma mah̄ets'i. Yø m̄ände'yo p'̄uya, d̄i n'ȳmbi n'na ngu n'na:

—Ma ḡa mm̄ähä Belén. Ḡa ma nuh̄'a r̄a hȳa bi ørc̄ah̄u Oja ngue b̄i nja ya.

16 N'nah̄man̄tho b̄i ma yø m̄ände'yo p'̄uya. Bi d̄imp'̄u m̄i 'b̄uh̄ra Maya 'n̄eh̄ra José. Nu'a rá ts'unt'̄u, op'̄u ja rá mosa yø fan̄i.

17 M̄i nup'̄u ha 'b̄ui, bi xifi ngue ya x̄i m̄anna anxε ngue x̄i m̄ih̄ra 'uene.

18 Nu'̄u yø ja'i bi 'yøhya yø hȳa b̄i m̄anyø m̄ände'yo, di 'yøtho hanja n̄a r̄a hȳa sifi.

19 P̄ε r̄a Maya h̄inha gui p̄umb̄eni n̄a r̄a hȳa bi sifi, h̄ont'a mb̄en'a.

20 Nu'̄u yø m̄ände'yo b̄i mengb̄u xpi 'yeh̄ε, p̄ε εspabi Oja, 'n̄ε di ja m̄ammādi ngue'a te r̄a hȳa xi 'yøde, 'n̄ε'a te ḡa x̄i n̄u. Ḡa b̄i nja tenḡtho xi sifi.

Bi ts'ixp̄u ja r̄a n̄ija r̄a Jesús ngue d̄a ma mad̄äpi Oja.

21 Ja rá hyato mā pa x̄i m'm̄uh̄ra ts'unt'̄u p'̄uya, b̄i ma mhm̄εpya, b̄i njap̄ra circuncisión. 'N̄ε i hut̄i

ngue rə Jesús, tengutho rə thuhu bi manna anxe nuna bi nyauui rə Maya hante da hya rá basi.

22 Nup'ə ja rə ley bi 'yotra Moisés, i nt'ot'i p'ə njammī pa xa m'məhrə basi 'mø da zä da ma nija. Janangue nu'mø mi dätra pa, bi ts'ixra 'uene p'ə ja rə hnini Jerusalén gue da ma ma däpi Oja.

23 Nguna bi 'yøt'e porque nup'ə ja rá ley Oja, i nt'ot'i p'ə rə hya gue ɛna: “Nu'a rá müdi basi rə ja'i di m'müi gue drá ts'ənt'ə, da ma ma däpi Oja”, i ɛna.

24 Bi ma p'əya gue bá øtra 'bøt'e tengutho nt'ot'i p'ə ja rə ley, gue da hyo yoho yø ts'int's'ə gue rə tórtola, ogue yoho yø paloma.

25 Nu'a rə tiempo'a p'əya, mi 'bap'ə Jerusalén n'na rə n'yohə ni hu gue rə Simeón. Guehna n'na rə hoga n'yohə mi thanne Oja, 'nɛ mi tø'mi gue da ma nhyani yø judío. Rə Espiritu Santo di bɛnnbi te da 'yø'na rə Simeón.

26 Ya xi 'yuti gue hante da du, 'be da nu rə Cristo nu'a ja gue da pɛn'Oja gue di ndast'abi.

27 Nuna rə Simeón bi bɛnnbabi rə Espiritu Santo gue bi map'ə ja rə nija. A nuna rá papá 'nɛhrá mamá na rə t'əts'ənt'ə Jesús, ya bi zøp'ə ja rə nija, nnepe gue da ma ma däpi Oja na rə Jesús, tengutho mmamp'ə ja rə ley.

28 Nuna rə Simeón bi hyanna ts'ənt'ə gue bi dɛts'i. Bi ja mammadi Oja p'əya, bi 'yɛna:

29 —Ma Oja'i, bi hyu ma mməigä ya. Porque ya bi nja'a te gä yarqui gue di nja hante gə tu.

30 Ya dá nugä na ja gue di nyante ya.

31 Guehna guä sänni gue da badi gätho yø ja'i na.

³² Nuna ya guehna da xojpa yø mməi yø ja'i hingingo judío na. Conná guehna da ma maya yø judío.

³³ Nuna ra hya bi xihra zi'uene ra Simeón, ra José 'nehra má ra Jesús di 'yøtho hanja'a ra hya øde.

³⁴ Nuna ra Simeón, bi 'yäp'a Oja ngue di japi. Bi t'embra Maya rá má ra Jesús:

—Nuna ra zi'uene 'bucua, bá ts'ännbabi na ngue nu'mø bi ndan'yohə, xangu yø judío hinda nu manho, guehya di m'mehya. Pe nu to da nu manho, guehna ra ja'i di nyani.

³⁵ Guehna di fadi te mbemp'u ja yø mməi n'na ngu n'na yø ja'i na. Dí xi'i te ja ngue di nja, ngue ra dumməi gui thogui, tengutho 'mø da thohra juai p'u ja ni mməi.

³⁶ Nup'u ja ra nija p'uya, mi 'bap'u n'na ra xisu ngue di bennbabi Oja ra hya xihyø ja'i. Ni hu ngue ra Ana na ra xisu, rá t'ixu'a ndu ra Fanuel, rá mbom'meto ra Aser. Rá ngüetho 'mø mi nthati, pe hōnda nyoto jeya bi m'məhmí rá ndø. Pe ya ra bōdac'ei ya.

³⁷ A nuyá, ya goho 'däte magoho njeya ra 'danxu ya. Hinha ni bōmp'u ja ra nija. I thanne Oja ra pa ra xui, mmat'Oja hin'yə p'u rá nze gui 'ne etrá mməi.

³⁸ Mi yatra Ana p'u 'bakra zi'uene Jesús, bi mat'Oja, di ja mamadi Oja. M'mefa p'uya, bi xihyø ja'i 'bap'u ja ra nija, ngue nu'a ra 'uene 'bap'u, gue'a ra Yante mi tøm'yø judío p'u Jerusalén.

Rə José 'nehra Maya bi mengui, i ma Nazaret.

³⁹ Mi juadi bi 'yøt'e te gä nt'ot'i p'u ja rá ley Oja, bi mengbaya, i map'u ja ra hnini Nazaret ja ra hai Galilea.

40 Nu'a rə zits'unt'ə, man'na ni zaqui, i te, 'nɛ man'na ni dinna hya, porque Oja emmei bi japi.

Bi map'ə ja rə nija nə rə ts'unt'ə Jesús.

41 Nuna rə José 'nɛhra Maya, njɛya njɛya pa Jerusalén, bí nnu rə ngo ngue rə pascua.

42 Ya ha n'nema yo njɛya rə Jesús, xquet'a 'nɛhna 'da i ma dra ts'ännigo p'ə Jerusalén.

43 Mi guahra ngo, bi mengui, i ma yø ngu. Pɛ rə Jesús bá cop'ə Jerusalén, hingui pahra papá 'nɛhra mamá ngue bá cohi.

44 T'ɛmbi ngue ni n'yohə yø ja'i p'ə ja rə 'yu nə rə Jesús. Bi n'yo n'na pa, ja bi madi bi hyomp'əya, ənyø mɛni 'nɛhyø mpadihə.

45 Pɛ himbi dini. Hømbi mengbaya, i ma Jerusalén ngue bá honi.

46 Rá hyu pa p'əya, bi dimp'ə ja rə nija nə rə Jesús, 'dap'ə humhmə yø xännbate ngue rə ley. Nuna rə Jesús øts'e te mman'ə yaui, 'nɛ ørpa rə nt'änni.

47 Pɛ xquet'a t'ørpabi rə nt'änni p'əya. Pɛ nu'ə to gə øde te gə ndadi, di 'yøtho hanja rá n'yomfɛni bá dini ngue'a te gə ndadi.

48 Nuna rə José 'nɛhra Maya di 'yøtho 'mø mi nu ngue hup'ə rə Jesús. Rá mamá rə Jesús bi 'yɛmbi:

—Ague mə basi'i, ¿hanja ngue ngu'a guí ørca'be? Ni papá co 'nɛqui hĩndi padi te gə ør'be ngue dí hon'a'be —bi 'yɛmbi.

49 Mi dahra Jesús, bi 'yɛmbi:

—¿Ua hingui pahmi ha dí 'bai ngue gui hongüi? ¿Ua hingui pahmi ngue jatho gə m'mucua ha ja rə xadi ngue rá hya mə Papá?

50 Pɛ nuya yaui, himbi dinyø mməi ya yø hya bi xifi.

51 Bi mengb_uya, i ma Nazaret, 'da i máhā rā Jesús. Pε εc'εi te xifi. Nūnā rā mamá rā Jesús, nu'a rā hya bi xifi hōnt'a mbεn'a.

52 Mεnte 'danyø pa p'ya, bi ndan'yoh_u rā Jesús, man'na ni dinnā hya. 'Nε nnu manho Oja'a te ga 'yo, da guehyø ja'i xquet'a nnu manho.

3

Rá Xuua bi 'yøtrā nxixya, bi xihra hya' to gā bi mpeti p'ja rā dapo.

1 Ya n'nε'mā cāt'a njeya mi 'yop'ja rā ndast'abi n'na rā n'yoh_u ni hū ngue rā Tiberio. Nūnā rā Poncio Pilato mará dast'abi p'ja rā hāi Judea nā. A nūnā rā Herodes mará dast'abi p'ja rā hāi Galilea nā. Nūnā rā Lipe rá n'yoh_u rā Herodes mará dast'abi p'ja rā hāi Iturea nā, 'nεp'ja rā hāi Traconite mađi manda. Nūnā rā Lisantias mará dast'abi p'ja rā hāi Abilinia nā.

2 Nūnā rā Anás 'nēhna rā Caifás, guehya yø 'bet'o mmācja ya. Oja bi zoprá mmūi nā rā Xuua rá ts'ant'ja rā Zacarías mambí 'bup'ja rā dapo.

3 Nūnā rā Xuua, bi n'yo gātho'ja yø xεqui jap'ja rā dathe Jordán. Bi xihyø ja'i ngue da hyep'ja rā nts'o ga 'yo, n'namhma ngue di mpunnba yø ts'oqui, di xixyabi p'ya.

4 Bi 'yøtrā Xuua tengutho rā hya mmamp'ja rā libro bi 'yøtrā pøngahya Isaías, ngue εna: “Dá t'øde te da man'a n'na nc'εi da manna hya p'ja rā dapo ngue da 'yεna: Damī juannbah_u rá 'yu rā Hmu. Damī cāhm_u rā 'yu da gohi xanho.

5 Da ma majuanni gātho yø nenhāi. Da ma manihibi gātho yø nyuni 'nēhyø nguani. Da ma

majuanni'ᵘ yø 'yu xampäni. Nu'ᵘ yø 'yu xants'oni, da ma majuanni.

⁶ Gä da nu yø ja'i'a ra Yante da pen'Oja", bi 'yεna.

⁷ Nu'ᵘ yø ja'i bi zøp'ᵘ mi 'buhra Xuua ngue di xixyabi. Rā Xuua bi 'yεmbi:

—Guí øthᵘ tengutho øtyø c'εya ngue 'da'mø bá εp'ᵘ ra sibi. Xiya, ¿hague gni pahmᵘ ngue bá εp'ᵘ ra ndate castigo di nja?

⁸ Dami 'yøthᵘ ra nho, n'namhma di nεqui ngue ya gá hyehmᵘ p'ᵘ ra nts'o. 'Yo sä guí εna ngue ya hñte gui jahᵘ ngue yø mbom'meto'ahᵘ ra Abraham. Porque dí xi'ahᵘ ngue nuua ja yø do ja ua, da zä da 'yøt'Oja ngue da bøcua yø mbom'meto ra Abraham.

⁹ Guí øthᵘ tengutho yø za hinguí zudi, gui njathᵘ p'ᵘya. Pe ya ja ra acha da 'yεxyø za. Gátho yø za hinguí nne di nzudi, da t'ets'i ngue da ma nt'udi.

¹⁰ Yø ja'i p'ᵘya, bi 'yänna Xuua, bi 'yεmbi:

—¿Teni 'be'a ja ngue ga øt'ähe p'ᵘya?

¹¹ Bi 'yεnna Xuua p'ᵘya:

—Nu'a ca yoho yø pahni, ja ngue di unna n'na mpahni'a to hin'yᵘ rá pahni. Nu'a ja te da zi, ja ngue da xepi to hin'yᵘ da zi.

¹² Xquet'a bi zø i'da yø nguthäi p'ᵘya, ngue nne da ma maxixyabi. Bi 'yørpā ra nt'änni ra Xuua p'ᵘya, bi 'yεmbi:

—Ague grá xännbate, ¿te 'be'a ja ngue ga øt'ähe?

¹³ Rā Xuua bi 'yεmbi:

—'Yo di tho'a guí jahmᵘ ngue'a te di marca ra ley.

¹⁴ Xquet'a 'nε 'da yø soldado bi 'yørpā ra nt'änni, bi 'yεmbi:

—Xigähe, ¿teni 'be'a ja ngue ga øt'ähe?

Mi dahra Xuua, bi 'yεmbi:

—'Yo to gadi pihm̄. 'Nε 'yo te guí hannbah̄ yø ja'i. 'Yo sä gadi yaph̄ n'na rā ja'i ngue h̄inte øt'e. Ya dā hønt'a te n̄i nzäbi guí tah̄a gui hyamhm̄.

15 Pε yø ja'i, h̄ingui nnu rā pa dā bad̄i te'o nā rā Xuua. εnyø ja'i ngue nuna rā Xuua, xamhmatho guehna rā Cristo bá pεn'Oja ngue d̄i ndast'abi nā.

16 Pε rā Xuua bi 'yεmbyø ja'i:

—Nugā majuan̄i dadi xixya'ah̄ connā dehe. Pε bá εp'ū man'na dā 'yøtra nxixya connā sibi 'mø bi ha'ah̄ rā ts'edi rā Esp̄ritu Santo. A nuna, man'na tate nā ngue nugā. ¿Hap̄a gue gā sacā tengū nā?

17 Guehna dā huanhyø ja'i nā, tengutho 'mø mahoqui rā trigo, n'nani n̄i ma yø xi. Rā trigo p'ūya, mapeti ngue dā 'bets'i. Nu'a rá xi p'ūya, dā t'up'ū ja rā sibi h̄injam'mø dā huēt'i.

18 Xangu m̄i'da yø hya bi manna Xuua ngue honi ha gui op̄an'yu yø ja'i d̄i øtra hoga 'da'yo hya.

19 Bi hejp̄abi rā Xuua'a te xi 'yøtra dast'abi Herodes, porque nuna rá 'bεpo Herodías rá xisu'a rá n'yoh̄a Lipe, ya xi 'yøt'e ngue rá xisu. Xquet'a xangu m̄i'da yø hya xants'o xi 'yøt'e, pε gā bi hejpi.

20 Pε mahømbi 'yør'man'na rā nts'o rā Herodes, ngue bi got'a fādi rā Xuua.

B̄i nxixya rā Jesús.

21 Nu'mø tobe h̄im man̄i jotra Xuua, bi xixyabi gātho yø ja'i. Xquet'a bi xixyabi rā Jesús. Mente mmat'Oja p'ūya, bi xohra c'amahets'i.

22 Nu'a rā Esp̄ritu Santo, εntho n'na rā paloma p'ū i hnu, ngue bi zøp'ū ja rá ya rā Jesús. 'Nε bi t'ø'a n'na rā hya bá nya mahets'i, bi 'yεnā:

—Gue'e mā Ts'ant'ū, dadi mā'i. A nuyá, janjuan̄i ngue ja gampähä connā ngue'e.

Ja ua rə lista ngue yə thuhu yə mboxita rə Jesús.

²³ Nu'mə mi də'mi bi xännbabi rə hya yə ja'i rə Jesús, ya mi ha 'däte ma'det'a njeya. I t'embı ngue rá ts'ant'ə rə José. Pɛ nu'a ɛrá xita rə Jesús, gue'a rə Elí.

²⁴ Nuya mi'da yə mboxita rə Jesús guehna: rə Matat, rə Leví, rə Melqui, rə Jana, rə José,

²⁵ rə Matatías, rə Amós, rə Nahum, rə Esli, rə Nagai,

²⁶ rə Maat, rə Matatías, rə Semei, rə José, rə Judá,

²⁷ rə Joana, rə Resa, rə Zorobabel, rə Salatiel, rə Neri,

²⁸ rə Melqui, rə Adi, rə Cosam, rə Elmodam, rə Er,

²⁹ rə Josué, rə Eliezer, rə Jorim, rə Matat,

³⁰ rə Leví, rə Simeón, rə Judá, rə José, rə Jonán, rə Eliaquim,

³¹ rə Melea, rə Mainán, rə Matata, rə Natán,

³² rə David, rə Isaí, rə Obed, rə Booz, rə Salmón, rə Naasón,

³³ rə Aminadab, rə Aram, rə Esrom, rə Fares, rə Judá,

³⁴ rə Jacob, rə Isaac, rə Abraham, rə Taré, rə Nacor,

³⁵ rə Serug, rə Ragau, rə Peleg, rə Heber, rə Sala,

³⁶ rə Cainán, rə Arfaxad, rə Sem, rə Noé, rə Lamec,

³⁷ rə Matusalén, rə Enoc, rə Jared, rə Mahalaleel, rə Cainán,

³⁸ rə Enós, rə Set, rə Adán. Pɛ rə Adán, Oja bi hoqui.

Ra zithu bi hyonnbi ha di 'yøtra ts'oqui ra Jesús.

¹ Nuna ra Jesús ya n'youi ra Espiritu Santo, mambá ep'ua ja ra dathe Jordán. Ra Espiritu Santo bi zixpu bí ja ra dapo.

² Ja bá m'map'ua nyote ma pa. Pe nu'ua yø hya di manda Oja, emmxi bi hyonna zithu ha di mestho ra hya ra Jesús. Nu'ua yø pa'ua, himbi zi ra hmε ra Jesús. M'mefa p'uya, bi zä ngue mathoguitho tu manthuhu.

³ Ra zithu p'uya bi 'yεmbi:

—Nu'mø ngue gue'e rá Ts'ant'ua'i Oja, dami 'yøt'e ngue nuna ra do 'bengua, da gohi di nthuhmε —bi 'yεmbi.

⁴ Mi dahra Jesús, bi 'yεmbra zithu:

—Nup'ua ja ra Maca Libro, nt'ot'i p'ua ra hya ngue εna: “Nu ra ja'i hinda ne da 'yøde te mman'Oja, madague'a da zi ra hmε ra ja'i, pe ya hinda zä di m'mai”.

⁵ Ra zithu p'uya bi zixpu bí ja n'na ra danyuni. Nu'a ra ora'a p'uya, bi japra Jesús ngue bi hyandi gätho yø nación i ja rá ngani nximhäi.

⁶ Ra zithu bi 'yεmbra Jesús:

—Nugä dí εxa'i ngue gui ndast'abi, gui manda gätho yø nación. Nu te Gä pets'i, Gä ni mmeti. Porque go bi ndäcä ya. Nu te'o ga nne ga unni, ga unni.

⁷ Nu'mø gui ndantyøhmü ngue gui thannegui ya, nu te Gä ja naya, Gä ni mmeti —bi 'yεmbi.

⁸ Mi dahra Jesús, bi 'yεmbi:

—Dami 'uegue grá zithu. Porque nt'ot'i p'ua ja ra Maca Libro ngue hønt'a ra Hmu Oja ja ngue da ma nthanne, hinjom man'na.

9 M'mefa p'uya, nup'u ja ra hnini Jerusalén, ja i zixpə ra zithu na ra Jesús. Bi ntəp'u ja rá 'bet'e ra nija. Bi 'yɛmbi:

—Nu'mø gue'e rá Ts'unt'u'i Oja ya, dami nsäcua ya.

10 Porque nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ra hya ngue ɛna: “Nuna Oja da penhyø anxɛ ngue da mä'i.

11 Da 'yøt'e ngue njanate gdi sət'a häi, n'namhma ngue hīndi un'na ni gua yø do” —bi 'yɛmbi.

12 Mi dahra Jesús, bi 'yɛmbi:

—Xquet'a nt'ot'i ra hya p'u ja ra Maca Libro ngue nuna Oja, hīnjonda zānbi te da 'yøt'e para ngue da fadi ngue'mø majuanī te mma ogue hīn'na.

13 Ra zithu, ya hīmbi dīnna forma ha xti japi ngue xta 'yøtra ts'oqui ra Jesús. Bi zop'u njammī pa p'uya, bi ma.

Bi d'u mi bi manna hya p'u Galilea ra Jesús.

14 Bi mengra Jesús, i ma Galilea. Pɛ n'youi rá ts'edi ra Espiritu Santo. Yø ja'i p'uya, ndap'u bi zä di c'a ra Jesús.

15 Da zømp'u da zønna Jesús, pap'u ja yø nija yø judío ngue xānba bi ra hya yø ja'i. Gä nnu manho yø ja'i ra hya mmanā Jesús.

Ra Jesús ya 'bap'u ja ra hnini Nazaret.

16 Bi map'u ja ra hnini Nazaret bá nte ra Jesús. Mi zøhra pa ngue ra ts'äya, bi map'u ja ra nija, Gä ngu'a xi 'yørbu ja yø hnini xi thogui ngue pap'u ja yø nija. Bi m'mähra Jesús ngue da manna letra nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro.

17 Bi t'unna libro bi 'yotra pøngahya Isaías. Mi xospəya, bi nthēui p'u nt'ot'i na ra hya ja ua ngue ɛna:

18 “Dí n'yogä'be rā Espíritu Santo. Porque bá t'exqui ngue ga xicä rā hoga 'da'yo hya yø hyoya. Bá 'benngui ngue ga hojpa yø mmäi yø ja'i 'bu ndummäi. Nu'ü yø ja'i xa mbent'ui rā ts'oqui, ga xifi ngue ya da ma nhyani. Ga xojpa yø n'yomfeni yø ja'i ngue da ba Oja. Ga japi ngue ya hinni mantho da zä rā n'ü yø ja'i di ünyø hmu.

19 Ga xicä yø ja'i ngue ya bi zønna pa da yan'Oja”.

20 Mi juadi bi manna letra nt'ot'i p'ü ja rā sūcua rā Jesús, bi dä rā sūcua p'üya, bi ün'na rā mäxte p'ü ja rā nija. Bi mi p'üya. Nu'ü yø ja'i 'bup'ü ja rā nija p'üya, gä di zadi hēti rā Jesús.

21 Mahombi madi bi nya rā Jesús, bi 'yēmbiyø ja'i:
—Nu rā ora ja p'üya, ya bi nja'a te nt'ot'i p'ü ja rā Maca Libro, ngue ni hmi ni dä guí nnujü ngue dí 'bucä ua ya.

22 Bi nu manho gätho yø ja'i rā Jesús. Nuna rā hoga hya xihyø ja'i, gä di 'yødyø ja'i na rā hya øde. Di n'yänse yø ja'i, di n'yēmbi:

—¿Ua hinga guehna rá ts'unt'ü rā José na?

23 Mi dahra Jesús, bi 'yēna:

—Rá nzegui guehna rā hya ja ua guí nne gui xicjü, ngue ena: “Ague grä 'yøthe, 'be dami n'yøthe se”. Guí nne gui 'yēnjü: “Nu'a dí øcähe guä ørbü Capernaum, nuua ja ni hnini ya, xquet'a da ngu'a guí 'yøt'ua ya”, guí nne gui 'yēnjü.

24 Bi sigue bi nya rā Jesús, bi 'yēna:

—Majuani dí xi'ahü, ngue hinga n'na rā pøngahya di pøni ngue da hnu mansu p'ü ja rá hnini.

25 Njarbutho na rā hya dí xi'ahü ya, tengutho rā pa bá m'mührä pøngahya Elías, bi nja rā ndate thuhu p'ü ja rā häi mi 'büi, ngue himbi n'ye nhyu

jēya māde. Xangū yø 'danxū ngue yø judío mī 'bɛ
'mø ya.

26 Pɛ hingā n'na'ɛ yø 'danxū ngue yø judío
xtā mmɛnnbabī Ojā rā Elías ngue xtabá̄ mmäts'i.
Sinoque bi 'bɛnhnī ngue bá̄ fāxā n'na rā 'danxū
mī 'bɛp'ɛ ja rā hninī Sarepta, querp̄atho rā hninī
Sidón.

27 Nu'ā rā tiempō bī m'məhrā pøngahyā Eliseo,
xangū yø judío mī hembrā n'ɛ ngue mī 'ya yø do'yo.
Pɛ hɪnjombī 'yøthe ya yø judío mī ɛ. A nunā rā
Naamán ngue rā mmɛngū p'ɛ ja rā häi Siria, go bī
ma bá̄ øthe nā.

28 Gä bī mbøcɛ yø ja'ī mī 'bɛp'ɛ ja rā nijā 'mø mī
'yøhya yø hyā bī mannā Jesús.

29 Bī nangyø ja'ī p'ɛya, bī bentrā Jesús ngue bī
gɛjɾɛ ja rā hninī. Bī zixɾɛ bí ja rā nyanguanī ngue
dā hørbɛ ja rā t'øhø.

30 Pɛ bī guasyø ja'ī rā Jesús, bī thop'ɛ māde, bī ma.

*Rā Jesús bi 'yøthe n'na rā n'yohɛ mī n'youi rā
ts'onthī.*

31 Nunā rā Jesús, ī map'ɛ ja rā hninī Capernaum
ngue rā häi Galilea. Nu'mø rā pa ngue rā ts'äya,
nhyato, nhyato pap'ɛ ja rā nijā ngue xännbā rā hyā
yø ja'ī.

32 Di 'yødyø ja'ī'a rā hyā xännbabī, porque
nu'mø xännbatē rā Jesús, ɛnā nts'ət'abitho ngue yā
manzaqui 'mø nzohyø ja'ī.

33 Nup'ɛ ja rā nijā p'ɛya, mī 'bɛp'ɛ n'na rā n'yohɛ
n'youi rā ts'onthī. Nts'edi ī zohrā Jesús, bī 'yɛmbī:

34 —Ague Jesús grá̄ mmɛngū Nazaret, damī
hyɛgahe p'ɛ. ¿Hanja ngue gadī nthīnt'ua dí 'bucähe?

¿Ua gní 'yehɛ gui juacje? Nuḡä dí paḡi te'o'i, gue'e rá maça Ts'ant'ɯ'i Oja.

³⁵ Pɛ rə Jesús bi 'yɛmbra ts'onthi:

—Xanhɛn'i grá ts'onthi. Damí hyɛp'ɯ rə n'yohɯ guí n'youi.

Rə ts'onthi p'ɯya, yø hmí yø dä yø ja'i p'ɯ bi 'yɛn'ahäi rə n'yohɯ. Pɛ hínha bi zɛt'i. Bì ma rə ts'onthi p'ɯya.

³⁶ Gä di 'yødyø ja'i bi nu te bi nja. Di n'yɛmbi n'na ngu n'na:

—Hínjongui paḡi tema hya'a ya. Di nɛqui ngue ja rá ts'ɛdi na rə n'yohɯ, porque asta 'nɛhyø ts'onthi ɛc'ɛi 'mø xifi ngue da hyɛp'ɯ rə ja'i n'youi.

³⁷ Ndap'ɯ bi zä di c'a yø ja'i te øtra Jesús.

Rə Jesús bi 'yøthebi rá to rə Simu nuna i Bedu.

³⁸ I map'ɯ ja rá ngu rə Simu 'mø mambá pøn'a nija rə Jesús. Mí hɛmbra pa na rá to rə Simu p'ɯya. Bi t'äpra mate rə Jesús ngue bi 'yøthe na rə xisu maḡi hyɛnni.

³⁹ Nuna rə Jesús bi ndojpɯ 'benna därquɛhi. Bi hejpa rə pa, pɛ 'bɛxpi bønna pa. Bì nangra xisu ngue bi hojpi te da zi yø ja'i.

Bi 'yøthe xangu yø därquɛhi rə Jesús.

⁴⁰ Mí dähra nde p'ɯya, gätho yø ja'i si yø därquɛhi ngue hɛmbi 'dama 'dan'yo man'ɯ, bi zispabi rə Jesús ngue da 'yøthe. Bi japyø därquɛhi yø 'yɛ rə Jesús ngue bi 'yøthe.

⁴¹ 'Bɯp'ɯ xangu yø därquɛhi ngue n'youi yø ts'onthi, pɛ rə Jesús bi japyø ts'onthi ngue hɛp'ɯ yø ja'i n'youi. Asta mahyø ts'onthi, i ɛna:

—Nu'i, gue'e rá Ts'ant'ɯ'i Oja.

Pε rā Jesús di hejpa yø ts'onthi, hīndi japi di nya. Porque nnepyø ts'onthi da fadi ngue gue'a rā Cristo.

Bi 'yonna hya p'ua ja rā hāi Galilea rā Jesús.

⁴² Mī nεcahāi p'uya, bi bømp'ua ja rā hnini rā Jesús, bi ma dapo. Pε εmmēi honyø ja'i hapu 'bui. Mī zønyø ja'i p'ua bí 'bui, i sammī, hinguī nnepe xta nzop'ua.

⁴³ Pε rā Jesús bi 'yεmbyø ja'i:

—Jatho ngue ga mma mangā rā hoga 'da'yo hya mī'da yø hnini. Porque guehna bi 'benngā nā ngue ga xihyø ja'i ha di njap'ua da zo rá 'yε Oja.

⁴⁴ Janangue gā bá 'nyop'ua ja rā hāi Galilea rā Jesús ngue bi manna hya p'ua ja yø nija.

5

Bi 'yøtra Jesús ngue bi de xangu yø hua yø mahua.

¹ Nup'ua ja rā nenzabi ni hu ngue Genesaret, ja 'bāp'ua n'na pa rā Jesús. Bi zøhø xangu yø ja'i p'uya, asta di ntøt'e ngue nne da 'yørpabi rá hya Oja.

² Bi nu yoho yø barco p'ua ja rā nenzabi rā Jesús, ngue hīnjongui o. Ya xi bønyø mahua ngue petyø xit'a.

³ Bi yarbua ja rá barco rā Bεdu rā Jesús. Bi xi p'uya ngue da zoquits'ua rā nnengui, di map'ua xanhε rā dehe. Bi mīp'ua ja rā barco rā Jesús ngue ja bá nya p'ua, ngue bi xānnba rā hya yø ja'i.

⁴ Mī juadi bi man'a rā hya nne da mamp'uya, bi 'yεmbra Bεdu:

—Damī 'yonna barco, di manua xanhε rā dehe. Ja gui 'yεnt'ui nua rā xit'a ngue gui paui yø hua.

⁵ Bi 'yεnna Bεdu p'uya:

—Ague grá xännbate, ya xtá mmpεhme gä rā xui, pε hin teni hua xtá thehe. Pε ngue guí εnguī gā ent'ä rā xit'a, ma gā ent'ä rā xit'a ya.

⁶ Mī 'yentra xit'a p'uya, xandøngu yø hua bá the, asta ya nne xta xetra xit'a.

⁷ Bi 'yørpabi rā senya'ε yø n'yohε bí o man'na rā barco ngue bá εε, da mäts'i. Bá ε'ε p'uya, pε bi yuts'i gä yoho yø barco'ε yø hua, asta ya nne da thunt'a mbonthe yø barco ngue'a ganhyε.

⁸ Mī nu rā Bεdu'a te bi nja, bi ndantyøhmυ p'ε 'bähra Jesús, bi 'yεmbi:

—Ague grá Hmυ, dami 'uecua dí 'bucä, porque ja ma ts'oqui.

⁹ Nguna bi manna Bεdu, porque bi nsu. Xquet'a 'nε'ε yø n'yohε bi nsu 'mø mī nu ngue xandøngu yø hua bi δε.

¹⁰ Xquet'a bi nsu rā Jacobo 'nεhra Xuua, yø ts'ant'ε rā Zebedeo, gä mī n'youi rā Bεdu. Pε rā Jesús bi 'yεmbrā Bεdu:

—'Yo guí su ague Bεdu. Nuya hinnī mantho gui thehyø hua ya, yø ja'i gui theya ngue gui 'bärpa yø mmäi —bi 'yεmbi.

¹¹ Bi sønna nenthe'ε yø barco p'uya, bi zop'ε yø barco ngue bi denna Jesús.

Rā Jesús bi 'yøthe n'na rā n'yohε mī 'ya rá do'yo.

¹² Ya mī 'bεp'ε ja n'na rā hnini rā Jesús. Bi zøn'a n'na rā n'yohε p'ε ha 'bäi, ngue mī hεmbrā ts'o'ya. Mī nu rā Jesús, asta bi m'mεmfo häi ngue äpra mate, bi 'yεmbi:

—Ague grá hmυ, nu'mø guí nne gui 'yørca rā mate gui 'yøtheguits'ε, nugä dí padī ngue da zägui —bi 'yεmbi.

13 Bi dosra dārquēhi conná 'yε ra Jesús, bi 'yεmbuya:

—Ahá, dí nne ga øthe'i. Da zä'i ya —bi 'yεmbi.

Høntho bi manna ra hya na, nuna ra dārquēhi mi 'ya rá do'yo, 'bexpi zä ra n'ua mi hεmbi.

14 Nuna ra Jesús, bi 'bepi ngue hijnonda xifi te bi japi, bi 'yεmbi:

—Høntho ni ma ya, sømp'ua 'buhra mmäcja. Da nu ngue ya bi zä'i. Dami 'yøtra 'bøt'e tengutho bi manda ra Moisés ngue da 'yøtyø ja'i 'mø bi zä ra 'ya hεmbi. Janangue da badj gätho yø ja'i ngue ya bi zä'i.

15 Pε nu'a ga 'yo ra hya te øtra Jesús, man'na, man'na ni fadi. Xandøngu yø ja'i di mpeti p'ua ha ni ma ngue øxra hya i mma. I nne yø ja'i da 'yøthebi hapua xan'ua.

16 Pε mi pa dapo ra Jesús ngue ja bi mmat'Oja p'ua.

Ra Jesús bi 'yøt'e ngue da fadi ngue ja rá ts'edi ngue di punnba yø ts'oqui yø ja'i.

17 Nup'ua mi xännbate n'na pa ra Jesús, hup'ua 'da yø fariseo, hup'ua 'da yø xännbate ngue ra ley. Xpi 'yεp'ua ja yø hnini ja'a ra häi Galilea, 'nεp'ua ja yø hnini ja'a ra häi Judea, 'nεp'ua Jerusalén xpi 'yε i'da. Pε n'youi rá ts'edi Oja na ra Jesús ngue sä øthe yø dārquēhi.

18 Bi zø i'da yø ja'i bá du n'na ra dārquēhi ngue tudyø gua, bá oxrá fidi. Bi ne yø ja'i ngue xti thocra dārquēhi p'ua brá 'bähra Jesús.

19 Pε himbi zä ha xti yat'i, porque hinga nzäni yø ja'i. Bi tets'a yannigu p'uya, bi xots'a n'na xequi ra 'bet'e. Ja i cambua ra dārquēhi ni oxrá fidi. Bi zørbua 'bähyø ja'i brá 'bähra Jesús.

²⁰ Mi nu te øtyø ja'i na rá Jesús, i padí ngue εc'ei yø ja'i ngue da zä da 'yøthe rá därkehi. Bi 'yembra därkehi p'uya:

—Ague n'yø, ya dá pun'na ni ts'oqui ya —bi 'yembi.

²¹ Yø xännbate ngue rá ley p'uya, 'nēhyø fariseo, bi 'yemp'u ja yø n'yomfēni: “¿Te go mangu na rá n'yohu na, i then'na Oja na ngue ngu'a mma? Porque hīnjonda zä di punnba yø ts'oqui yø ja'i, hīnda hōnt'a Oja sä ngue da 'yøtra mpunnbi”, emp'u ja yø n'yomfēni.

²² Pε rá Jesús i pātho te mbēnyø ja'i mbøcuε, bi 'yembi:

—¿Hanja ngue nguna guí mbēmhma?

²³ Nügä dá xihra n'yohu 'bucua, dí embi: “Ya dá pun'na ni ts'oqui ya”. Pε nuyá, hīndi nēqui xanho ngue'mø bi mpunnbi ogue hīn'na. Pε nu'mø ga embi: “Damí nanguí, guí caxni fīdi, guí mma”, ga embi, nu'mø ngue bi n'yo p'uya, ya guí pahma xanho ngue ja mā ts'edi.

²⁴ A nuyá, damí pahma ya ngue rá N'yohu bí 'yε mahets'i, ja rá ts'edi ua ja rá ximhäi ngue di punnba yø ts'oqui yø ja'i.

Bi 'yembra n'yohu xan'u p'uya:

—Nügä dí xi'i, damí nanguí, caxni fīdi, ni ma ni ngu.

²⁵ 'Bexque'a p'uya, nuna mará därkehi, yø hmi yø dä yø ja'i p'u bi nanguí, bi gaxra fīdi, bi ma rá ngu. Pε di ja mammadí Oja.

²⁶ Gä di 'yødyø ja'i'a te bi nja, pε gä εspabi Oja yø ja'i. Asta nsu ha ga 'yēnyø ja'i:

—A nuyá, dá nuhu yø cosa ngue hīnjam'mø xtá nuhu ya —bi 'yēna.

Rá Jesús bi 'yøt'e ngue rá xädi rá Leví.

²⁷ Mí ma m'mεfa rá Jesús, ní nthop'ᵤ ja rá oficina rá Leví, nuna jamba rá mεnyu yø ja'í ja te pä. Mí nu rá Jesús, bi 'yεmbi:

—Ma ga mme n'yø, ga øt'e ngue ma xädi'i —bi 'yεmbi.

²⁸ Bi zop'ᵤ rá oficina rá Leví ngue bi mε rá Jesús.

Nuya yø ja'í t'εmbi ja yø ts'oqui, 'dap'ᵤ sihmεui rá Jesús.

²⁹ Nup'ᵤ ja rá ngu rá Leví, bi 'yørpabi n'na rá dants'ihmε rá Jesús. Nup'ᵤ ja rá mεxa 'dap'ᵤ 'bᵤhmᵤ mi'da yø nguthäi, da guehmi'da yø ja'í.

³⁰ Pε yø fariseo 'nεhyø xännbate ngue rá ley bi zamba yø xädi rá Jesús, bi 'yεmbi:

—¿Hanja ngue 'dap'ᵤ guí sihmεᵤ yø nguthäi 'nεhyᵤ mi'da yø ja'í ja xangu yø ts'oqui? —bi 'yεmbi.

³¹ Mí dahra Jesús, bi 'yεna:

—Nuya yø ja'í di hyenni, guehya ní 'yεhra 'yøthe ya. Pε yø ja'í xanzaqui, hinga gue'ᵤ ní 'yε'ᵤ.

³² A nugä, dá εhε ngue gue'ᵤ yø ja'í ja yø ts'oqui ga xifi da hyep'ᵤ rá nts'o ga 'yo, hinga gue'ᵤ yø ja'í εna ngue ya 'yo xanho dá εhε ga nzofó.

Bi manna Jesús hanja ngue hinguí etyø mmᵤi yø xädi.

³³ Yø ja'í p'ᵤya, bi 'yεmbrá Jesús:

—¿Hanja ní xädi ngue zant'a si'a te tini? Conque yø xädi rá Xuua 'nεhyø fariseo εmmεí etyø mmᵤi, 'nε εmmεí mmat'Oja —bi 'yεmbi.

³⁴ Mí dahra Jesús, bi 'yεna:

—Nu'ᵤ yø ja'í ts'ofó ngue da nu rá nthati, hinguí etyø mmᵤi mεnte 'dap'ᵤ 'bᵤhmᵤ rá novio.

Njarbutho mā xädigä ya, h̄inguī etyø mm̄uī ngue 'daua dī n'yo'be.

³⁵ Pε bá εp'ᵤ rā pa ngue dā zigaguī mā ns̄ui'be. Nu'a rā pa'a p'ᵤya, mfadī ngue dā zā dā 'yetyø mm̄uī ya mā xādi 'mø.

³⁶ Hømbi hyεcrā hyā bi xihyø ja'i. Bi xifi ngue rā 'da'yo xādi, h̄ingā 'da'iguī rā nyoguī xādi. Bi 'yεmbī:

—H̄indā zā to dā hyεcā n'na xεquī rā 'da'yo ulu ngue dā møtrā nyon'ulu. A nu'mø ngue dā japi, dī ts'onnā 'da'yo ulu. Rā 'da'yo xεn'ulu h̄indī nejm̄anho ngue di bøtrā nyon'ulu.

³⁷ Tengutho rā 'da'yo vino h̄inguī sã dā sirb̄a ja rā zεxfanī ngue dā zedi. Porque rā 'da'yo vino dā xεtrā zεxfanī 'mø dā sit'i, ja dī m'mεp'ᵤ p'ᵤya.

³⁸ Jan̄angue rā 'da'yo vino, rā 'da'yo xifanī dā sit'i, n'namhmā ngue gā yoho h̄indī m'medi.

³⁹ Nu'ᵤ si rā nyoguī vino, h̄injonguī pønī ngue dī nne rā 'da'yo vino, porque i εna: “X̄andønho drā nyoguī vino”.

6

Ja rā ts'edī rā Jesús ngue nū te dā zännī dī nja'mø rā pa ngue rā ts'äya, gue'ā dī nja'a.

¹ N'na rā pa ngue säya yø ja'i, bi thop'ᵤ ja n'na rā nuatrigo rā Jesús, nī n'youī yø xādi. Nu'ᵤ yø xādi p'ᵤya, bi daxtyø trigo ngue sa.

² Nū 'da yø fariseo p'ᵤya, bi 'yεmbī:

—¿Hanja ngue gadī mpεhm̄a? Conque mm̄amp'ᵤ ja rā ley ngue nu'mø rā pa ngue rā ts'äya, h̄inguī sã to dī mpεfī —bi 'yεmbī.

³ Mī dahrā Jesús, bi 'yεmbī:

—Xi'mø mi zəhra thuhu n'na ndi ra David, co 'nɛ'ɥ mi n'youi, ɔua hɪnjam'mø gadi xāhmɥ p'ɥ ha nt'ot'i'a te bi 'yøt'e?

4 Nuna ra David bi yərbɥ ja rá ngu Oja ngue bi zi yø thuhmɛ xi t'ɥspabi Oja ngue da nu. Bi zi ra David co 'nɛ'ɥ mi n'youi. Conque nu'ɥ yø thuhmɛ'ɥ, hɪndi unna nt'ɛdi ra ley ngue to bi zä da zi, hinda høndyø mmäcja yø ts'i'ɥ yø thuhmɛ t'ɥspabi Oja.

5 Mahømbi 'yɛmbi:

—Nu ra N'yohɥ bí 'yɛ mahɛts'i, ja rá ts'edi ngue nu'a go da zänni, gue'a di nja'mø ra pa ngue ra ts'äya'a.

Rā Jesús bi 'yøthe n'na rā n'yohɥ xi 'yotrá 'yɛ.

6 Man'na ra pa ngue ra ts'äya p'ɥya, nuna ra Jesús bi yərbɥ ja ra nija ngue bi nxännbate ra hya. Mi 'bɥp'ɥ n'na ra n'yohɥ xi 'yotrá 'yɛ ngue rá n'yɛi.

7 Nu'ɥ yø xännbate ngue ra ley 'nɛ'ɥ yø fariseo p'ɥya, tøjtho te øtra Jesús. I nne da nu 'mø ngue di n'øthe 'mø ra pa ngue ra ts'äya, para ngue da zäp'ɥ di yapi, da 'yɛmbi ngue hinguɪ supra ley.

8 Nuna ra Jesús ya patho te mbɛnnbabi yø ja'i. Janangue bi 'yɛmbra n'yohɥ xi 'yotrá 'yɛ:

—Bá nanguɪ n'yø, ga 'bäcua made —bi 'yɛmbi.

Nuna ra n'yohɥ p'ɥya, bi nanguɪ, bi m'mäp'ɥ sifi di m'mäi.

9 Rā Jesús bi 'yɛmbyø ja'i:

—Nuya ga øt'ahɥ n'na ra nt'änni ya. ɔTe 'bɛ'a ma hya mmamp'ɥ ja ra ley ja ngue ga øthɥ 'mø ra pa ngue ra ts'äya? ɔGa øthɥ ra nho, ogue ra n'ɥ? ɔDa t'øthe ra ja'i 'mø xan'ɥ, ogue di njapi da du?

10 Rā Jesús bi hyɛti gätho yø ja'i di mäts'i. Bi 'yɛmbra n'yohɥ mi'ɥ p'ɥya:

—Dami majni 'yε ya —bi 'yεmbi.

Rā n'yohu p'uya bi macrā 'yε, pε 'bexpi zā rá 'yε mi'ua.

¹¹ Pε bi mbøcuε'ua mi'da yø ja'i. Di n'yänni n'na ngu n'na ngue te da japrā Jesús.

Bi 'yεxi 'dε'ma yoho yø xädi rā Jesús.

¹² Mi ma njammī pā p'uya, bi map'ua ja n'na rā nyunī rā Jesús ngue bā mat'Oja. Bi haxā mh-mat'Oja gā rā xui.

¹³ Mi hyaxp'uya, bi zonhyø xädi ngue bi huanhni 'dε'ma yonc'ei, i hutī ngue yø representante.

¹⁴ Ja ua yø thuhū ya yø n'yohu bi thanhni: rā Simū nu'a ja man'na rā thuhū ngue i Bεdu, rā Andre rá n'yohu nā rā Bεdu, rā Jacobo, rā Xuua, rā Lipe, rā Bartolomé,

¹⁵ rā Mateo, rā Toma, rā Jacobo nu'a rá ts'ant'ua rā Alfeo, rā Simū nu'a n'youi n'na 'bui yø ja'i honi ha di mmandase p'ua ja yø häi,

¹⁶ rā Judas nu'a rá n'yohu rā Jacobo, 'nεhra Judas Iscariote nuna bi dā rā Jesús.

Xandøngu yø ja'i bi xänbā rā hya rā Jesús.

¹⁷ Rā Jesús bā εp'ua ja rá hyo rā nyunī mambi 'bui, bi zøp'ua xanjuani, bā n'youi yø xädi. Xangu yø ja'i mi 'bup'ua bi zøhø, bā nεxp'ua ja yø hnini ja'a rā häi Judea, rā hnini Jerusalén, gā bā εhyø ja'i 'bui gā rá nnenguī rā jathe ha ja yø hnini Tiro 'nε Sidón. Di ho yø ja'i da 'yøxra hya mmana Jesús, 'nε nne da t'øthebi p'ua ha hεmbi.

¹⁸ Xquet'a bi t'øthe yø ja'i madi unyø ts'onthi.

¹⁹ Gätho yø ja'i, gā nne ngue da dāhra Jesús, porque ja rá ts'edi rā Jesús ngue nu'ua yø ja'i thädi, gā sä ha hεmbi.

Bī manṇa Jesús to dī nthēui rā mmēnthī.

20 Bi hyētyø xādi rā Jesús, bi 'yēmbi:

—Rā mmēnthī gá nthēhṃ ngue guí hyoyahṃ. Porque ya guí ohṃ rá 'yē Oja.

21 Rā mmēnthī gá nthēhṃ 'mø guí tumānthuhṃ. Porque Oja da 'yøt'e ngue gui tīnī te gui sihṃ.

Rā mmēnthī gá nthēhṃ 'mø guí zomhmṃ. Porque m'mēfa dī nja'ahṃ mpähä ngue guí nthēhmṃ.

22 Rā mmēnthī gá nthēhṃ 'mø nnu mān'uhṃ yø ja'i ngue guí tēnhnṃ rā N'yohṃ bí 'yē māhēts'i. Porque da 'yēhrā pa da zū'ahṃ yø ja'i, da hyøn'ahṃ thi p'uhā 'būi. Da nū ts'oc'ēi'ahṃ.

23 Dāmī johyahṃ, dī nja'ahṃ rā ndøpähä'a rā pa'a, porque xāngu nī nzābihṃ bí ja māhēts'i. Xquet'a bī njarbṃ m'mēt'o yø mboxita'uhṃ yø ja'i'uhṃ ya, bī nū mān'uhṃ byø pøngahya Oja xā m'mūi.

24 Pē huēcate'uhṃ ēnā ngue yø mmēmmēti. Ya bi tho'a rā pähä xānja mēnte rā pa xā m'mūi.

25 Huēcate'uhṃ ēnā ngue hīnte di 'bēdi, porque dī ntumānthuhṃ.

Huēcate'uhṃ ja mpähä ngue thede, porque da 'yēhrā pa dī nzonī ngue rā dūmmūi.

26 Huēcate'ahṃ, 'mø gā nnu mānho'ahṃ yø ja'i. Mī njarbutho'uhṃ yø mboxita yø ja'i'uhṃ ya, mī nnu mānho te mī øt'ui yø fēhnī pøngahya.

Nū to 'būhyø nsūiui jatho ngue dī mādi.

27 Di xifi te'o gā øde te dī mma, dāmī māhnī nsūihṃ. Dāmī 'yørpahṃ rā nho'uhṃ gā nnu mān'uhṃ.

28 Dāmī 'yāphṃ Oja ngue di jāpī to san'ahṃ. Dāmī marpahṃ Oja'uhṃ sū'ahṃ.

29 Nu'mø to bi mεp'a ni hmih_u, dami un man'na nguadi ni hmi ngue da mε'mi. Nu'mø te'o da gan'na ni tuhu, 'nεhni pahni dami unni da gats'i.

30 Nu'mø te'o da 'yā'ah_u n'na ra cosa, dami unni. Nu te'o da ne ngue da hyan'na'i'a te ni mmeti, 'yo gui mmadi.

31 Tengutho gni ne ngue da māxah_u yø ja'i, da ngu'a gui 'yøth_u, dami 'yørpah_u ra 'bāxte mi'da yø ja'i.

32 A nu'mø ngue hønt'u di mā'ah_u gadi mahm_u, ¿ndana ra nho di nεqui ngue gui øth_u 'mø? Conque asta yø ts'oc'ei njap'u.

33 Nu'mø hønt'u to øt'ah_u ra nho gui ørpah_u ra nho, ¿ndana ra nho di nεqui ngue gui øth_u 'mø? Porque xquet'a 'nε'u yø ts'oc'ei njap'u.

34 Xi'mø ja'a mācosa gadi hmith_u n'na ra ja'i, 'nε gui tøm_i ngue xquet'a di hmi'ah_u, ¿ndana ra nho gui øth_u 'mø? Porque xquet'a njap'u yø ts'oc'ei ngue di hmi n'na ra cosa, pε xi mmi tøm_i ngue da ma mahmiti.

35 Pε nu'ah_u, dami mahm_u'u sa'ah_u. Dami yørpah_u ra nho. Dami hmih_u n'na ra cosa, pε nu'a ra ja'i gadi hmith_u n'na ra cosa, 'yo gui tøm_i ngue xquet'a di hmi'ah_u. Nu'mø gā 'yøth_u tengu na ra hya dí xi'ah_u ya, xangu rá njapi Oja di 'da'ah_u. 'Nε di nεqui ngue ya yø basi'ah_u na Oja maguesε. Porque xquet'a ørpabi ra nho Oja'u yø ts'oc'ei, madaque'a hīndi ja mammadi Oja.

36 Di nja ni nhuεcateh_u tengutho Oja ni Papáhu i ja rá nhuεcate'a.

'Yo gui haspah_u ra güenda te ga 'yo mi'da yø ja'i.

37 'Yo guí haspah_u rá güenda te ør'mi'da yø ja'i, n'namh_má ngue hinda hyats'ah_u rá güenda Oja te guí øth_u. 'Yo sä guí mmamhm_u ngue da ma rá castigo mi'da yø ja'i, n'namh_má ngue hinda men'nah_u rá castigo Oja. Damí punnbabi ni mmic'ei_h, n'namh_má ngue xquet'a di pun'nah_u Oja.

38 Damí fäxh_u'u sä rá n'u, n'namh_má ngue da máxah_u Oja. Da 'yen'nah_u xanho, di dætra t'eni, da huati asta da bonsp_u gui 'yuth_u. Porque tengutho gui 'yøth_u, xquet'a gue'a di nja'ah_u'a.

39 Bi hyecra hya rá Jesús ngue hinga te bi zä máxädi da denyø ja'i. Bi 'yena:

—Xi n'na rá xädä, ¿ua da zä di m'met'o p'u di ma rá mmjnxädäui? Hinda zä di m'met'o, porque nu'mø bi nthæi n'na rá ots'i, 'dap'u da zo.

40 Nu'a ngue rá xäditho, hin man'na xangu padi ngue rá xännbate, pε da zä da badi te gäma hya pahrá xännbate.

41 ¿Hanja yø ja'i ngue ja xangu yø ts'oqui, gue-hya nne da hyaspa rá güenda yø ja'i ngue ts'adyø ts'oqui ja ya? Tengutho 'mø guí xihni cu ya ngue oxra häi rá dä, pε nu'i p'uya, rá biga di o ni dä.

42 Ya hinda zä gui 'yemni cu: “Ague n'yø, tø ga hahmi rá häi o ni dä”, gui 'yembi. A nu'i p'uya, hin gadi unna güenda ngue rá biga oxni dä. Ya hinni 'yup'u te guí mma. 'Be damí hyahra biga oxni dä, n'namh_má da zä gui hyambabi rá häi o rá dä ni cu.

Nu'a ga nho rá ndät'ä rá za, gue'a di fadi tema za'a.

43 Nu rá hoga za, hinga ja zup'u rá ndät'ä hingui ho. Nu'a hingra hoga za, hinga ja zup'u rá hoga ndät'ä.

44 N'na ngu n'na yø za, nu'a te yø ndät'ä zædi, gue'a di fa'a. Tengutho p'ua ja ra 'uini, hinga ja zæp'ua yø igo. Ni xingyø uva di zæp'ua ja yø 'uini.

45 Njarbutho n'na ra hoga n'yohua ya, ra hoga hya mma, porque xanho rá mmæi. Pε ra ts'oc'ei, xants'o te mma, porque xants'o rá mmæi. Nu'a ra hya pønna ne, mbo rá mmæi ni 'yehε, ogue xanho, ogue xants'o.

Bī nhyεjpa rā hya yoho yø hyønnigu.

46 ¿Hanja ngue gui εnjua ngue ni hmujua, 'nε hinguí øthua'a te dí nnegä ngue gui 'yøthua?

47 Nu te'o gä tenngui, i øde hanja ra hya dí mma, 'nε da 'yøt'e te dí xifi, gä xi'ahua ra hya nna hyεjpi.

48 Nna hyεjpabi n'na ra n'yohua ngue nne di nhønnigu. Xtanhε ra häi da 'ya'mi. Nup'ua ja ra mmændo, ja da fæp'ua ra jado. Nu'mø bi tho'a n'na ra dathe p'ua ya, ra dehe nts'edi gä nnønhna ngu, pε hinda 'yanna ngu, porque ra mmændo p'ua høts'e.

49 Pε nu ra ja'i ngue øhra hya dí mma, 'nε hinda 'yøt'e te dí xifi, nna hyεjpabi n'na ra n'yohua ngue guerp'ua ja ra häitho bi hyøhrá ngu. Himbi hyøxpua ja ra mmændo. Nu'mø mi tho ra dathe, bi nønhna ngu. Bi hyømbuya, bi xædi.

7

Rā Jesús bi 'yøthebi rá hmiqui n'na rā capita.

1 Mi juadi bi manna ra hya bi xihyø ja'i ra Jesús, bi ma, i map'ua ja ra hnini Capernaum.

2 Nuna ra hnini na, mi 'bæp'ua n'na ra capita ngue mi si n'na ra hmiqui εmmei di maði. Nuna ra hmiqui, maði hyenni, ya ja ngue da du.

³ Mī zā mī 'yøhrā capita ngue hma te øtra Jesús, bī mēnhni 'da yø judío 'bet'o p'ua ja rā nija ngue bá äpra mate rā Jesús ngue da εhε da 'yøthebi nā rá hmiqūi rā capita.

⁴ Nu'ua yø judío bi guarbu 'buhra Jesús. Bi 'yäpra mate, bi 'yεmbi:

—Nuna rā capita, nī 'yup'ua gui fäxnā.

⁵ Porque dī mahyø judío nā, 'nε bi hogahe n'na rā nija ngue bi guεεε.

⁶ Rā Jesús bī mε'ua yø judío sits'i. Pε nu'mø ya xmanguerpua dā zømp'ua ja rā ngu, nuna rā capita bī mēnhni 'da yø amigo ngue bá εmbra Jesús:

—Ague n'yø, 'yo gadi n'uni, porque himma nsäga'be ngue gui carbu ja mā ngu.

⁷ Janangue nugā nī xinga gue'a xca masegā p'ua ngue xcabā ä'i rā mate. A nuyā, høntho dami manya ngue dā zā mā hmiqūi dí xi'i, ya dí padī ngue dā zā rā n'ua hεmbi.

⁸ Porque nugūi xquet'a 'bui to 'bet'o ngue dī mandagūi. Nugā p'uya, xquet'a dí si mā soldado dadi manda. Nu'mø dí xi'a n'na rā soldado ngue ha dā ma, pap'ua dí εt'i. Ogue gā εmbi: “Bi 'yεcua”, rā soldado p'uya bá εp'ua. Ogue mā hmiqūi gā 'bepi te dā mēfi, rā hmiqūi øt'e te dí xifi.

⁹ Nuna rā hya t'εmbi bī manna n'yohua, di 'yøtho 'mø mī 'yøhra Jesús. Bi 'yεmbyø jā'i n'youi p'uya:

—Majuani dí xi'ahua ngue hijnonni judío di pøni ngue gdi tinnbā rá nt'εc'εi tengu gā 'yεc'εigā nā rā n'yohua nā —bi 'yεmbi.

¹⁰ Mī zøp'ua ja rā ngu'ua yø m'mēnhni, nu'a rā hmiqūi bi dīni ngue ya xi yāni.

Rə Jesús bi japi ngue bi bennate rá ts'unt'ɥ n'na rə 'danxu.

11 M'mɛfa p'ɥya, nup'ɥ ja rə hnini Naín, ja i map'ɥ rə Jesús. Ní n'youi yø xädi, xangu mi'da yø ja'i ní n'youi.

12 Nu'mø ni ma da zomp'ɥ ja rə hnini, bi nu ngue mmap'ɥ n'na rə ánima ni du yø ja'i ngue da ägui. Hont'a rá 'dants'unt'ɥ mi si n'na rə 'danxu'a. Ni n'youi xangu yø ja'i ngue yø mmɛngu p'ɥ ja rə hnini.

13 Mi nu rə 'danxu rə Jesús, bi huɛqui, bi 'yɛmbi:
—Ogui zoni.

14 Nuna rə Jesús, bi guatra huada ni thu ngue bi jäti. Bi m'mä'ɥ ni du p'ɥya. Rə Jesús bi 'yɛmbra ánima:

—Ague n'yø, dí xi'i ngue dami nangui.

15 Nu'a rə du p'ɥya bi nangui bi mi. 'Nɛ bi nya. Nuna rə Jesús bi däprá mamá na mará du.

16 Emmɛi bi nsu yø ja'i 'mø mi nu'a te bi nja. Pɛ ɛspabi Oja yø ja'i, i ɛna:

—Hin hapɥ xa hnu n'na rə pøngahya tengu na bi zøcua dí m'mahmɥ ya.

Mahøn'a ɛmp'ɥya:

—Ya dá nuprahɥ rá ts'edi Oja, ngue fäxte ua dí 'bɥhmɥ ya.

17 Gä rə häi Judea bi n'yo rə hya te bi 'yøtra Jesús, porque ndap'ɥ bi zä bi fadi te bi 'yøt'e.

Bi 'yɛt'iyoho yø xädi rə Xuua ngue bi ma bá nyau rə Jesús.

18 Nu'ɥ yø xädi rə Xuua, bi xifi te 'bɛ'a Gä øtra Jesús. Rə Xuua p'ɥya, bi zonhni yoho yø xädi.

19 Bi 'yɛt'i ngue da ɔrpa ra nt'änni ra Jesús ngue'mø majuanì gue'a ra Cristo ja ngue da ɛhɛ di ndast'abi, ogue da thøm'man'na.

20 Nūya yø m'mɛnhni ra Xuua, mi zømp'ɥ 'bɥhra Jesús, bi 'yɛmbi:

—Nūna ra Xuua ɔtra nxixya, xpá mmɛnga'be ngue ga ɔt'a'be ra nt'änni 'mø gue'e na ra Cristo ja ngue da ɛhɛ di ndast'abi, ogue ga tømähe man'na —bi 'yɛmbi.

21 Nū'a ra ora bi zøn'ɥ yø m'mɛnhni p'ɥya, bi 'yøthe xangu yø dārquɛhì ra Jesús, bi 'yøthe'ɥ mi n'youi yø ts'onthì. Xangu yø xädä bi nzø yø dä.

22 Rá Jesús bi 'yɛmbya yaui:

—Ni mɛ ya, bá xihmi ra Xuua na ra hya gá nūui bi nja. Xihmi ya yø hya gá 'yøhmi dí mmangä. Damì xihmi ngue yø xädä ya zø yø dä. Yø dogua, ya i 'yo. Yø ja'i mi 'ya yø do'yo, ya bi zä ha hɛmbi. Yø gogu, ya øhra hya. Yø ánima, ya di bɛnnate. Yø hyoya, ya sihra hoga 'da'yo hya.

23 Rá mmɛnthì di nthɛui ra ja'i hìnha di gohrá mmɛi ngue ɛc'ɛiguì.

24 Mi mengyø m'mɛnhni ra Xuua, nūna ra Jesús bi dɥ'mi bi c'annbabi yø ja'i na ra Xuua. Bi 'yɛmbi:

—¿Te'o gá ma guá nuhɥ p'ɥ bí ja ra dapo? ¿Ua guá nuhɥ n'na ra n'yohɥ hinguì nzaqui rá mmɛi, ɛntho n'na ra zafanì 'mø anna ndahì?

25 Xi'mø ngue hìn'na, ¿te'o guá nuhɥ 'mø? ¿Ua guá nuhɥ n'na ra n'yohɥ ngue he ra hoga ulu? Pɛ guì pahmɥ ngue yø ja'i he ra hoga ulu ngue 'bɥ mməpähä, guerp'ɥ ja yø ngu yø dast'abi 'bɥi.

26 Pɛ xi'mø hinga gue'a guá nuhɥ'a, ¿te'o guá nuhɥ 'mø? ¿Ua guá nuhɥ n'na rá pøngahya Oja? Majuanì ngue gue'a n'na rá pøngahya Oja guá

nūh. Pεgue tate nā ngue gātho mī'da yø pøngahya xa m'mh̄i.

²⁷ Nunā rā Xuua, guehna rá m'menhni Oja mmamp'ua ja rā Maça Libro nā, ngue εna: “Ga εt'ā mā m'menhni, di m'met'o p'ua gdi ma. Gue'a di hoqui harua ja ngue gui thogui”, bi 'yεna.

²⁸ Dí xi'ah̄u, nū hangū yø ja'i 'b̄ai, hinjongui pøni ngue di tate ngue rā Xuua. Pε nuyá, to bi zā mā ja'i ya o rá 'yε Oja ya, guehya mā datho bi nth̄ui rā mmenth̄i ya, ngue rā Xuua.

²⁹ Mī 'yøhyø ja'i nā rā hya nā. Gātho yø ja'i p'uya, co 'n̄hyø ngūth̄ai xi xixyabi rā Xuua, bi bahyø ja'i ngue xanho te mman'Oja.

³⁰ Pε yø fariseo 'n̄hyø xānnbate ngue rā ley, himbi ne'a rā nxixya bi 'yøtra Xuua'ua, nu'a te nne Oja xta 'yørpabi himbi nū manho.

³¹ Janāngue bi 'yεnna Jesús:

—¿Tegue gda hyεjpa ya yø ja'i ya? ¿Tep'ua gui nεqui?

³² Gda hyεjpabi yø basi n'yεmp'ua ja rā tai. I mmatyø mmimbasiui ngue di n'yεmmi, i εmbi: “Dá p̄ixt'āhe rā xithi ngue xqui n̄εhm̄u, pε h̄ingá n̄εhm̄u. Dá t̄ut'āhe yø th̄uh̄u ngue yø thundumm̄i, pε h̄ingá nzomhm̄u”, bi 'yεmbi.

³³ Guí njath̄u p'uya, nū'mø himbi nja'a te guí mmamhm̄u, guí mbøc̄ueh̄u. Porque bá εhra Xuua nunā mī øtra nxixya 'n̄ε bi 'yεtrá mm̄i, nu'ah̄u p'uya, gá 'yεmhm̄u ngue n'youi rā ts'onth̄i ngue'a te øt'e.

³⁴ A nuyá, guecā drá N'yoh̄u dá ε mah̄εts'i, dí si'a te dí t̄ini, nu'ah̄u p'uya guí εn̄ju ngue drá nhyøt'a zihm̄ε. Guí εn̄ju ngue dadi thegā'be'ua yø ja'i ja yø ts'oqui 'n̄ε'ua yø ngūth̄ai.

35 Pɛ nuna rá hya njuantho, nu'mø di n'yomfɛni xanho yø ja'i, da badí ha rá nja rá hya.

Nup'u ja rá ngu n'na rá fariseo, ja 'bup'u rá Jesús.

36 Nu'a n'na nc'ɛi yø fariseo bi zixra Jesús ngue da nsihmɛ p'u ja rá ngu. Mi zømp'u ja rá ngu rá Jesús, bi mip'u ja rá mɛxa p'uya.

37 Nuna n'na rá xisu mará 'yots'om'mäi p'u ja rá hnini, mi badí ngue bi ma da nsihmɛ p'u ja rá ngu rá fariseo na rá Jesús. Bi zømp'u ja rá ngu p'uya, ni du n'na rá m'mo'aceite, yup'u rá aceite ma'hotho ga yani.

38 Bi ndantyøhmü p'u 'buhra Jesús ngue bi dannebi yø gua. Mente zoni, nu'u yø guida tägui, soxp'u ja yø gua rá Jesús, thuqui conyø xta. Bi gospabi rá aceite ma'hotho ga yani.

39 Nuna rá fariseo xi zixra ts'ihmɛ rá Jesús, mi nu te øtra xisu, nguna rá hya bi bɛni, bi 'yɛna: “Nu'mø ngue nmajuani rá pøngahya Oja na rá n'yohu na, di padi te rá m'mäi na rá xisu cuar'mø, ngue rá 'yots'om'mäi”.

40 Rá Jesús bi 'yembrá fariseo:

—Ague Simu, jap'u n'na rá hya dí nne ga xi'i —bi 'yembí.

ɛnna fariseo p'uya:

—Damí xiqui grá xänbate.

41 Bi 'yɛnna Jesús:

—Yoho yø n'yohu di tupra mɛnyu'a to di hmí ra mɛnyu. Nu'a n'na rá ndupate p'uya, nu'a hangü pøxa cut'a ciento ma pa rá nzäbi, gue'a ndupate'a. Man'na nc'ɛi p'uya, nu'a hangü pøxa yote ma'det'a ma pa rá nzäbi, gue'a ndupate'a.

42 Pɛ nu'ɥ mī ndupate, ya hīmbī zā bi gutyø güenda. Nu'a bi hmī rā mɛnyu p'ɥya, bi pūnnbī gā yoho. Dāmī xicya, ¿ndana gue'a ya yø ndupate ngue tate di ja mammadi rá hmu?

43 Bi 'yɛnna Simu p'ɥya:

—Nu'p'ɥ nná bɛngä, man'natho tate di ja mammadi'a xangu mī ndupate, 'nɛ bi pūnnbī.

Bi 'yɛnna Jesús:

—Nu'a gá manya, gue'a ya.

44 Bi hyetra xisu nā rā Jesús, bi 'yembra Simu:

—Guí nnu nā rā xisu 'bucua ya. Dá cut'ä ua ja nī ngu, pɛ hingá 'dacrā dehe xca nxugua. Pɛ nunā rā xisu 'bucua, bī merca mā gua conyø guidä, 'nɛ bī duquī conyø xta.

45 Nu'ī, hīxcá zenguaguī conn'na rā beso, pɛ nuná, mɛnte rā ora xtá cut'ä ua ja nī ngu ya, hīnguī säya thanneguī mā gua.

46 Nu'ī, hīxcá cosca rā aceite mā ya. Pɛ nuná, mahotho gā yanna aceite bi goscaquī mā gua.

47 Guehna dí xi'ī naya, ngue emmei di maquī, ja dī nɛqui p'ɥ ngue xangu rá ts'oqui, pɛ dī mpūnnbī. Pɛ nu rā ja'ī ngue ts'utho mapūnnbī, ts'utho dī nɛqui ngue dī ma'a n'na.

48 Rā Jesús bi 'yembra xisu:

—Ya dá pūn'na'ī nī ts'oqui ya.

49 Nu'ɥ mī'da yø ja'ī xi ts'ofu 'dap'ɥ 'buhma p'ɥ ja rā mɛxa p'ɥya, dī n'yembī:

—¿Te'o nī n'yohu nā ɛnā ngue di pūnnba yø ts'oqui yø ja'ī?

50 Pɛ rā Jesús bi 'yembra xisu:

—Ya gá nyanya ngue gá 'yɛc'ɛiguī. Da hyu nī mmī ya, nī ma.

8

Ja ua yø thuhu yø xisu bi mäxra Jesús.

¹ M'mefa p'aya, xangu yø hnini bi thohna ra Jesús ngue xihyø ja'i ha di njap'u di zo rá 'yε Oja. Ní n'youi'u 'de'ma yoho yø xädi.

² Xquet'a n'yohu 'da yø xisu xi 'yøthe ngue mi n'youi yø ts'onthi, da gue'u madi hyenni. N'yohu p'u ra Maya nuna ja man'na rá thuhu ngue ra Magdalena. Guehna xi 'yøthe m'met'o ngue mi n'youi yoto yø ts'onthi.

³ N'youi p'u ra Juana nuna rá xisu ra Chuza, guehna di manda gätho yø mēfi p'u ja rá palacio ra Herodes. 'Nε ra Susana n'youi p'u. N'youi p'u xangu yø xisu ngue ja te pets'i, nu'mø te honna Jesús, guehya fäxya.

Rá Jesús i hyejpa ra hya n'na ra momhudä.

⁴ Xangu yø ja'i bá εp'u ja yø hnini ngue nne da 'yøde te mmanna Jesús. Mi mpeti xangu yø ja'i, bi hyoni te gui hyejpa ra hya xihyø ja'i. Bi 'yεmbi:

⁵ —N'na ra n'yohu bi ma da ponna trigo. Nup'u bi thogui ngue ponyø hmudä, bi zop'u ja ra 'yu 'da yø hmudä. Bi nehyø ja'i thop'u ja ra 'yu. Bi map'u yø ts'int's'u ngue bi za yø hmudä.

⁶ Mi'da yø hmudä bi moni, bi zop'u hingui pidi ra häi ngue o ra do. Bi 'yotra hmudä 'mø mi bøts'e, ngue hingui xa ra häi.

⁷ Mi'da yø hmudä bi zop'u ja yø 'uini. Mi nte yø 'uini p'aya, bi ts'onnyø hmudä ngue bi hyøt'ambo.

⁸ Mi'da yø hmudä, bi zop'u ja ra hoga häi, guehya εmmēi bi nja ya. Nu'a n'na mhmudä bi bøn'a n'na ciento yø hmudä.

Nu'mò mī manna ra hya na, bi ts'edi bi 'yɛmbyø ja'i:

—A nuyá, di nja ni gu ngue gui 'yøhmɔ na ra hya dí mmangá ya —bi 'yɛmbi.

Ra Jesús bi ma hanja ngue honi te gui hyeɟpa ra hya xihyø ja'i.

⁹ Nu'ɔ yø xädi bi 'yänni te ga mbønya yø hya xi hyɛqui.

¹⁰ Ra Jesús bi 'yɛmbi:

—Nuya yø hya hinguí fadi ha di manda Oja yø ja'i, i nne Oja ngue da dinni mmaihɔ ya yø hya ya. Pɛ nuya mi'da yø ja'i, dá thonna hya di nhyɛɟpi te dá sifi, n'namhma ngue nu te da nu, tengutho 'mø ngue hinte da nu. Nuya yø hya da 'yøde, tengutho 'mø ngue hin tema hya da 'yøde.

Ra Jesús bi ma te ni bønya yø hya bi hyeɟpa ra momhmudä.

¹¹ Ma ga xi'ahɔ te ga mbønna ra hya dá ma. Nu ra hmudä bi 'boni, gue'a rá hya Oja'a.

¹² Nuya yø ja'i ngue høntho bi 'yøhra hya, guehya gui nhyɛɟpi ngue ra nen'yu p'ɔ bi zo ra hmudä ya. Høntho juadi bi 'yøhra hya, bi map'ɔ ra zithu, bi japi bi pumbɛni ra hya xi 'yøde. Hinguí nnepe ngue da 'yɛc'ɛi ra hya, ngue di nyanyø te yø ja'i.

¹³ Mi'da yø ja'i, gui nhyɛɟpa ra häi hinguí pidi ngue mi o ra do p'ɔ bi zo yø hmudä. Mi zä mi 'yøhra hya yø ja'i, janjuani di johya ngue bi nu manho. Guehya yø ja'i himbi bent'i xanho ra hya ya. Bi 'yɛc'ɛi njammí pa. Nu'mò bi ts'ui, 'bexi cohyø mmui.

¹⁴ Mi'da yø ja'i p'ɔya, gui nhyɛɟpabi ra häi ngue ja yø 'uini p'ɔ bi zo yø hmudä. Guehya yø ja'i bi

'yøde hanja ra hya ya. Pe nu'a te yø 'bɛfi i ja n'na pa ngu n'na pa, høndyø 'bɛfi ni ma yø mmɛi yø ja'i. Di ja ndummɛi honi ha di mmɛmmɛti. Nu'a te yø pähäse, gue'a nne da 'yøt'a. Ya hin tema ntho bi 'yørpabi na ra hya bi 'yøde.

15 Pe mi'da yø ja'i, gui nhyɛjpi ngue ra hoga häi p'ɛ bi zo yø hmudä. Guehya yø ja'i ngue yø mmɛi ga 'yøhra hya ya, 'nɛ ɛt'ammɛi ra hya øde. Hinguï hɛgui, guehya haxra 'yu njuantho ya.

Ra Jesús bi hyɛjpa ra hya n'na ra nyot'i.

16 Nu'mø to di saca n'na ra nyot'i, hinguï sä ngue da go'mi, ogue da hyøt'a 'bit'ots'i. Sinoque da hyøxmayä, n'namhma ngue nu'ɛ cat'ambo ra ngu da hyɛtra nyot'i.

17 Njarbutho ya yø hya hinguï fadi hanja ya. Zi yohotho yø ja'i tinyø mmɛi hanja ra hya. Pe da 'yɛhra pa ngue gätho yø ja'i da badi hanja ra hya.

18 Janangue dami 'yɛt'ammɛihɛ teni bønya yø hya di mmangä. A nu ra ja'i da dini xanho rá mmɛi hanja ra hya, da mäx Oja ngue man'na di bahra hya. Pe nu ra ja'i hinguï nne da 'yørpabi masu ra hya di mma, nu'a zits'ɛ ra hya padi, da thannbi.

Bi manna Jesús ndana gue'a da bøningue da 'yøt'e tengutho 'mø drá mɛni.

19 Nup'ɛ mi 'bahra Jesús, ja bi zømp'ɛ rá mamá, 'nɛhyø n'yohɛ. Pe hinguï sä da guat'i ngue di nyaui, porque mandøngu dyø ja'i 'bɛp'ɛ.

20 Hindi 'bɛdi to bi xihra Jesús, bi 'yɛmbi:

—Ni mamá 'nɛhni n'yohɛ 'bäcua thi. I nzo'i ngue gui nyaui 'na —bi 'yɛmbi.

21 Mi dahra Jesús, bi 'yɛntho:

—Nūya 'bucua øspabi rá hya Oja, nu'a rā hya øde gue'a øt'a, guehya εntho mā mamá ya, guehya εntho mā n'yohu ya.

Rā Jesús bi säyabi rā ndahi conyø funthe.

²² N'na rā pa rā Jesús bi yurbu ja n'na rā barco conyø xädi. Bi 'yεmbi:

—A nuyá, ma ga 'dasu rā zabi gdá mähä man'na nguadi —bi 'yεmbi.

Bi ma p'uya.

²³ Mente ni 'yop'u ja rā dehe rā barco, bi n'ahra Jesús. Ena ha bi 'yεta n'na rā ndonthi bi n'yo. Nu'u yø funthe nangui, so mbo rā barco. Ya ja ngue da thunt'a mbonthe rā barco.

²⁴ Nu'u yø xädi rā Jesús, bá äp'u bi aha, bi 'yεmbi:

—Ague grá xännbate, ague grá xännbate, ya ja ngue da thunt'a mbonthe rā barco. Ya ga tuhu —bi 'yεmbi.

Mi nangra Jesús, bi hejpabi rā ndahi 'nεhyø funthe. Ngü i hejpi, 'bexpī nsäya. M'mefa ya hin tema di 'yanī.

²⁵ Bi 'yεmbyø xädi p'uya:

—¿Hanja ngue hinguí εc'ei ngue ga fäxahu? —bi 'yεmbi.

Nu'u yø xädi di 'yøtho hanja'a te bi nu, 'nε bi nsu. Di n'yεmbi n'na ngu n'na p'uya:

—¿Te'o ni n'yohu na n'yø? Nu'mø bi zohra ndahi 'nεhra dehe, i εc'ei —di n'yεmbi.

Rā Jesús bi 'yøthe n'na rā n'yohu n'youi yø ts'onthi.

²⁶ Mi zonna barco p'u ja rā häi Gadara, man'na nguadi rā zabi ha di nhyandui rā häi Galilea.

²⁷ Mi bomp'u ja rā barco rā Jesús, bi guat'a n'na rā n'yohu ngue rā mmengu p'u. Ya rá ya'atho yø pa

mī n'youi yø ts'onthī nā rā n'yohū. Nī xīngṛā ulu di he. Nī xīngūi 'bup'ū ja rā ngu, sinoque guerp'ū ja rā camosanto bí 'bāi.

²⁸ Ngu ī nu rā Jesús, bi ndantyøhmū p'ū ha 'bāi. Rā ndøts'edi ī zofo, bi 'yēmbī:

—Ague Jesús, rā Ts'ant'ū'i Oja nūnā jase rā ts'edi. ¿Hanja ngue gādī nthīnt'ua dí 'bāi? Dí ä'i rā mate ngue 'yo gādī ŋguī.

²⁹ Ngūnā rā hyā bi mānna n'yohū, porque ya xihṛā ts'onthī rā Jesús ngue dā hyep'ū rā n'yohū n'youi. Xāngu yø nnīdī ngue εmmēī dī ŋm'mø bi gū. Yø jā'ī p'ūya turpā yø 'yε 'nεhyø gua conyø cadena, pε di c'ūqui. Rā ts'onthī p'ūya di japṛā n'yohū ngue 'dagui, nī ma dapo.

³⁰ Rā Jesús bi 'yānnī, bi 'yēmbī:

—¿Tenī hu'ī?

Rā n'yohū p'ūya bi 'yēnā:

—Nnā hugā ngue yø mmundotho gāhe —bi 'yēnā.

Bi mānna tengū nā porque xāngu yø ts'onthī mī n'youi rā n'yohū.

³¹ Nu'ū yø ts'onthī p'ūya, bi xihṛā Jesús ngue hīnda 'yerbū ha ja ngue dā jot'i.

³² Ja mī 'yorbūtho n'na 'būi yø ts'ūdi mā'yoni p'ū ja rā nguani p'ūya. Yø ts'onthī p'ūya, bi 'yādi ngue dā yarbū ja yø mmūi yø ts'ūdi. A nūnā rā Jesús bi unnā nt'ēdī.

³³ Janāngue yø ts'onthī bi hyep'ū rā n'yohū mī n'youi, bi yarbū ja yø mmūi yø ts'ūdi. Nūya yø ts'ūdi p'ūya, bi gū rā 'dihī, bi nhyørbū ja rā zabi. Gā ja bi jārbū rā dehe.

34 Nu'ᵤ yø n'yohᵤ mᵢ fähyø ts'ᵤdi, mᵢ nu te bᵢ nja. Bi gᵤ rə 'dihi bᵢ ma bá mamp'ᵤ bí ja rə hnᵢnᵢ. Da gue'ᵤ yø ja'ᵢ 'da'a n'nannᵢ ha 'bᵤi, gä bá xifi.

35 Mᵢ 'yøhyø ja'ᵢ'a te bᵢ nja, mandøngu dyø ja'ᵢ bá ɛᵤ da nu. Mᵢ zønyø ja'ᵢ p'ᵤ 'bᵤhra Jesús, 'dap'ᵤ 'bᵤhmᵢ'a rə n'yohᵤ mᵢ n'youi yø ts'onthᵢ. Ya xi dᵢts'ᵢ. Ya hᵢnte di ja, ya he yø ulu. Pɛ bi zᵤ yø ja'ᵢ'a te xᵢ nja.

36 Nᵤya yø ja'ᵢ xᵢ nuᵤε'a te xi tho rə n'yohᵤ mᵢ n'youi yø ts'onthᵢ, gä xihyø ja'ᵢ nu'ᵤ ja søhø.

37 Nᵤna rə hya bᵢ nja, nguᵤya yø mmɛngu Gadara, nguᵤya yø ja'ᵢ ndap'ᵤ bí zä bi 'yɛ'a rə xɛqui'a, 'da ga xityø ja'ᵢ rə Jesús ngue da ma. Porque ɛmmɛᵢ su yø ja'ᵢ te bi 'yøt'e. Janangue hømbᵢ yurbᵤ ja rə barco rə Jesús ngue bᵢ mengü.

38 Nu'a rə n'yohᵤ mᵢ n'youi yø ts'onthᵢ bi xifi ngue xtᵢ mmɛ rə Jesús. Pɛ rə Jesús hᵢmbᵢ nepe, sinoque bi 'yɛmbᵢ:

39 —Man'na xanho nᵢ ma nᵢ ngu, n'namhmaᵢ gui xihyø ja'ᵢ'a te gä bi 'yøt'a'ᵢ Oja —bi 'yɛmbᵢ.

Bᵢ ma rə n'yohᵤ p'ᵤya, bi xifi gätho yø ja'ᵢ p'ᵤ ja rə hnᵢnᵢ'a te xi 'yørpabᵢ rə Jesús.

Rə Jairo bi zixra Jesús ngue da øthebi rá t'ixu.

40 Mᵢ zøm man'na nguadi rə zabi rə Jesús. Mᵢ nu yø ja'ᵢ ya mambi 'bᵤp'ᵤ, rə ndi johya. Porque ya mᵢ ndø'mate gätho yø ja'ᵢ.

41 Bi zø'a n'na rə n'yohᵤ 'bet'o ngue dᵢ manda p'ᵤ ja rə nᵢja p'ᵤya, nᵢ hu ngue rə Jairo. Bᵢ ndantyøhmᵤ p'ᵤ 'bähra Jesús. Bi 'yäpra mate ngue da map'ᵤ bí ja rá ngu.

42 Porque ya ja ngue da du n'na rá t'ixu mᵢ si. Ya n'ne'ma yonjɛya mᵢ 'bᵤi, pɛ hønt'a rá 'dant'ixu mᵢ

si'a. M̄i ma r̄a Jesús. X̄angu ȳo ja'̄i bi d̄enni asta d̄i nt̄orb̄a ja r̄a 'yu.

43 Nu'̄u ȳo ja'̄i n̄i d̄enna Jesús, n'youi p'̄u n'na r̄a xisu ngue ya n'ne'm̄a yonj̄eya m̄i h̄embra m'm̄ac̄ji. N̄una r̄a xisu mađi hȳenni, x̄and̄onḡu rá m̄enyu xi un̄i ngue m̄i honȳo 'ȳothe d̄a 'ȳothe. P̄e x̄inga n'na'̄u ȳo 'ȳothe x̄ta nz̄a d̄a 'ȳothe.

44 N̄una r̄a xisu, b̄i m'm̄efa p'̄u n̄i ma r̄a Jesús, bi guarb̄a ja rá x̄utha, bi d̄ärp̄a rá n̄yan̄i rá he. Ngu'i d̄ärp̄a rá he p'̄uya, 'bexpi ns̄aya r̄a ji m̄i h̄emb̄i.

45 Bi 'ȳenna Jesús:

—¿Te'o bi d̄ärcağui mā he? —bi 'ȳembȳo ja'̄i.

Ḡätho ȳo ja'̄i p'̄uya, i m̄ma ngue h̄injo'o. P̄e r̄a B̄edu 'n̄e'̄u m̄i'da ȳo n'yoh̄u bi 'ȳembra Jesús:

—Ague gr̄a x̄ännb̄ate, guí änni to bi d̄ät'a n̄i he. Conque guí n̄nu ngue d̄i nt̄otȳo ja'̄i, 'n̄e t̄on'na'̄i.

46 P̄e r̄a Jesús bi 'ȳena:

—H̄in'na. 'B̄ai to bi d̄ärca mā he. Porque dađi un̄na güenda ngue bi z̄a n'na nc'̄ei comm̄a ts'̄edi.

47 B̄i n̄u r̄a xisu p'̄uya, ngue f̄atho te bi 'ȳot'e. N̄i huaqūi mmap'̄u. B̄i nd̄ant̄ȳoh̄mu p'̄u 'b̄ähr̄a Jesús. Ȳo hm̄i ȳo d̄a ȳo ja'̄i p'̄u bi xi'a n̄juani te n̄nepe ngue bi d̄ädi. 'N̄e bi xifi ngue 'bexpi z̄a r̄a ji m̄i h̄emb̄i.

48 Ra Jesús bi 'ȳemb̄i:

—Ague t'ix̄u, ya bi z̄ä'i ngue ḡá 'ȳec'̄ei ngue di z̄ä'i comm̄a ts'̄ediḡä. D̄a hȳu n̄i mm̄ai ya, n̄i ma —bi 'ȳemb̄i.

49 N̄una r̄a Jesús, m̄ente yaui r̄a xisu mađi hȳenni, bi z̄o h̄man'na nc'̄ei bá n̄exp̄u ja rá ngu r̄a Jairo. Bi 'ȳembra Jairo:

—Ya bi d̄u n̄i t'ix̄u n'ȳo, 'yon̄i mantho gui sixra x̄ännb̄ate.

50 P̄e r̄a Jesús, m̄i 'ȳo'a te si r̄a Jairo, bi 'ȳemb̄i:

—'Yo sä guí su'a si'i ngue bi du ni t'ixu. Sinoque dami 'yεc'εigui ngue da zä ga øthegä ni t'ixu —bi 'yεmbi.

⁵¹ Mi zømp'ua ja ra ngu p'uya, hijnondi japi ngue 'da xti yut'ui mbo. Høndra Bødu, ra Jacobo, ra Xuua, 'nεhrá papá 'nεhrá mamá ra hmute bi japi bi yut'ambo.

⁵² Gä zonyø ja'i, i ya dummui yø ja'i conná ngue'a bi du. Pε ra Jesús bi 'yεmbi:

—'Yo gui zomhm. Nunā ra hmute hinguī tu nā, i atho nā.

⁵³ Pε nuya yø ja'i yaui ra Jesús i thentho, porque pađi ngue ya xi du ra hmute.

⁵⁴ Nunā ra Jesús bi bennba rá 'ye ra du, nts'edi bi 'yεmbi:

—Ague grá hmute, dami nangui.

⁵⁵ Nunā ra hmute p'uya, mahømbi nja rá te. Bi nangui 'bexque'a. Bi manda ra Jesús ngue di t'unna hme da zi ra hmute.

⁵⁶ Nunā rá papá 'nεhrá mamá ra hmute di 'yøtho te bi nja. Pε ra Jesús bi manda ngue hijnonda sifi te bi nja.

9

Bi 'yet'ua 'de'ma yoho yø xädi ra Jesús, ngue da xänbabi ra hya yø ja'i.

¹ Nunā ra Jesús, mi peti gätho'ua 'de'ma yoho yø xädi ya xi huanhni. Bi unna nt'edi ngue da hya ra ts'edi da 'yøthe gätho yø ja'i n'youi yø ts'onthi, da 'yøthe yø ja'i hεmbi 'dama 'dan'yo man'ua.

² Bi menhni ngue da xihra hya yø ja'i ha di njap'ua di zo rá 'ye Oja. 'Nε da 'yøthe yø därquēhi p'ua di ma.

³ Bi 'yεmbi:

—'Yo te gui haḡ'mø gá mähä, ni xingra tøhø, ni xingra bolsa, ni xingra thuhmε, ni xingra mεnyu. 'Yo gui caḡ man'na ni pahniha.

⁴ Nup'ua ja ra ngu di n'na'aha ra ts'äya, ja gui n'oxha p'ua, asta gue'mø guá εhma.

⁵ A nup'ua hīndi n'na'aha ra ts'äya, gui pømhmu p'ua ja ra hīni. Pε dami huamhra fonthāi di n'youi ni mbonguahua, gue'a ra hmεya'a ngue ya da thεp'ua ya yø ja'i hīmbi 'yøt'aha maşu.

⁶ Bi ma'ua bi t'εt'i, i mpa p'ua ja yø hīni. Bi xihyø ja'i ra hoga 'da'yo hya, 'nε bi 'yøthe yø dārquēhi p'ua ni ma.

Rā dast'abi Herodes hīngui nnu ra pa da nu ra Jesús.

⁷ Mi 'yøhra dast'abi Herodes te mmanyø ja'i ngue xangu yø milagro øtra Jesús. Di 'yøtho'a te øde, porque εn'i'da yø ja'i ngue nuna ra Jesús, guehna ra Xuua xi bεnnate p'ua bī nt'ägui.

⁸ Mi'da yø ja'i p'uya, εmbi ngue ya 'yop'ua ra Elías. Mi'da p'uya, εmbi ngue 'bai toni nyogui pøngahya Oja xpi bεnnate.

⁹ Pε ra Herodes bi 'yεna:

—Nu'a ra Xuua dá mandagä bi t'øjpabi rá ya'a, hīnga gue'a 'yop'ua'a. ¿Pε te'o ni n'yohua na dí øcä ngue xangu yø cosa øt'e?

Ya hīngui nnu ra pa ra Herodes ngue da nu ra Jesús.

Rā Jesús bi 'yøt'e ngue bi nsihmε cāt'a mahuaḡi ma'yohua.

¹⁰ Mambá pengyø xädi ra Jesús ngue bá manna hya p'ua ja yø hīni, bi dāpra güenda te xi 'yøt'e.

Nūnā rā Jesús bi zixyø xādi ngue bī ma dāpo, jonna hnīnī Betsaida.

11 Pē nū'mø mi bahyø ja'ī haru bī 'buhra Jesús, bī map'u bī 'bui. Di sāyabi yø ja'ī sōmp'u 'bui. I xihyø ja'ī ha dī njap'u di zo rá 'yε Oja. Xquet'a bi 'yøthe yø dārquēhī.

12 Nū'mø ya nī ma dī nde p'uya, bi guat'u 'dε'ma yoho yø xādi rā Jesús, bi 'yεmbī:

—Dāmī 'yεhyø ja'ī, n'namhma da hyonī ha dī n'oxi, ja da dāmp'u rā hmε da zi. Porque nūua dī 'buhmu, rā dāpo ua.

13 Rā Jesús bi 'yεmbyø xādi:

—Dāmī unhnu rā hmε da zi yø ja'ī —bi 'yεmbī.

Nū'u yø xādi p'uya, bi 'yεmbī:

—Pε hōndi cāt'a yø thūhmε dī hagähe, 'nε yoho yø hua. Rā nzequi ga mmäcähe 'mø, ga ma tāmhme rā hmε da zi yø ja'ī.

14 Yø ja'ī p'uya, comma cāt'a mahuaḥī mā'yohu. Pε rā Jesús bi 'yεmbyø xādi:

—Dāmī xihmu yø ja'ī da mī. Da 'yøtyø zimundo ngue dyø yote mā'dεt'a nja'ī p'u da mī.

15 Gue'a bi 'yøt'a p'uya. Bī mī gätho yø ja'ī.

16 Rā Jesús bi hyan'u cāt'a yø thūhmε 'nε'u yoho yø hua. Bi hyanma hεts'ī p'uya, bi ja mammadi Oja. Bi xenyø thūhmε p'uya, bi unyø xādi ngue dī 'darpa yø ja'ī da zi. Da guehyø hua bi 'dat'ī.

17 Bī nsihmε xanho yø ja'ī, gä bī nniya. M'mefa p'uya, bī ma mapeti yø thūhmε bi bongui, bi zu'ī 'dε'mayo canasta bi bongui.

Bī manna Bedu ngue rā Jesús, gue'a rā Cristo bá εx Oja ngue dī ndast'abi'a.

18 N'na ndi ya, bi ma n'nanni rā Jesús ngue bá mat'Oja, n'youi yø xädi. Bi 'yännbɛya, bi 'yɛmbi:

—¿Te'ogä p'ɛ ga mbɛnyø ja'i 'mø?

19 Mi dahyø xädi p'ɛya, bi 'yɛmbi:

—'Bɛ i'da yø ja'i ɛmbi ngue gue'e grá Xuua gmi øtra nxixya. Mi'da yø ja'i p'ɛya, ɛmbi ngue gue'e grá Elías. Mi'da yø ja'i p'ɛya, ɛmbi ngue gue'e n'na'ɛ yø nyogui pøngahya Oja xpi bɛnnate.

20 Rā Jesús mahømbi 'yɛmbyø xädi:

—Xi'ahɛ p'ɛya, ¿te'ogä p'ɛ gni bɛmhmɛ ngue guezä?

Rā Bɛdu p'ɛya, bi 'yɛmbi:

—Nu'i, gue'e grá Cristo ba ɛxa'i Oja ngue gui ndast'abi —bi 'yɛmbi.

21 Rā Jesús mahømbi 'yɛmbi:

—A nuyá, 'yo to gui xifi te'ogä ya —bi 'yɛmbi.

Rā Jesús bi ma ngue da tho, 'nɛ bi ma ngue di bɛnnate.

22 Bi xihyø xädi rā Jesús, bi 'yɛmbi:

—Nu rā N'yohɛ bí 'yɛ mahɛts'i, da 'yɛmmɛi da ma ma'ɛni. Nu'ɛ yø ja'i 'bet'o p'ɛ ja rā nija da zai, da guehyø hmɛ yø mmäcja, 'nɛhyø xännbate ngue rā ley, gä da zai 'nɛ da hyo. Pɛ rá hyu pa p'ɛya di bɛnnate —bi 'yɛmbi.

Rā Jesús bi xihyø xädi ngue hinjam'mø da gohyø mmɛi'a ga 'yɛc'ɛi.

23 M'mɛfa p'ɛya, bi 'yɛmbi gätho yø ja'i:

—Nu to nne da dɛnngui, hingui sä ngue da zänse te da n'yo. Hangu rā pa, hinha di gohrá mmɛi, madague'a da thop'ɛ ja rā pont'i.

24 Nu rā ja'i da 'uegue ngue su da tho, guehna rā ja'i di m'mɛhrá te na. Pɛ nu rā ja'i hingui cohra

mm̄ai'a ga 'yɛc'ɛigui, maḁa tho conná ngueque, guehna ra ja'i di nyanná te na.

²⁵ Porque h̄inte da ḁhra ja'i, maḁague'a da 'yøt'e ngue rá m̄meti gá ra ximhái, 'nɛ di m'm̄hrá te.

²⁶ A nuyá, nu ra ja'i ngue p̄srá sá conná ngueque, oque i p̄srá sá conná nguehra hya dí xännbate, xquet'a da 'yɛhra pa ngue n̄gui drá N'yoh̄u dá ɛ mah̄ts'i, xquet'a ga p̄s'ma sá conná ngue'u to di jagb̄u. Guehna ra pa ga ma pengui ngue ga ndast'abi, conná ts'edi Oja ga ma n'yo'be yø maḁa anx̄e Oja.

²⁷ Majuan̄i dí xi'ah̄u, ngue nuyá 'da 'b̄ucua ya, h̄inda ḁu, asta gue'mø da nu ngue da hya ra ts'edi Oja di maḁa ua.

B̄i mp̄'a te gui n̄qui ra Jesús.

²⁸ Ya rá hyato ma pa xi maḁna ra hya na p'uya, b̄i map'u bí ja n'na ra nyun̄i ra Jesús ngue bá mat'Oja. Bi zixra B̄edu, ra Jacobo, ra Xuua.

²⁹ M̄nte m̄mat'Oja ra Jesús, b̄i mp̄'a gui n̄qui rá h̄mi. Rá he p'uya, asta di yoxn̄i'a ga nt'axi.

³⁰ Bi h̄nu p'uya, ngue 'b̄äp'u yoho yø n'yoh̄u yaui. Nuyá p'uya, guehna ra Moisés 'n̄hra Elías.

³¹ 'N̄hya xquet'a di yoxn̄i p'u i n̄qui ya. Nup'u ha b̄i nyaūi ra Jesús, bi c'a'a ra ndate ja ngue dan̄i nthop'u Jerusalén.

³² P̄e ra B̄edu co 'n̄'u m̄i'da yø n'yoh̄u, b̄i n'aha ngue netha. Nu'mø m̄i n̄nuhu, b̄i nu p'uya ngue di yoxn̄i p'u 'b̄ähra Jesús, co 'n̄'u m̄iyoho yø n'yoh̄u 'dap'u 'b̄ähmi di yoxn̄i.

³³ Nuná ra Moisés 'n̄hra Elías, ya ja ngue da zop'u ra Jesús. P̄e ra B̄edu bi 'ȳembra Jesús:

—Ague grá xännbate, ya xanho ngue dí 'bǎhmǎ ua. Ma gǎ hocǎhe hyǎ yø t'ǎnnigu, n'na'i, n'na rá Moisés, n'na rá Elías —bi 'yǎmbi.

Pǎ rá Bǎdu hǎnguǐ pǎdǐ te mma.

³⁴ Mǎnte bǐ mǎnna rá hyǎ nǎ, bǐ nja n'na rá guǐ ngue bǐ go'mǐ. ǎmmǎi bǐ nsu 'mø mǐ go'mra guǐ.

³⁵ Bi 'yø p'ǎya ngue bá nya Oja p'ǎ ja rá guǐ, bi 'yǎnǎ:

—Nǎnǎ 'bǎcua ya, guehna má Ts'ǎnt'ǎ dǎdǐ mǎdǐ. Nǎya yø hyǎ dǎ mǎnna ya, dǎmǐ 'yǎt'ǎmmǎihǎ —bi 'yǎnǎ.

³⁶ Mǐ juadi bá nya'a yǎ p'ǎya, bǐ nu ngue 'bǎsǎ p'ǎ rá Jesús. Pǎ hǎnjombǐ xi'a te bǐ nu.

Rá Jesús bi 'yøthe n'na nc'ǎi mǐ n'youi rá ts'onthǐ.

³⁷ Mǐ hyǎxpǎya, bá ǎp'ǎ ja rá nyuni mǎmbǐ 'bǎi. Pǎ xangu yø ja'i bǐ ma di c'at'ui rá Jesús.

³⁸ Nǎp'ǎ 'bǎhyø ja'i p'ǎya, nts'ǎdi bá nya n'na nc'ǎi, bi 'yǎmbra Jesús:

—Ague grá xännbate, dǎmǐ nǎrquits'ǎ má ts'ǎnt'ǎ 'bǎcua, porque hǎnna dí si nǎ.

³⁹ Nu'mø bi gǎ rá ts'onthǐ n'youi, di japi ngue mafi. I huaquǐ 'nǎ sohyø fǎgui. Hǎnguǐ nne dǎ hyǎgui, ǎmmǎi di ǎnǐ.

⁴⁰ Ya xtǎ xihni xǎdi ngue xtǎ 'yøthe ts'ǎ, pǎ hǎnxa nzǎ xǎ 'yøthe.

⁴¹ Rǎ Jesús bi 'yǎmbi:

—¿Astǎ njam'mø dǎ zǎnna pa guǐ 'yǎc'ǎigǎhǎ? ¿Ua guǐ ǎnǎ ngue hangǎ rá pa gǎ set'ǎhǎ?

Bi t'ǎmbra papǎ rá dǎrquǎhǐ p'ǎya:

—Bǎ si ua nǐ ts'ǎnt'ǎ ya.

⁴² Pǎ nu'mø nǐ ma dǎ guatra ts'ǎnt'ǎ p'ǎ 'bǎhra Jesús, astǎ rá huaquǐ bi 'yǎn'a hǎi rá ts'onthǐ. Rǎ

Jesús bi xihra ts'onthi n'youi ra ts'unt'u ngue bi hyep'u. Mi zä'a te mi hembra ts'unt'u, bi ndäprá papá p'uya.

⁴³ Gä di 'yodyø ja'i te bi nja. Bi bahyø ja'i ngue ma datho ja rá ts'edi Oja.

Mahombi manna Jesús ngue da tho.

Mente di 'yøtho gätho yø ja'i'a te bi 'yøtra Jesús, bi 'yembyø xädi p'uya:

⁴⁴ —Dami 'yøhma xanho na ra hya ga xi'aha ya. Mami pumbenih ngue ra N'yoha bí 'ye mahets'i di ndäpyø ts'oc'ei.

⁴⁵ Pe nu'u yø xädi himbi dinyø mmäi na ra hya xifi, porque tobe hinguí xojpabi Oja yø mmäi ngue da ba'a xifi. I su yø xädi da 'yänni te ga mbøn'a ra hya manna Jesús.

Ra Jesús bi xänbä yø xädi ndana ma datho da hnu mansu.

⁴⁶ Nu'u yø xädi ra Jesús di njun'mahya n'na ngu n'na, porque n'na ngu n'na nne ngue ma datho da hnu mansu.

⁴⁷ Pe bi bahra Jesús te mbemp'u ja yø mmäi yø xädi. Bi zonhna n'na ra basi, bi 'bämbu ha 'bäi.

⁴⁸ Bi 'yembaya:

—Nu ra ja'i di ja mansu na ra basi 'bucua ya, nguna da 'yøt'e porque pahra ja'i ngue nu te øt'e, gue'a di nnu manho ngue da 'yøt'a, entho go di ja mansu gra ja'i. Nu ra ja'i di ja mansugui, entho go di ja mansu'a to bá penngui. Gätho'aha ya, nu'a da t'embu ngue hinte di muui ya, gue'a ma da'a p'uya.

Rā Jesús di hejpa yø xādi nuya s̄hyø ja'ī nnønbabi rá thuhu 'mø øthe yø ja'ī.

49 Rā Xuua bi 'yεmbi:

—Ague grá xānnbate, xtá nuḡāhe n'na nc'ei ngue nnø'n̄nā n̄i thuhu ha ga 'yøthe yø ja'ī n'youi yø ts'onthi. Pε xtá hejpahe, porque h̄indī n'yoh̄a p'̄u nnā mähä.

50 Rā Jesús bi 'yεmbi:

—'Yo gadi hejpahe yø ja'ī nnøngagui mā thuhu, porque nuya h̄inguī s̄c̄j̄, mā n'yoh̄a ya.

Rā Jesús bi hejpa bi rā Jacobo 'nēhra Xuua te i mma.

51 Mān'na, mān'na n̄i guatra pa ngue dā ma mah̄ets'i rā Jesús. Bi hyā rā ts'edi p'̄uya ngue d̄i ma Jerusalén.

52 Bi 'bēt'o 'da yø amigo ngue xtani 'yāhra nt'edi ha dani nsāya. M̄i zomp'̄u ja n'na rā hn̄ini jap'̄u ja rā h̄ai Samaria, bi ne ngue ja xtani 'yāp'̄u rā nt'edi xti n'oxi.

53 Pε yø mm̄engu Samaria h̄imbi nepe xti n'oxi, porque p̄adi ngue dā thotho d̄i ma Jerusalén.

54 Nu'̄u yø xādi rā Jesús, rā Jacobo 'nēhra Xuua, m̄i nu ngue ya h̄imbi t'unna ts'āya. Bi 'yεmbi:

—Ague grá Hmu, ĩua guī nne ga ähm̄a ngue dā tähyø sibi mah̄ets'i ngue di juadi, tengutho bi 'yøtra pøngahya Elías?

55 Bi hyēt'̄u yaui rā Jesús, bi hejpi, bi 'yεmbi:

—Nu'̄aui h̄inguī pah̄mi ngue h̄inguī ho nā rā hya guī mm̄amm̄i.

56 Porque rā N'yoh̄a bí 'yε mah̄ets'i, h̄imbi 'yεhε ngue di juahyø ja'ī, sinoque bí 'yεhε ngue dā yaui.

I ma mān'na rā hn̄ini p'̄uya.

Hyu nc'ei bi nyaui ra Jesus.

⁵⁷ Mente ni 'yop'ua ja ra 'yu p'uya, n'na ra n'yohua bi 'yembra Jesus:

—Ague gra hmu, nuga di nne ga mme hapa gdi ma —bi 'yembi.

⁵⁸ Ra Jesus bi 'yemp'a yaui:

—Nu yo haho ja yo 'bido ngue saya. Yo ts'ints'ua ja yo 'bafi ngue saya. Pe ra N'yohua bi 'ye mahets'i hin'yua ra ngu ha di n'oxi.

⁵⁹ Bi 'yemba n'na nc'ei ra Jesus:

—Ma ga mmep'ua nna maga —bi 'yembi.

Pe nu'a ts'o p'uya, bi 'yena:

—Ague gra hmu, dami 'dacra nt'edi ngue 'be da du ma papa ga agui. Ya da za ga mme p'uya —bi 'yembi.

⁶⁰ Ra Jesus bi 'yemp'a yaui:

—Nu'ua yo ja' i entho ya xa ndu ngue hingui pa Oja, gue'ua da 'yahyo mminduui'ua. Pe nu' i, ma ga mmehma, n'namhma gui xihyo ja' i ha di njap'ua di zo ra 'ye Oja.

⁶¹ Mahombi 'yen man'na nc'ei p'uya:

—Ague gra hmu, nuga di nne ga mme, pe dami 'dacra nt'edi ngue 'be ga ma e'ua bi 'bap'ua ja ma ngu.

⁶² Pe ra Jesus bi 'yembi:

—Nu'a bi bentra t'abi ndani ngue di nuafani, 'ne cohra mmai m'mefa, gue'a ya hingra nzaui da ma ha di njap'ua di zo ra 'ye Oja yo ja' i 'a.

10

Ra Jesus bi menhni hyate ma'det'a nja' i da manna hya.

¹ M'mefa p'uya, nuna ra Hmu, bi huanhni hyate ma'det'a nja'i, bi menhni di m'met'o p'u di ma. Yø yonc'ei p'u da ma n'na ngu n'na, i map'u ja yø hnini ja ngue dan nthohra Jesús.

² Bi 'yembuya:

—Majuani dí xi'ahua ngue ra 'befi xangu i ja, pe yø mefi zi yohotho 'bui. Janangue nuyá, dami 'yaphua na Oja rá mmeti ra 'befi, ngue da menhyø mefi p'u ja rá 'befi.

³ Nuya gui mmähä ya. Pe dami mfähmu, porque gui cuthu p'u 'buhyø ja'i ngue yø nduc'ei, tengutho yø de'yo 'mø 'yop'u ha 'buhyø zate, gui njathu p'uya.

⁴ 'Yo tema bolsa gui caxu, 'yo tema njamenyu gui caxu. 'Yo gui cux hmi'da ni thixfanihu. 'Yo to di ot'ahu 'mø gá nzenguahu p'u ja ra 'yu.

⁵ Nu'mø gá sømp'u ja n'na ra ngu, gui zenguate 'mø gá cuthu mbo. Gui 'yena: “Oja di japra ngu ja ua ya”.

⁶ Nu'mø 'bup'u yø ja'i ngue nneprá njapi Oja, nu'a ra nzengua gadi uni ngue Oja di japyø ja'i, da gohmi ra nzengua. Pe nu'mø hingui nne yø ja'i, ya hin'na 'mø.

⁷ Dami nsäya p'u ja ra ngu gui sømhmu. Dami sihu'a te si yø ja'i 'bup'u. Porque ni 'yup'u ngue di t'unná nzäbi ra mefi. 'Yo hontho gui pøn'a n'na ra ngu, gni mpa man'na ra ngu. Nu'a, hin'na'a.

⁸ Nu'mø bi n'na'ahu ra ts'äya p'u ja ra hnini gui sømhmu, dami si'a te di n'na'ahu.

⁹ Gui 'yøthehu yø därquēhi di 'bup'u. Gui 'yemhmu: “Nuyá, ya guerp'u gui pahmu ha gdi sohu rá 'ye Oja ya”.

¹⁰ Pe nu'mø himbi n'na'ahu ra ts'äya p'u ja ra hnini gui sømhmu, gui 'yem'mø ga thohmu p'u ja yø

caye:

11 “Dá huambə ja rə hnini yø fonthäi bá n'youi mā mbonguahe. Gue'a rə hmεya'a ngue ya dá theC'ahə p'ə. Pε dāmi pahmə ngue ya mi ja ngue xta si'ahə ha gdi sohə rá 'yε Oja”, gui 'yεmphə yø ja'i.

12 Dí xi'ahə ngue nu'mø rə pa danı thaxra güenda, man'na xan'ə rə castigo da thohya yø ja'i himbi unna ts'äya, ngue'a rə castigo da tho'ə yø ja'i mi 'bəp'ə ja rə hnini Sodoma.

Xandəngu rə castigo da thohyø ja'i hingui nne di bätə mməi.

13 Hague ngu rə castigo da thohyø ja'i 'bəp'ə ja rə hnini Corazin. Hague ngu rə castigo da thohyø ja'i 'bəp'ə ja rə hnini Betsaida. Porque himbi 'yεc'εigui 'mø mi nu yø milagro dá ørbə 'bəi. A nu'mø xta nnu yø milagro yø ja'i mi 'bəp'ə ja rə nyogui hnini Tiro, 'nεp'ə ja rə hnini Sidón, n'nahmantho xta hyep'ə rə nts'o manı n'yo yø ja'i. Xti n'yəxyø 'bospi, 'nε xta hye yø he yø ja'i nu'a xti nεqui ngue 'bə ndumməi.

14 Pε nu'mø rə pa danı thaxra güenda, man'na xangu rə castigo da thohyø ja'i festa rə hyə ya, ngue'a rə castigo da thohyø ja'i mi 'bəp'ə ja rə hnini Tiro 'nεp'ə ja rə hnini Sidón.

15 A nu'ə yø ja'i 'bəp'ə ja rə hnini Capernaum, rá nζεgui εnə ngue da t'εspabi p'ə mahets'i, 'nεcua ja rə häi da t'εspi. Pε gue di map'ə ja rə niđu.

16 Bi 'yεmbyø xädi rə Jesús:

—Nu'ə yø ja'i da ne da 'yøhra hyə gui xihmə, tengutho 'mø go da 'yørcəse mā hyagä'ə. Nu te'o hinda nu manho'ahə, tengutho 'mø ngue go hingui nnu manho gra ja'i. Nu'a to hingui nnu manhogui,

tengutho 'mø ngue go hingũi nnu manho'a to bá penguĩ.

Ya bá penc'ua hyate ma'det'a bi 'benhni.

¹⁷ Mambá penc'ua hyate ma'det'a nja'i bi 'benhni, emmei di johya. I ena:

—Ague grá Hmu, nu'mø dá nongähe ni thuhu, asta 'nehyo ts'onthi n'youi yø ja'i hep'ua.

¹⁸ Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Gue'a gui mmammi. Dá nugä rā Satanás ngue gá tapha, bi ma häi tengutho rā huei 'mø ni gai.

¹⁹ Nugä dá 'da'aha rā ts'edi ngue madague'a gui nnešha yø c'eya 'ne gui nnešha yø ixtehe, pe hinte da ja'aha. 'Ne gui tapha gätho rá ts'edi na rā zithu mā nsuiha.

²⁰ Pe 'yo gadi johyaha ngue hontho gui nnøngaha mā thuhugä, 'bexi hep'ua yø ts'onthi n'youi yø ja'i. Sinoque nu'a gdi johyaha, ngue bi nt'ot'i ni thuhuha p'ua mahets'i.

Di johya rā Jesús.

²¹ Nu'a rā ora'a p'aya, rā Espíritu Santo bi japi ngue emmei di johya rā Jesús. Bi 'yena:

—Mā Papá'i, dadi ja mammađi'i grá Hmu p'ua mahets'i, grá Hmu ua ja rā ximhai. Porque yø ja'i ena ngue yø bamhya, i ena ngue tini xanho yø mmui hanja rā hya, pe gá 'yajpabi ya yø hya ya. Gá japi ngue go bi bahya yø ja'i ngue yø 'yøde tengutho yø basi ngue yø 'yøde. Nguna gá 'yøt'e mā Papá'i, porque gue'a guá sanni ngue di nja'a.

²² Mā Papágä bi däqui gätho yø cosa ngue ga manda. Hinjongui pøni ngue dadi mpahmi xanho'a rá Ts'ant'ua Oja, sinoque hønse'a rá Papá di mpahmi. Hinjongui pøni ngue dadi mpahmi'a rā

Papá, sinoque hõnse'a rá Ts'unt'ũ di mpahmi. Nu ra ja'i da neprá Ts'unt'ũ Oja ngue da badi te'o na ra Papá, ya da zã da badi.

²³ Bi hyetyø xädi p'ũya, bi 'yẽmsebi:

—Bi toca'ahũ ra mm̃nthi ngue gá nuse conni dähũ'a te guí nnuhũ ya.

²⁴ Porque dí xi'ahũ ngue yø pa xã thogui, xangu yø pøngahya Oja xã m'mui, 'nẽhyø dast'abi xã m'mui, bi ne xta nnu'a te guí nnuhũ ya, pẽ himbi zã bi nu. Bi ne xta 'yø'a ra hya guí øhmũ ya, pẽ himbi zã bi 'yøde.

Bi manã Jesús te bi 'yøtra mm̃ngu Samaria.

²⁵ Nu'a n'na ra xännbate ngue ra ley p'ũya, bi guat'i ngue thämmahya ra Jesús, bi 'yẽmbi:

—Aque grã xännbate, ¿te 'be'a ja ngue ga øt'e para ngue ga tinnã te para zantho?

²⁶ Mi dahra Jesús, bi 'yẽmbi:

—¿Teni 'be'a nt'ot'i p'ũ ja rá ley Oja? ¿Tema hya guí tim'mø gadi xädi?

²⁷ Nu'a ra xännbate ngue ra ley p'ũya, bi 'yẽna:

—Nuna ra hya na, guehna ẽna: “Dami ja ndummui ngue mathoguiho guí mahmũ Oja co gãtho ni mm̃ihũ. Hangu ra pa hõnt'a guí mbẽmhũ'a. 'Nẽ dami mahni mm̃ic'ẽiui tengutho gni ne ngue di ma mamadi'i”, i ẽna hya.

²⁸ Mi dahra Jesús, bi 'yẽmbi:

—Xanho te guí mma. Dami 'yøt'e tengutho ra hya guí mmanya n'namhma ngue gui tinnã te para zantho.

²⁹ Pẽ nuna ra xännbate ngue ra ley, i ẽna ngue ya gue'a te øt'e ngue hinga gãtho yø ja'i 'da guí matho. Janangu bi 'yẽmbra Jesús:

—Pε, ζndana gue'a mā mmic'εi'be p'uya?

³⁰ Mī dahra Jesús, bi 'yεmbi:

—N'na rā n'yohu bá hya rā 'yu xpi 'yε'a Jerusalén, nī map'u ja rā hnīnī Jericó. Bi nthεui yø bε, bi hyannbabi'a te mī ha, asta bi møjpe. Bi unī, bi zop'u p'uya. Ya sä rā ndate 'mø mī zop'u.

³¹ Nu'a rā ora'a p'uya, bi thop'u ja rā 'yu n'na rā mmäcja. Bi nu ngue 'bemp'u rā n'yohu sä rā n'u. Bi mäqui, i gätā n'na nguadi, bi thogui.

³² Xquet'a bi thop'u n'na rā n'yohu mī ja rá 'befi p'u ja rā nija. Nu'mø mī nu'a sä rā n'u, bi mäqui, bi thogui.

³³ Pε nunā n'na rā n'yohu ngue rā mmengu p'u ja rā häi Samaria, bi thop'u ja rā 'yu. Mī nu ngue 'bemp'u nā xī ma mā'unī, bi huεqui.

³⁴ Bi guarbu benna n'yohu p'uya, bi gospabi rā aceite, 'nehra vino bi gospa p'u xi ts'erpi. Bi durpabi rá ts'et'i. Bi 'yεxp'u ja rá fanī p'uya, bi zits'i ngue dā hyonnbī ha dī nsāya. Bi mādi.

³⁵ Mī hyaxpaya, nunā rā mmengu Samaria 'mø ya ja ngue dā ma, bi hya'i yoho yø mēnyu nuya dī nthεui n'na pa rā nzäbi n'na mmēnyu. Bi unna mmēnnigu, bi 'yεmbi: “Dami färquits'u nā rā n'yohu 'bεcua. Nu'mø hīndī gua'i nā rā mēnyu ja ua, man'na xangu gui unī, gā jut'a'i 'mø dá pengui te gui unī”, bi 'yεmbi.

³⁶ Xiya, ζndana gue'a ya hyu nc'εi dī nεqui ngue rá mmic'εiui nā rā n'yohu bi unyø bε ya?

³⁷ Nu'a rā xānnbate ngue rā ley p'uya bi 'yεnā:

—Nu'a bi huεqui, gue'a rá mmic'εiui'a.

Mī dahra Jesús, bi 'yεmbi:

—Nī ma ya, damī 'yøt'e tengutho nā rā hya guī mmanya.

Ya 'bup'ə ja rá ngu rə Marta rə Jesús.

38 Bi thop'ə mañi ma rə Jesús, bi zəmp'ə ja n'na rə hnini. Nup'ə ja rə hnini bi zəni, 'bup'ə n'na rə xisu ni hu ngue rə Marta. Nup'ə ja rá ngu na, bi säyabi rə Jesús.

39 Nunə rə Marta, 'bə'a n'na rá juhue ni hu ngue rə Maya. Nunə rə Maya bi mip'ə ni hyandra Jesús ngue əxra hyə xihyø ja'i.

40 Pə rə Marta humbi di mpətho. Bi guarbə hu rə Jesús, bi 'yəmbi:

—Ague grá Hmu, çua xanho te ər'mə juhue ngue hīndi zəqui? Dami xifi ngue də məxqui —bi 'yəmbi.

41 Mi dəhra Jesús, bi 'yəmbə Marta:

—Ague Marta, ague Marta, hinguí padī te gui 'yət'e. Janjuanī gui ho ni mməi'a te gə ja ngue gui 'yət'e.

42 Pə hənda n'na rə hyə ja ngue mə datho di mporta. Nunə rə Maya xə huanhna hyə nu'a mə datho di mporta 'nə hīnjonda hyənnbi.

11

Bi xənnbəbi ha di mat'Oja yø ja'i rə Jesús.

1 Mañ'na rə ora p'əya, nunə rə Jesús mi mmat'Oja p'ə ja n'na rə xəqui. Mi juadi bi mat'Oja p'əya, nu'a n'na'ə yø xədi bi 'yəmbi:

—Ague grá Hmu, dəmi xəngəhe rə mhmat'Oja, tengutho rə Xuua bi xənnbi də mat'Oja yø xədi —bi 'yəmbi.

2 Mi dəhra Jesús, bi 'yəmbi:

—Nu'mø guí mmat'Ojahə, gui 'yəmhmə: “Mə Papá'əhe gui 'bə məhəts'i, dəmi 'yət'e ngue də hnu

mansu'i. Bá ɛhɛ guí m̄anda ua. Di nja'a te ni p̄ähä ua ja rā ximhäi tengutho bí ja mah̄ets'i.

³ Dami 'dacje rā hm̄ɛ n'na pa ngu n'na pa.

⁴ Nɛ dami punnga mā ts'oquihe, tengutho gähe xquet'a dadi punbahe to hingui ho te ørcahe. Dami fäxcahe ngue hinga øt'ähe rā nts'o. Dami yanje ngue rā nts'o”.

⁵ Rā Jesús bi sigue bi 'yɛmbi:

—Xi'mø ngue n'na rā n'yoh̄u gadi n'amigo n'na'ah̄u ya. Nu'mø mad̄e rā xui p'uya, da zømp'u ja rá ngu rá amigo, da 'yɛmbi: “Ague mā amigo'i, dami h̄miqui hyu yø thuhm̄ɛ.

⁶ Porque n'na mā amigo bi zøp'u ja mā ngu, jap'u xpi 'yɛhɛ. Pɛ h̄in'ȳu te gā unni”.

⁷ Nu'a ts'o p'uya, da 'yɛntho 'mø bá tha'a mbo rá ngu: “Yo gadi xunanyagui. Ya n'nøt'e mā goxthi. Mā bas̄i ya xā 'yoi. Ya h̄inda zā gā nnangui gā da'i'a guí ädi”, da 'yɛmbi.

⁸ Madague'a ngue rá amigo, pɛ hingui nne da nangui ngue di unni te honi. Pɛ nugä dí xi'ah̄u ngue da nanghma, di unni te gā honi, n'namhma ngue ya h̄inni mantho di xunanya.

⁹ Janangue nugä dí xi'ah̄u, nuna Oja di da'i te guí homhm̄u. Dami 'yäpi te guí nneh̄u. Nu te guí honi, guí tini. Nu'mø gá jätra goxthi ngue guí nzohm̄u Oja, da xoc'ah̄u.

¹⁰ Porque nu rā ja'i ädi te nne, mā t'unni. Nu'a honi, i tini. Nu'a di jätra goxthi, i sojpi.

¹¹ Conque nu rā ja'i 'bührä bas̄i, nu'mø bi 'yäpra thuhm̄ɛ, hingui sä rá mm̄i rā ja'i ngue rā do di unnä bas̄i. Ogue rā hua da 'yäprä bas̄i, hingra c'eya di unni.

12 Ogue rā do'ni da 'yāprá basi, hīngra ixtehe di unni.

13 A nuyá, i ja ni ts'oquih_u, pε guí pađi gui unna cosa xanho ni basih_u. Nu'a ni Papáh_u bí 'b_u mahęts'i ya, man'natho'a, nu'mø te'o da 'yāpra Espíritu Santo, da pennbabi.

Yø ja'i ęmbi ngue rā zithu fāts'i te øtra Jesús.

14 Nuna rā Jesús bi 'yøthe n'na rā n'yoh_u mađi gonebi rā ts'onthi mi n'youi. Nu'mø mi hyep'_u rā ts'onthi mi n'youi rā n'yoh_u, bi nya p'aya. Yø ja'i p'aya di 'yøtho.

15 Pε ęn'i da yø ja'i:

—Nuna rā n'yoh_u na, øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi, pε gue gue'a rā zithu rá hmu yø ts'onthi fāts'i ngue jap'_u.

16 Mi da yø ja'i p'aya, bi xifi ngue nuna mahęts'i xtabá 'yøtyø hmęya hīnjongui sä da 'yøt'e, para ngue da bahyø ja'i ngue Oja bí 'b_u mahęts'i di unna ts'ędi.

17 Pε rā Jesús gā patho te mbęnyø ja'i, bi 'yęmbi:

—Xip'_u di manda n'na rā dast'abi, nu'mø di ndunhyø ja'i, hīnjam'mø da zā da zehyø hya. Xip'_u ja n'na rā ngu ya, nu'mø di nsuse yø ja'i 'bap'_u, da 'yęhra pa di n'ęni.

18 Njarbatho na rā hya dí xi'ah_u ya. Xi'mø ngue di hejpase yø mefi rā zithu, ya rá 'befise di ts'oni. Dí mmangā na rā hya na ngue guí ęnj_u ngue rā zithu fāxcā'mø dí øthegā yø ja'i n'youi yø ts'onthi.

19 A nu'mø ngue ngu'a, xi ni mmijudíoh_u tenna hya guí xānnbateh_u, ęua rā zithu fāx'mø øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi? Nuyá, ja di nęqui p'aya ngue guí ya xādāh_u, hīngui pađi te guí mmamh_u.

20 Pε xi'mø ngue di 'dacra ts'edi Oja ngue ga øthegä yø ja'i n'youi yø ts'onthi, ja di nεqui p'uya, ngue ya di manda ua Oja.

21 Hingra zithu øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi. Xi'mø ngue n'na ra n'yohu xanzaqui, cu yø juai gui mfäp'u ja rá ngu, hinte da ja'a te fädi.

22 Pε nu'mø bá ep'u man'na ra n'yohu ngue man'na xta nzaqui, da dapi, da gunnbabi yø juai gui mfädi. Ya rá mmeti'a te da hyannbi. Di njadä p'uya, tate xa nzaquigui ngue ra zithu, janangue sä dí øthe yø ja'i n'youi yø ts'onthi.

23 Nu ra ja'i hingui nne ngue ma n'yo'be, guehna ra ja'i rá n'youi ma nsui'be na. Nu ra ja'i hingui fäxqui ngue ga ør'be ra 'befi, guehna ra ja'i di ts'ongatho ma 'befi na.

Ra ts'onthi bá pengbu ja rá mmui ra ja'i.

24 Nu'mø bi hyep'u ra ts'onthi n'youi ra ja'i, nup'u ja ra xεqui mathoguitho xa 'yot'i, ja bí 'yop'u ra ts'onthi, honi ha di nsäya. Pε nu'mø himbi dini ha di nsäya, di n'yomfeni p'uya, i εna: “Ga pengä p'u ja ma ngu dá pøni”, i εna.

25 Nu'mø bá pengbuya, da dinnbabi rá mmui ra ja'i ngue hinjongui 'bup'u, tengutho n'na ra ngu ngue mahoqui xanho, i njoqui.

26 Da mengbuya, da si mi yoto yø ts'onthi man'na xants'o ngue'a ra ts'onthi rá mudi. Gä da yurbu ja rá mmui ra ja'i ngue di m'mup'u. M'mefa p'uya, man'na di m'mu man'u ra ja'i ngue'a te ra n'u mi sä m'met'o.

Bi manna Jesús te'o di nthui ra mmēnthi.

27 Nuna ra Jesús, mente mmanya yø hya ya, nup'ua ha 'bøhyø ja'i, bá tha'a n'na ra xisu, bi 'yεmbi:

—Ra mmεnthi bi nthεui ra xisu bi øn'a'i, 'nε bi sut'a'i —bi 'yεmbi.

28 Em'mø mi dahra Jesús:

—Ma datho ra mmεnthi bi nthεui ya yø ja'i di ho da 'yøxra hya mman'Oja, nu'a te ra hya øde, gue'a øt'a.

Yø ts'oc'ei äpyø milagro ra Jesús.

29 Man'na ni mpεtitho yø ja'i p'ua 'bähra Jesús. Mi nya ra Jesús, bi 'yεna:

—Nu yø ja'i 'bähra pa ja p'uya, yø ts'oc'ei. 'Bet'o äcyø milagro da nu, ja da 'yεc'εigui. Pε hin tema milagro ga øt'e ngue da nu yø ja'i. Nu'a da nøpa hmεya yø ja'i ya, gue'a te bi thohra pøngahya Jonás.

30 Porque tengutho ra Jonás, nu'a te bi tho'a, gue'a bi nøpa hmεya yø ja'i mi 'bøp'ua ja ra hnini Nínive'a. Njarbutho ra N'yohua bí 'yε mahεts'i ya, nu'a te da tho'a, gue'a da nøpa hmεya yø ja'i 'bähra pa jap'ua ya.

31 Nu'mø ra pa ngue danj hyaxra güenda Oja p'uya, nu'a n'na ra xisu mi ndast'abi p'ua sur, da nangui ngue di yäpya yø ja'i 'bähra pa ja p'uya. Porque nuna ra xisu na, ndø yap'utho rá häi bi 'yεhε ngue bi 'yøxra hya mi pahra Salomón. Conque man'na dí tategä ya ngue ra Salomón, pε hinguí nne gui 'yøhmua ra hya dí mmangä ya.

32 Da gue'ua yø ja'i mi 'bøp'ua ja ra hnini Nínive da nang'mø ra pa danj hyaxra güenda Oja, di yäpya yø ja'i 'bähra pa ja p'uya. Porque nu'ua yø ja'i mi 'bøp'ua ja ra hnini Nínive, bi 'bätyø mmui 'mø mi

'yø'a rā hya bi manna Jonás. Conque man'na dí tategä ya ngue rā Jonás, pε hinguí nne guí 'yøhm̄ rā hya dí mmangä ya.

Rā Jesús bi hyejpabi rā hya n'na rā nyot'i.

³³ Hinguí sä ngue to di sacra nyot'i 'nε dā 'yaquj, ogue dā go'mi con n'na rā huada. Sinoque dā hyøxm̄ya, n'namhma ngue dā nū rā nyot'i yø ja'i dā yat'ambo.

³⁴ Nū'mø bi xogui xanho ni dāhm̄ ya, ya guí hεthm̄ xanho rā nyot'i i ja. Njarbutho ni n'yomfεnihm̄ ya, nū'mø bi xogui xanho, ya guí pahm̄ ndana rā nho gdi n'yohm̄ 'mø. Pε nūmø hinguí xogui xanho ni n'yomfεnihm̄, ya himma juani guí pahm̄ ndana rā nho gdi n'yohm̄ 'mø. Ya nsutho 'mø ngue rā ts'a'bεxui p'ε gni mähä.

³⁵ Njarbutho ya, dami ne ngue dā xohni n'yomfεnihm̄, n'namhma ngue dā zä guí timhm̄ rā 'yu xanho.

³⁶ Tengutho n'na rā ja'i 'mø ha rā nyot'i, hεtra 'yu ha ni ma, guí njathm̄ p'εya. Nū'mø tinni mmuihm̄ ndana rā nho, ya guí hyεhm̄ p'ε rā nts'o ngue guí n'yo manhohm̄.

Bi manna Jesús te øtyø fariseo 'nεhyø xänbqte ngue rā ley.

³⁷ Nū'mø mi juadi bi nya rā Jesús, nuna n'na rā fariseo bi zits'i ngue dā nsihm̄εi p'ε ja rá ngu. Mi yat'ambo rā ngu rā Jesús, bi mip'ε ja rā mεxa.

³⁸ Nuna rā fariseo p'εya, di 'yøtho hanja'a bi 'yøtra Jesús ngue himbi nxm̄'yε 'mø mi nsihm̄ε.

³⁹ Pε rā Jesús bi 'yεmbj:

—Ague gyø fariseohm̄, guí pecjm̄ maxøts'e rā vaso 'nε maxøts'e rā mohi. Pε maxøts'etho di nεqui ngue

gyø hoja'ih̄. Nū mbo n̄i mm̄aih̄, gyø b̄ɛh̄, ngue h̄ont'a te p̄es'yø ja'i so n̄i mm̄ai guí hyannbah̄.

40 H̄inguí pad̄i te guí mm̄amhm̄. ¿Ua h̄inguí pah̄m̄ ngue m̄axøts'e m̄a do'yoh̄, Oja bi hoqui, xquet'a 'n̄ɛ mbo m̄a mm̄aih̄ bi hoqui?

41 P̄ɛ d̄am̄i f̄äxyø hyoya co nu'a te guí p̄ets'i. Ya ḡä d̄a gommanho p'ya.

42 Ague gyø fariseoh̄, hague ngu r̄a n'ua guí thohm̄. Nu'a r̄a diezmo gadi unhn̄ Oja, gadi unni te ḡä guí timhm̄, asta r̄a xac'andehe gadi unhn̄ r̄a diezmo Oja. D̄a gue'ua ḡätho m̄i'da yø c'an̄i gadi unhn̄ r̄a diezmo Oja. Ya x̄anho ngue nguna guí øth̄, p̄ɛ nū te r̄a nh̄o ja ngue guí 'yøth̄, 'n̄ɛ'a gdi mah̄m̄ Oja, h̄inguí øth̄'a.

43 Ague gyø fariseoh̄, hague ngu r̄a n'ua guí thohm̄. Porque guí huanthoh̄ yø nthuts'i t̄ate x̄anho p'ua ja yø n̄ija. 'N̄ɛ guí nneh̄ ngue con n'na r̄a respeto di z̄engua'ah̄ yø ja'i p'ua ja yø 'yu.

44 Ague gyø x̄ännbateh̄ ngue r̄a ley, conyø fariseo, hague ngu r̄a n'ua guí thohm̄. Porque m̄axøts'etho d̄i n̄ɛqui ngue x̄anho'ah̄, h̄imma juan̄i ngue x̄anho n̄i mm̄aih̄. Nu'ah̄, tengutho p'ua o r̄a ánima h̄ind̄i n̄ɛqui, thohyø ja'i m̄axøts'e, p̄ɛ h̄inguí pad̄i te ja mbo r̄a häi.

45 M̄i d̄a'a n'na nc'ɛi'ua yø x̄ännbate ngue r̄a ley p'ya, bi 'ȳmbi:

—Agué gr̄a x̄ännbate, ngue guí mm̄anna r̄a hya n̄aya, xquet'a 'n̄ɛc̄ähe guí s̄ac̄je ya 'mø —bi 'ȳmbi.

46 M̄i d̄ahra Jesús, bi 'ȳmbi:

—Xquet'a 'n̄ɛhyø x̄ännbate ngue r̄a ley, hague ngu r̄a n'ua guí thohm̄. Porque n̄una r̄a ley guí x̄ännbah̄ yø ja'i ngue d̄a 'yøt'e, h̄injongui h̄ät'i d̄a

'yøt'e. Ëntho rā ndate 'bēni gadi duthu yø ja'i. Yø ja'i p'uya, hinguī hä't'i da duts'i. Pē nu'ahu, ni xinga gue'a n'na ni saha guī nne gdi tøxh'a rā 'bēni guī høspahu yø ja'i.

47 Hague ngu rā n'u gui thohmu. Porque guī hømbahu yø panteo'u yø pøngahya Oja xa hyo ni mboxitahu.

48 Ja di nēqui p'uya ngue gadi thehu'u ni mboxitahu bi hyopyø pongahya Oja. Mahønguī nne guī njathu p'uya, madague'a gadi hojpaahu yø panteo'u yø pøngahya ya xandu.

49 Jananguē ya patho Oja te di nja. Bi 'yēna: “Ga pēnhnä mā pøngahya 'nē mi'da yø m'mēnhni. Nu 'da'u p'uya, da tho. Mi'da p'uya, da juī”.

50 Pē nuya yø ja'i 'buhra pa ja p'uya, gā ja da mā mapēnnbi p'u'a rā castigo ja ngue di nja, ngue yø pøngahya xa tho asta gue'mø mambá f'a nximhäi.

51 Da fup'u bá tu rā Abel, asta guerp'u i ntū rā Zacarías nuna bi thop'u ha guī nhyacui rā nija rā altar. Guehna dí xi'ahu naya, da hyaspabi rā güenda Oja ya yø ja'i 'buhya, ngue'a te i du'u.

52 Ague gyø xännbatehu ngue rā ley, Hague ngu rā n'u gui thohmu. Porque go guī hahu rā nsogui ngue rā mfadi. Pē ni xinga gue'ahu gdi pahmu, ni xinga di japhu da ba'u yø ja'i nne da badi.

53 Nuna rā Jesús, høntho bi juadi bi manya yø hya ya, mathoguitho bi mbøcue yø xännbate ngue rā ley 'nēhyø fariseo. Bi guarbaya ngue bi 'yørpe xangu yø nt'anni.

54 Honi ha di zadi ngue tema hya da manna Jesús ngue hinda gue'a, para ngue da zä di yapi.

12

Rā Jesús bi xānba yø ja'i ngue hanja'x yø ja'i maxøts'etho di nequi ngue xanho.

¹ Nu'a ra ora'a, yø mahuahitho yø ja'i bi mpeti, asta di ntøtyø ja'i. Rā Jesús bi mudi bi 'yemybyø xādi:

—'Yo gni 'yohx tengutho ga 'yo yø fariseo. Porque maxøts'etho di nequi ngue xanho te ga 'yo, himma juani ngue xanho.

² Hin'yx n'na ra hya da bemp'x ja rá mmxi ra ja'i ngue hinda fadi. Madague'a da 'yena da go'mi, pe ga fatho.

³ A nuyá, nu'a te gāma hya nt'aguitho gadi nx-ihm_x ngue hingu_i nneph_x da fadi, hinga nt'agui'a, i fadi xandønho. Nu'a ra hya gadi nhyrpatho ni guh_x, oque n'not'e ra ngu p'x gui yah_x, i nt'øde gātho ra hnini'a te gui mmamhm_x.

Bi manna Jesús ndana ja ngue da ts'u.

⁴ Ague mā amigo'ah_x, dí xi'ah_x ngue 'yo gui suh_x da ne da hyo'ah_x. Porque nu'mø bi hyo'ah_x, ya hinda zā te da japa te.

⁵ Nugā ga xi'ah_x ndana ja ngue gui suh_x. Dami suh_x Oja, ngue nu'mø bi hyac'a ni teh_x, ja rá ts'edi ngue da men'nah_x ra nidu. Nuna ya, guehna dami suh_x naya.

⁶ Xi'mø bi 'bā cut'a yø ts'int_s'_x, uangu_i hondi yoho yø zixani mā t'un_i. Pe nuna Oja, hinga n'na di pumbeni'x yø ts'int_s'_x.

⁷ Janjuani ngue faxah_x Oja. Conque asta ni xtah_x m'mede n'na ngu n'na. Janangue 'yo gui suh_x yø ja'i. Porque man'na xammadi'ah_x ngue yø ts'int_s'_x, madague'a yø mmundotho'x.

Rā Jesús bi xihyø xädi ngue hinda gømp'u ha 'b'hyø mmic'eiui.

⁸ Dí xi'ahu ngue nu to gätho da mamp'u 'b'hyø ja'i ngue εC'εigui, xquet'a ga mmangä p'u 'b'hyø anxε Oja ngue dadi n'amigo'be ra ja'i.

⁹ Pε nu te'o da gøngä p'u 'b'hyø ja'i, da ma ngue hinguí εC'εigui, xquet'a ga mmangä p'u 'b'hyø anxε Oja ngue hin dadi n'amigo'be ra ja'i da gøngui.

¹⁰ Nu to bi zä da nømman'u ra N'yohu bí 'yε mahεts'i, i sä ngue di mpunnbi. Pε nu ra ja'i da nømman'u ra Espíritu Santo, ya hīndi mpunnbi.

¹¹ Nu'mø bi ts'ixahu p'u ja yø nija, ogue da ts'ixahu p'u ja ra ts'ut'abi, 'yo sä di tu ni mmaihu na ra hya ja ngue gdi thahu.

¹² Porque nu'mø bi zønna ora gui nyahu, guesε ra Espíritu Santo di bεn'nahu ra hya gui mmamhm'u a ra ora'a.

Nu ra ja'i ja rá mēnyu, hinga gue'a rá mēnyu ja ngue di ma rá mmui.

¹³ Mambá nya n'na nc'ei p'u 'b'hyø ja'i, bi 'yεmbra Jesús:

—Ague grá xännbate, dami xihma n'yohugä ngue di 'dajma parte ngue ra erensia.

¹⁴ Mi dahra Jesús, bi 'yεmbi:

—Ague n'yø, ¿te'o bi 'yεxqui ngue ga nts'ut'abi ngue ga hec'ahu te gui peshu?

¹⁵ Mahømbi 'yεmbi:

—Dami mfähu, 'yo sä gui εmhu ngue gue'a ra mēnyu ma datho di muui. Porque ra ja'i nne ngue di m'mu manho, hinga gue'a rá mēnyu xtangu di pets'i di m'mu manho.

¹⁶ Bi hyejpabi na ra hya ja ua p'uya, bi 'yεmbi:

—Mī 'bū'a n'na rā n'yohū ngue rā mmēm̄meti. Ēmmēi bī nja yø huahī.

17 Nūnā rā mmēm̄meti p'ūya, ngūnā bi bēnī, bi 'yēnā: “¿Tenī 'bē'a gā øt'e? Hīn'yū hapū gā pēts'a te jap'ū xtá pēfi”.

18 Ya ēmp'ūya: “Ya dí padī te gā øt'e. Nūya gā xotmā t'ū, man'na xtannocho gā hoqui. Ja gā pēspū'a te gā gā xoqui, 'nē'a te gā dí pēts'i.

19 Gā ēngā p'ūya, Nūya, xangu te jap'ū gdá si xangu yø jēya. Dī nja gāmpähā ya. Ma gā nsāya, ma gā si te gā tīnī”, dā 'yēnā.

20 Pē Ojā p'ūya, dā 'yēmbī: “Ague n'yø, hīnguī padī te guī mma. Nūya gui tū'a dī nxuī ya. Xi'a te xcá pēts'i, ¿to dā gohmi'a?”

21 Njarbūtho rā ja'ī nū'a nne ngue xtangu te dā mets'i, hīnte dī muui p'ū ja rá hmī rá dā Ojā.

Nūnā Ojā i fāhya yø ja'ī ya o rá 'yē.

22 Bi 'yēmbā m'mēfa yø xādi rā Jesús:

—Nūgā dí mma, nū'a te ja ngue gui sihū, ogue te ja ngue gui hyehū, 'yo gue'a mathoguitho gā ndū nī mmūihū'a.

23 A nūyá, nū rá te rā ja'ī man'natho dī muui ngue'a te dā zi. Nū rá do'yo rā ja'ī man'natho dī muui ngue'a te dā hye.

24 Ya guī nnuhū yø ca ngue hīnguī uahī, 'nē hīnguī xofō ngue te dā mets'i. Pē Ojā dī unni te si yø ts'int'sū. Gomā gue'ahū ya, ngue hīnda māxahū Ojā, porque man'na xammadī'ahū ngue yø ts'int'sū.

25 Xiya, xi rā ja'ī tū rá mmūi ngue hīnguī hēts'ī, ¿ua dā zā dī nte man'na doymni ngue'a gā nhēts'ī?

26 Nu'mø hinda zä ngue man'na gui nteha mits'u, ¿hanja ngue tu ni mmaihü mi'da yø cosa 'mø?

27 Ya gui nnuhü yø dønü bí ja dapo ngue händi mpefi, ni xingui mpe, pe mahotho gui nequi. Dí xi'ahü ngue tengü ra dast'abi Salomón, mandønho drá he bi hye, pe hinha da zudi tengü ga nho yø dønü.

28 Porque guesε Oja øt'e ngue mazihotho gui nequi yø dønü bí ja dapo. Bí ja dapo ya, pe nixudi p'üya, di nzøp'ü ja ra orno. ¿Goma gue'ahü ngue händi he'ahü Oja? Pe hingá εgui εc'ühü xanho ngue faxahü Oja.

29 Nuya 'yo mathoguitho di tu ni mmái ha gdi hyoni te gui sihü.

30 Porque yø ja'i 'bucua ja ra ximhäi, hønt'a te da zi ni ma yø mmái honü. Pe nu'ahü, 'bühni Papáhü, 'ne ya pađi ngue gui homhmü gátho ya yø cosa ya.

31 Janangue dami ja ndummü gui 'yøthü'a te di manda Oja. Gue'a di 'da'i te gäma cosa gui homhmü'a.

Dami ne ngue bí ja ni mmetihü mahets'i.

32 Madague'a ziyohotho'ahü, pe 'yo gui suhü. Nugä ga fá'ahü tengutho ra mändε'yo 'mø fáhyø dε'yo. Nunä Oja ni Papáhü i ja mpähä ngue gui m'mühmü p'ü ha di manda.

33 Dami pä te gä gui peshü, gui unhnü ra menyu yø hyoha. Dami nehü ra buxa hınjam'mø di nts'onü. Porque nu'mø bí ja ni mmetihü mahets'i, hinha rá nεgui da bøhø. Nup'ü hinda zønna bε, 'ne hinda zi ra zu'ε'a te gui pets'i.

34 Nu'mø gui εhmü ngue bí ja mahets'i'a ra nho tate di muui, hønbnü da zo ni mmaihü p'ü 'mø.

Ya xquī nsāh_u 'mø bi zøhni Hmu_hu.

³⁵ Ya xquī nsāh_u 'mø bi zøhni Hmu_hu. Maḍra xui ḍa zøhø, ya di zø ni nyot'ih_u.

³⁶ Gui 'yøth_u tengutho yø hmiq_ui n'na ra hmu 'mø tø'mi ngue ḍa pengb_u ḍa nu ra nthati. Ngu di zøhø di jātra goxthi, 'bexta xojpi.

³⁷ Rā mmēnthi di nthēui ra hmiq_ui nuna dinnā hmu 'mø bi zøhø ngue di ndø'mate. Majuanī dī xi'ah_u ngue nu'a rá hmu, di nsā ngue ḍa 'yēp'ua ja ra mēxa yø hmiq_ui ngue ḍa 'uini.

³⁸ Maḍague'a maḍe nxui ḍa zøhø, ogue tobe hīndi hats'i ḍa zøhø, pē ra mmēnthi bi nthēui yø hmiq_ui ḍa thini ngue di ndø'mate.

³⁹ Dami pahm_u na ra hya ja ua. Ngue n'na ra mmēnnigu, nu'mø ḍa baḍi tema ora ḍa zøhra bē p'ua ja rá ngu, di mfādi xanho, hīndi n'unī ḍa sojpa rá ngu ngue ḍa fē.

⁴⁰ Xquet'a dami njath_u p'uya, dami ndø'mateh_u. Porque nu'a ra ora hīnte di so ni mmāih_u, xi'mø gue'a ra ora ḍa zøhra N'yoh_u di 'yē māhēts'i'a.

Rā Jesús bi hyējpa ra hya yoho yø hmiq_ui, n'na ra hmiq_ui ngue ra 'yøde, n'na ra hmiq_ui hīngrá 'yøde.

⁴¹ Rā Bēdu bi 'yānna Jesús, bi 'yēmbi:

—Ague grā Hmu, ḷhøngtho gāhe guí xicje na ra hya gādi hēcya, ua gue gātho yø ja'i guí xifi?

⁴² Mī dahra Jesús, bi 'yēmbi:

—Nuna ra hya dī mmangä, gue'a ra hmiq_ui 'bet'o bá dinnā hya dī xicā na, nu'mø ḍa 'yøt'e te dī xifi. Guehna tengutho n'na ra hmiq_ui ḍa ma mafāti'ua to 'bap'ua ja rá ngu rá hmu. Nu'mø bi zønna ora di nsihmē yø ja'i mafāti, ḍa 'uini.

43 Rā mmēnthi di nthēui rā hmiq̄ui da 'yøt'e te di 'bēprá hmu. Nu'mø bi zøhrá hmu, da dīni ngue dadi mpefi.

44 Majuan̄i dí xi'ah̄u ngue nu te gā pēsrá hmu, gā di fātrá hmiq̄ui.

45 Pē nuna rā hmiq̄ui da 'yēmp'ua ja rá mm̄ai ngue h̄im'be da zøhrá hmu, da m̄adi da m̄atyø mm̄ihmiq̄uiui conyø xisu. Da mi di ns̄ihmē, ogue di n'iti.

46 Nu'a rá hmu rā hmiq̄ui p'uya, nu'a rā pa rā ora ngue h̄ingui tø'mrá hmu, gue'a rā ora da zø'a. Nu'a rá hmu p'uya, mathoguitho da mēi, pets'i ngue da xēni. Di 'yēmp'ua ni gohyø ja'i h̄ingui εc'ei rā hya.

47 Nuna rā hmiq̄ui bi badi xanho hanja na rā hya nneprá hmu da 'yøt'e, pē h̄imb̄i 'yørpabi'a te rá pähä rá hmu, da 'yēmmēi da ma m'mēi.

48 Pē nu'a rā hmiq̄ui h̄imb̄i badi xanho'a te rá pähä rá hmu, da 'yøtyø cosa ní n'yup'ua ngue di 'bēi, ts'utho da ma m'mēi, porque h̄ingui pad̄i te øt'e. Nu te'o bi badi xanho rā hya, jatho ngue da 'yøt'e te sifi. Nu te'o man'na xangu rā hya mafāti, man'natho xangu ja ngue da 'yøt'e.

B̄i man̄a Jesús ngue di nja rā s̄ai.

49 Nugā rā sibi dá εhē gā ucā ua ja rā ximh̄ai. Dī nnegā ngue di nzø na rā sibi na.

50 Xquet'a ja ngue gā thocä n'na rā n'ua, pē dí xøn̄ni ngue di nja.

51 ¿Ua guí εmhm̄u ngue dá εcā ua ja rā ximh̄ai ngue h̄in tema n'ua gui säh̄u? Nu'a, h̄in'na'a. Sinoque di nja rā s̄ai.

52 Porque rā pa di ma p'uya, cut'a nja'i 'dat'a rā ngu di 'b̄ui, gā di ns̄ai. Hyu nc'ei di ns̄ahmi'ua yo nc'ei

di ɛc'ɛigui. Ogue yo nc'ei di nsəhmi'ə hyu nc'ei di ɛc'ɛigui.

53 Nu ra papá hinda nu manho rá ts'unt'ə di ɛc'ɛigui. Nu ra ts'unt'ə hinda nu manho rá papá di ɛc'ɛigui. Nu ra mamá hinda nu manho rá t'ixu di ɛc'ɛigui. Nu ra t'ixu hinda nu manho rá mamá di ɛc'ɛigui. Nu ra cá hinda nu manho rá ts'ihuɛ di ɛc'ɛigui. Nu ra ts'ihuɛ hinda nu manho rá cá di ɛc'ɛigui.

I ja yə hmɛya ngue te di nja.

54 Nuna ra Jesús bi 'yɛmbyø ja'i:

—Nu'mø gá nuhə ngue bá nangyø 'bogui, guí ɛmhmə p'əya ngue di n'ye. 'Nɛ gue'a di nja'a.

55 Nu'mø 'yo ra ndahı ni 'yɛ'a sur, guí ɛmhmə p'əya: “Xta mpa ya”. 'Nɛ gue'a di nja'a.

56 ɛna xø gá guí pahmə p'ə gni bɛmhmə, pɛ hin'na. Nu'ahə guí pahmə te nne da manna tiempo 'mø guí hanthə yø guí bí ja maya, 'nɛcua ja ra hăi guí pahmə te di nja'mø 'yo ra ndahı. ¿Hanja ya'mø ngue hinguí pahmə te gə mbøn'a te gəma hya guí nnuhə yø pa dí 'bəhmə ya?

Dami ja ndumməi guí nhojpai ni nsəiui.

57 ¿Hanja ngue hinguí hacsehə ra güenda ndana gue'a xanho?

58 Nu'mø bi nyap'ahə, nu'a di yap'ahə dami nhojpahə p'ə ja ra 'yu, n'nəmhə ngue hındi dă'ahə p'ə ja ra ts'ut'abi. Porque nu'mø ya bi ndă'ahə p'ə ja ra ts'ut'abi, ra ts'ut'abi di dă'ahə ra policia. Ra policia p'əya, da zixahə fädi.

59 Dí xi'ahə ngue nup'ə ja ra fädi, ya hinda zä guá pønthohə p'ə, guá pømhə asta gue'mø guá jut'i gätho ra mɛnyu da ts'an'nahə.

13

Jatho ngue da thep'ua ra nts'o.

¹ Nu'a ra ora'a p'uya, bi guat'i 'da yø ja'i p'ua 'bähra Jesús, bi xifi te xi 'yøtra Pilato ngue xi hyo 'da yø ja'i ngue yø mmengu Galilea. 'Nε ja xi thop'ua ha thohyø zu'ε nu'ua tho ngue ra 'bøt'e.

² Rá Jesús bi 'yεmbi:

—Nu'a te ra n'ua bi thohya yø mmengu Galilea bi tho, ¿ua guí εmhmu ngue man'na mi ja yø ts'oqui ya ngue mi'da yø mmenguha?

³ Dí xi'aha ngue hin'na. Nu'mø hingui hyεhmu p'ua ra nts'o gni 'yohu, xquet'a 'nε'aha 'da gdi m'mεhmu'ua.

⁴ Xi'ua 'dε'ma hyato nja'i bi hyo ra torre Siloé 'mø mi dāgui, ¿ua guí εmhmu ngue man'na mi ja yø ts'oqui ya bi du ngue gätho mi'da yø mmengu Jerusalén?

⁵ Nugä dí xi'aha ngue hin'na. Nu'mø hingui hyεhmu p'ua ra nts'o gni 'yohu, 'nε'aha 'da gni m'mεhmu'ua.

Rá Jesús bi hyεjpa ra hya n'na ra za hingui zudi.

⁶ Bi hyoni te gui hyεjpa ra hya bi xihyø ja'i ra Jesús, bi 'yεmbi:

—N'na ra n'yohu bi 'yεt'a n'na nza ra igo p'ua ja rá häi. Bi ma da nu p'uya ngue'mø zudi. Pε hin tema igo bá tini.

⁷ Bi 'yεmbrá mēfi mi fähra häi p'uya: “Ague n'yø, ya rá hyu jeya dí εhε dí hongä yø ndät'ä ua ja ra za ja ua. Pε hinte dí tini. Damí 'yets'i man'na xanho, porque cot'ua ja ra häi”, bi 'yεmbi.

8 Pε nu'a fāhra häi p'uya bi 'yεna: “Ague n'yø, dami tø'mra jeya ja ua ya. Ma ga cunnbagä rä häi nε ga pojpa rä 'yai.

9 Xamhmatho di nzudi ngue ga jap'ua. Nu'mø ya himbi nzudi, ya ga εxpaya”, bi 'yεmbi.

Rā Jesús bi 'yøthe n'na rä xisu mi mo'mi.

10 Man'na rä pa ngue rä ts'äya, mi xännbate p'ua ja n'na rä nija rä Jesús.

11 Nup'ua ja rä nija, mi 'bap'ua n'na rä xisu ngue ya n'ne'ma hyato njeya mađi hyenni. Nu'a rä ts'onthi mi n'youi, di japi ngue mo'mi. Hinjam'mø di sä di juanná xatha.

12 Nu'mø mi nu rä Jesús, bi zonnbya, bi 'yεmbi:
—Ague grá xisu, ya da zä rä n'ua guí hεmbya.

13 Bi japyø 'yε p'ua ja rá ya p'uya. Pε 'bexpi zä'a rä ora'a, bi njuanná xatha rä xisu. Nuna p'uya, bi ja mammadi Oja.

14 Pε nu'a di manda p'ua ja rä nija p'uya, bi mbøcue ngue rä ts'äya'a rä pa bi n'øthe rä Jesús. Bi 'yεmbyø ja'i p'uya:

—N'nato ma pa ja ngue di nja rä 'bεfi. Gue'ua yø pa guá εhε da t'øthe'ah'ua mø. Pε hinga gue'mø rä pa ngue rä ts'äya da t'øthe'ah'ua.

15 Mi dahra Jesús, bi 'yεmbyø ja'i:

—Ya gä gue'a guí mmamp'ua gni bεhmua ya 'mø. Xi'mø guí si n'na ni ndani, ogue n'na ni burru, ζua hinguí xoc'mø rä pa ngue rä ts'äya ngue da ma da nsithe?

16 Xina rä xisu, rá mbom'meto rä Abraham, ya n'ne'ma hyato njeya di unna zithu ngue'a te hεmbi. ζUa hinda zä da t'øthe 'mø rä pa ngue rä ts'äya na'mø?

17 Mī man̄nā rā hya nā p'uya, mambi mēstā yø sã'u nnu man'u rā Jesús. Pɛ gā di johya yø ja'i, porque h̄injondā zā dā 'yøt'e te nnurpi øtrā Jesús.

Bi hyɛcra hya rā Jesús ngue n'na rá hmudā rā mostasa.

18 Mī nya rā Jesús, bi 'yɛnā:

—¿Ha di njap'u gdí pahmā ngue ha di nxandyø ja'i dā zo rá 'yɛ Oja? ¿Tegue gdá hyejpa rā hya?

19 Tengutho n'na zihmudā rā mostasa, zitchu 'mø bi thup'u ja rā huah̄i. Pɛ di nte astā gue'mø di ndat'o. Xtā nhɛts'i dā gohi, dā 'yøtyø 'bafi yø ts'int's'u p'u ja yø 'yɛt'o.

Bì nhyejpa rā hya rā hojani i pɛ rā levadura ngue di ixqui.

20 Mahømbi 'yɛnna Jesús:

—Nu'a di nxandyø ja'i dā zo rá 'yɛ Oja, gui nhyejpabi

21 rā íxi 'mø bi japi hyu t'ɛni rā hojani n'na rā xisu, astā gue'mø di ixqui gā rā jani.

Mahyepi rā hya n'na rā goxthi h̄ingui uant'i.

22 Bi sigue bi n'yo rā Jesús ni ma Jerusalén, xännbabi rā hya yø ja'i p'u ja yø hn̄ini thogui.

23 Bi 'yɛmba n'na nc'ɛi p'uya:

—Ague grá hmu, ¿ua ziyohotho yø ja'i di nyani?

Mī dahra Jesús, bi 'yɛnā:

24 —Dami ja ndummai gdi cathu p'u ja rā goxthi h̄ingui uant'i. Porque dí xi'ahū ngue xangu to dā ne dā yat'i, pɛ h̄inda zā dā yat'i.

25 Porque nu'mø bi nangra mmennigu dā nøtra goxthi, nu'u dā go'athi di jätra goxthi, dā 'yɛmbi: “Ague grá Hmu, dami xogahe rā goxthi”, dā

'yēmbi. Pē da 'yēnna Hm_u 'mø bi dadi: “Hīn'na. Hīmma amigo'ah_u”.

²⁶ Da 'yēn'u di 'bä'athi p'uya: “Pē 'nē 'dap'u dá nsihmēh_u. Nup'u ja mā hñinīgāhe ja gá xānngahe p'u ni hya”.

²⁷ Da 'yēnna Hm_u 'mø bi dadi: “Ya dí xi'ah_u ngue hīmma amigo'ah_u. Dami 'uehm_u ua dí 'bui, porque xants'o te xcá 'yøth_u”.

²⁸ Ja di nzonp'u'u di 'bä'athi p'uya, di guxtyø ts'i 'mø bi nū rā Abraham, rā Isaac, rā Jacob, co gātho mī'da yø pøngahya Oja di 'bup'u di mānda Oja. Nū'u di 'bä'athi, da gop'u'u.

²⁹ Porque di bønyø ja'i p'u ni hyuhra hyadi, da guerp'u ni bøxyadi, norte, 'nē sur di bønyø ja'i da mip'u ja rā mēxa ngue di nsihmē p'u di mānda Oja.

³⁰ A nuyá, 'b_u i'da ngue 'bēfa ua ya, gue'u danī m'mēt'o p'u'u. 'B_u i'da ngue 'bet'o ua ya, gue'u danī m'mēfa p'u'u.

Bī nzonna Jesús ngue handra hñini Jerusalén.

³¹ Nū'a rā pa'a p'uya, bi zø i'da yø fariseo, bi 'yēmbra Jesús:

—Dami pøngua ni ma, porque nne da hyo'i rā Herodes —bi 'yēmbi.

³² Mī dahra Jesús, bi 'yēnā:

—Hantho ēnā da hyäcā nā rā Herodes. Ni mähä ya bá xihm_u ngue nūya 'nē nixudi, gā øthegä yø ja'i n'youi yø ts'onthi. Gā øthe yø ja'i hēmbi 'dama 'dan'yo man'u. Nīmanī p'uya, gā juadi te dí pēfi.

³³ Pē jatho ngue gā thogui hap_u nná ma. Nixudi 'nē nīmanī gā n'yo asta gue'mø gā søn'a Jerusalén. Nūua hīmma juani ngue da thogä ua, nup'u

Jerusalén hım̄ma punn̄bı yø pøngahya sømp'ı, gā i tho.

³⁴ Ague gyø mm̄nguh̄ı Jerusalem, gue'e gui hoph̄ı yø pøngahya Oja, da gue'ı yø mam̄hya Oja bi 'ben'nah̄ı, gā gui p̄andothoh̄ı. Xangu yø nn̄ıdı dá ne ngue ga p̄en'nah̄ı tengutho rā øni 'mø di p̄etyø b̄ası ngue di huit's'i conyø zahua, d̄adı ja'ah̄ı p'ı. P̄e h̄ıngá neh̄ı.

³⁵ A nuyá, da h̄ıεc'ah̄ı p'ı Oja ya. Dí xi'ah̄ı ngue ya h̄ınn̄ı mantho guı nnuj̄ı, ast̄a gue'mø da 'ȳhr̄a pa gui 'ȳmhm̄ı: “Dı japrá m'm̄en̄h̄ı Oja bá p̄enhua”, gui 'ȳmhm̄ı.

14

Bi 'yøthe n'na rā dārqūhı rā Jesús.

¹ N'na rā pa ngue rā ts'äya, nuna rā Jesús bı ma da nsih̄m̄e p'ı ja rā ngu n'na rā n'yoh̄ı 'bet'o ngue yø fariseo. Nuȳa p'ıya, f̄ätho te øtr̄a Jesús.

² Nup'ı hudı, 'b̄ap'ı n'na rā n'yoh̄ı ngue nenı.

³ Nuna rā Jesús, bi 'yørp̄a rā nt'ännı yø xänn̄bate ngue rā ley 'n̄ehyø fariseo, bi 'ȳmbı:

—¿Ua da zä ngue da t'øthe n'na rā dārqūhı 'mø rā pa ngue rā ts'äya, uague h̄ın'na?

⁴ Nu'ı nzofo h̄ımbı d̄adı. Bi b̄entra dārqūhı rā Jesús, bi 'yøthe. Bi xifi ngue da ma.

⁵ Bi t'εmbyø fariseo p'ıya:

—A nuyá, xi'mø gdi sih̄ı n'na rā burru ogue n'na rā ndanı, da zop'ı ja n'na rā ots'i 'mø rā pa ngue rā ts'äya, uanguı guá j̄uts'i 'bexque'a, madra ts'äya'a rā pa da zop'ı ja rā ots'i.

⁶ H̄ınte ga ndatho'ı yø ja'i nzofo.

Rā Jesús bi xifi te da 'yøtyø ja'i nnu rā nth̄atı.

7 Nu'ᵐ yø ja'ᵢ xi ts'ofō, hętho rā Jesús ha ga huanyø nthuts'ᵢ 'mø bi mᵢp'ᵐ ja rā męxa. Bi 'yęmbᵐya:

8 —Nu'mø to bi zo'i ngue gui nnuᵐ rā nthąᵢ, 'yogui huanthohᵐ yø nthuts'ᵢ tate xanho ngue ja gui mmᵢhmᵐ p'ᵐ. Nthambęnᵢtho da zø hman'na nc'ęi, nu'a tate hnu mansu ngue nu'ᵢ.

9 Nu'a xa nzo'i p'ᵐya, nthambęnᵢtho da 'yęn'i: “Dami unna nthuts'ᵢ na 'bucua n'yø”. Ya gui pęs'ni sä p'ᵐya ngue gni mmᵢp'ᵐ ja rā nthuts'ᵢ hinga njuani.

10 Nu'mø bi ts'o'i, dami mᵢp'ᵐ ja rā nthuts'ᵢ bí ja nyani, n'namhma ngue nu'mø bi zø'a xa nzo'i, da 'yęn'i p'ᵐya: “Dę gui mmᵢcua ja rā nthuts'ᵢ xanho n'yø”. Xquet'a 'nę'ᵐ 'dap'ᵐ gdi huᵐhmᵐ p'ᵐ ja rā męxa da nu mansu'ᵢ p'ᵐya.

11 Porque nu'a nne ngue man'na di hnu mansu, gue'a man'na ts'ętho hnu mansu'a. Pę nu'a øt'e ngue hinguᵢ hnu mansu p'ᵐ ga mbęni, gue'a man'natho hnu mansu'a.

12 Rā Jesús bi 'yęmbrā n'yohᵐ xi zixpᵐ ja rá ngu:

—Nu'mø guí øt'a n'na rā nts'ihmę, ogui nzohnᵢ amigo, ni xinga gue'ᵐ ni n'yohᵐ, ni xinga gue'ᵐ ni męni, ni xinga gue'ᵐ ni besino ngue ja te da zi. Porque nu'ᵐ, xquet'a da 'yęhrā ora da zo'i ngue gui nsihmęui. Ya bi ma mā cots'i'a rā mate xcá 'yørbᵐya.

13 A nuyá, nu'mø guí øtrā nts'ihmę, dami zo'ᵐ yø hyoya di nsihmę, dami zo'ᵐ yø do'yę, dami zo'ᵐ yø dogua, dami zo'ᵐ yø xädä ngue gui 'uini.

14 Janangue di toca'ᵢ rā mmęnthᵢ p'ᵐya, porque hinda zä da gut'a'ᵢ te gui 'yørpe. Pę nu'mø rā pa

dan̄i b̄ennate yø hoja'i p'uya, da gut'a'i Oja te xca' yøt'e.

B̄i ma mahyεqui rā hya ngue n'na rā dants'ihmε di nja.

15 Nu'a n'na nc'ei mi hup'ua ja rā mεxa p'uya, bi 'yøde te mmanna Jesús, bi 'yεmbi:

—Majuani ngue rā mmenth̄i di tocabi'a to sihmε p'ua ha di manda Oja 'mø.

16 Mi nya rā Jesús, bi 'yεna:

—N'na rā n'yohua, bi 'yøt'a n'na rā dants'ihmε ngue rā nde. Bi manda p'uya ngue bá ts'ofo xangu yø ja'i.

17 Nu'a rā nde ja ngue di nja rā nts'ihmε p'uya, bi menhná hmiq̄ui rā mmennigu ngue bá si'ua to ya xi ts'ofo. Bi 'yεmbi: “Ma ga mmähä ya, porque ya bi nho'a te da ts'i”.

18 Nu'ua bá ts'i p'uya, εna ngue hingūi pongui. Nu'a rá mudi bá ts'ofo bi 'yεna: “Ja dá tän'a n'na rā häi, jatho ngue ga ma nu ya. Dam̄i punngui, nugä hingūi pongui ga mmagä p'ua”.

19 Nu'a man'na p'uya bi 'yεna: “Ja dí tän'i cat'a nt'ei yø ndani. Nuya dí nne ga sä ya. Dam̄i punngui, nugä hingūi pongui ga mmagä p'ua”.

20 Man'na p'uya bi 'yεna: “Ja εdadi nthati, janangue hinda zä ga mmap'ua”.

21 Nu'mø mambá pengra hmiq̄ui, bi xihrá hmu te bá sifi. Bi mbøcue rā hmu p'uya. Bi 'yεmbrá hmiq̄ui: “Ni ma n'nahmantho p'ua ja rā tai ya, 'nεp'ua ja yø caye ua ja rā hnini. Bá si ua yø hyoya. Bá si ua yø do'yε, bá si ua yø dogua 'nεhyø xädä”.

22 Mambá pengra hmiq̄ūi p'aya, bi 'yɛna: “Ague grá hmu, ya dá øt'e te gá 'bejp̄agūi ya. Pɛ tobe mbongūitho yø nthuts'i”.

23 Bi 'yɛnna hmu p'aya: “Nūya ni ma mahøn'a p'ua ja yø caye 'nɛp'ua ja yø 'yu ya. Bí ja ts'edi ngue da ɛcua yø ja'i n'namhma ngue da yuhma ngu.

24 Porque dí xi'ahua ngue nu'ua yø n'yohua dá zocä m'mɛt'o, ya hinda zä da ɛhɛ di nsihmɛua'ua”.

Ja ua rā hya ja ngue da 'yøtra ja'i 'mø nne da denna Cristo.

25 Xangu yø ja'i ni 'befa p'ua ni ma rā Jesús. Bi 'bärbaya, bi 'yɛmbi:

26 —Nu te'o tɛnngui 'nɛ zits'utho di maq̄ūi ngue'a te gui mahrá papá, ogue rá mamá, ogue rá xisu, ogue yø basí, ogue yø n'yohua, ogue yø nju, ogue su da tho conná ngueque, nuná, guehna himma xädigä na.

27 Nu rā ja'i hingūi nne da dɛnngui ngue su da tho, guehna rā ja'i himma juani mā xädigä na.

28 A nu'ahua ya, xi'mø to da ne da hyø'a n'na rā torre, uangūi 'bet'o da 'yøtrá güenda, da nu 'mø ngue ja te di un̄i para ngue da hyätra 'befi, ogue hin'na.

29 Porque nu'mø sä di da'mi, 'nɛ hinda hyät'a m'mɛfa, da denni to da nu p'aya.

30 Da 'yɛna: “Nuna rā n'yohua 'bucua bi da'mrá 'befi, pɛ hingūi sä da hyät'i”, da 'yɛna.

31 Xi'mø ngue n'na rā dast'abi ja ngue da 'yørpabi rā tunhni man'na rá mmidast'abiui, uangūi da mi di n'yomfɛni, da zänni ngue'mø da zä di juui 'dɛt'a mahuaḥi yø soldado 'mø bá ɛp'ua 'däte mahuaḥi ngue ne tunhni.

³² Pε nu'mø hinda zä p'uya, nu'mø tobe yap'utho bá ěhrá nsuiui, da mēnnbā rā hyā rá mm̄inst'abiui p'uya ngue di nhojpau.

³³ Gui njathu p'uya, ngue gui hyacju rā güenda, porque rā ja'i ngue tate di ma'a te pets'i, a nugä p'uya, zi ts'utho di maqui, guehna rā ja'i himma xädigä nā.

Bi ma mahyequi rā hyā ngue'mø bi m'mε'a te ga n'u rā u.

³⁴ Conque rā u, xanho'a. Pε nu'mø ya hingui u, ya hinte di muui.

³⁵ Ni xingra 'yai rā häi da zä, sinoque da t'entho. A nuyá, di nja ni gu ngue gui 'yøhm̄u nā rā hyā dī mmangä ya.

15

Bi hyecra hyā rā Jesús ngue'mø bi 'ue'a n'na rā dε'yo.

¹ Gätho yø nguthäi 'nε'u mi'da yø ja'i t'emb̄i ngue ja yø ts'oqui bi guarbu 'bähra Jesús ngue øts'e te mma.

² Gue'a ga nnemhya yø fariseo'a 'nεhyø xännbate ngue rā ley, bi 'yεnā:

—Nunā rā n'yohu 'bucua, guehya yø ja'i ja yø ts'oqui nne di nyau'i 'nε 'dap'u sihm̄εui nā.

³ Janangue rā Jesús bi hyeca n'na rā hyā bi xifi, bi 'yεmb̄i:

⁴ —Nu'ahu ya, xi'mø di 'bai to di si n'na ciento yø dε'yo, da 'ue'a n'na ndε'yo p'uya, uangui da zop'u'u goho 'däte ma'dε'mā guto ndε'yo p'u ja rā dapo. Da ma da honnā n'na ndε'yo xa 'uegue asta gue'mø bá tini.

5 Nu'mø bá timp'ya, dadi johya, da huxrá xixi, da ehε.

6 Nu'mø bi zøp'ja rá ngu, di petyø amigo 'nεhyø besino, da 'yεmbi: “Bá εhm ya, 'da gda johyathoh, porque ya dá tingä mā de'yo xi m'medi”, da 'yεna.

7 Njarbutho na dí xi'ah ya, ngue'mø bi hyep'ra nts'o ga 'yo n'na ra ja'i ja rá ts'oqui. Man'na ra ndøpähä bí ja mahεts'i, hinda gue'u goho 'däte mā'dε'mā guto nja'i εna ngue yø hoja'i, hin'ya yø ts'oqui.

Bi ma mahyεqui ra hya ngue ra mεnyu bi m'medi.

8 Xi n'na ra xisu 'mø cε 'det'a yø mεnyu, di 'be'a n'na p'ya, uangui di sacra nyot'i da gocrá ngu, mahotho di hyoni asta gue'mø bi dini.

9 Nu'mø bi timp'ya, di petyø amigo 'nε mi'da yø besino, da 'yεmbi: “Ma 'da gda johyathoh ya, porque dá tingä mā mεnyu dá 'bedi”, da 'yεmbi.

10 Njarbutho na ra hya dí xi'ah ya, ngue bí ja ra johya p'ε bí 'bathyø anxε Oja ngue n'na ra ja'i ja rá ts'oqui, da hyep'ra nts'o ga 'yo.

Bi ma mahyεqui ra hya ngue n'na ra n'yoh di antho'a te ma t'unni.

11 Mi nya ra Jesús, bi 'yεna:

—Mi si yoho yø ts'ant'ε n'na ra n'yoh.

12 Nuna ra ts'ant'ε cohi bi 'yεmbrá papá: “Ague papá, dami 'dac'a te mā mmeti di tocagui”, bi 'yεmbi. Nuna rá papá p'ya, bi unni n'na ngu n'na yø ts'ant'ε te di tocabi.

13 Himma ya'atho yø pa p'ya, nuna ra ts'ant'ε cohi, bi peti gätho'a te rá mmeti, bi hyats'i, bi ma

man'na rá hái yap'utho. Ja bi umma unitho p'ua rá mēnyu p'uya.

14 Pε nu'mø mī hyāti gā bi unná mēnyu, nup'ua ja rá hái 'bui, bi nja n'na rá thuhū. Ya hīn'yua te da zi p'uya.

15 Bi map'ua 'bua n'na rá n'yohua ngue bi 'yānna 'bēfi p'uya. Nunā rá n'yohua p'uya, bi 'bēpi ngue da mārpa yø ts'adi p'ua bí ja rá hái.

16 I nne da za'ua yø jaza sa yø ts'adi p'uya, pε hīnjondi unni.

17 Ya emp'uya: “Nup'ua ja rá ngu mā papágā, xangu yø hmiqūi dī mper'ua, pε mbonguitho te da zi. Nugā p'uya, dí tugā rá thuhū ua.

18 Ma gā pengā p'ua bí 'buhma papá ya. Gā embi: Ague papá, rá ts'oqui dá øt'a'i, xquet'a rá ts'oqui dá ørpabi Oja.

19 Ya hīnni 'yup'ua gui 'yēna ngue ni basiguī ya. Gui 'yø'ni güenda ngue nugā tengutho'ua ni mēfi guī si, dī njarbatho p'ua gdi bēnguī, gā embi”.

20 Bi hya rá 'yu p'uya bi mengui, i ma rá ngu rá papá.

Nu'mø tobe yap'utho bá ε p'uya, bi hyandrá papá, bi huēquī. Bi ma p'uya ngue di c'at'ui, asta hūfi 'nē di unna beso.

21 Nunā rá ts'ant'ua p'uya, bi 'yembrá papá: “Ague papá, rá ts'oqui dá øt'a'i, xquet'a rá ts'oqui dá ørpabi Oja. Ya hīnni 'yup'ua gui 'yēnguī ngue ni basiguī ya”.

22 Nu'a rá papá p'uya, embyø hmiqūi: “N'nahmantho bá cahmī rá ulu tate xanho, damī hetui. Damī hyurpauī n'na rá mfo'yε rá 'yε. Damī unnuī yø 'boxthi da dīt'i.

23 Bá siui n'na rā ndanī xānoqui gā hoh̄. Ma gā n'ot'a ngōh̄, gā nsih̄m̄eh̄.

24 Porque nūnā mā ts'unt'ugā 'bucua, tengutho 'mø xi dū nā, a nuyá, tengutho 'mø mā'da'yo bi m'm̄i. Ya xī m'm̄edi, p̄e mah̄øndá nūh̄ ya". Bi m̄adi bi n'ot'ango p'aya.

25 Mambí 'yo rā 'befi'a rá ts'unt'ū mā dap'aya. Nū'mø nī ma dā zōp'ū ja rā ngu'a rā ts'unt'ū mambí 'yo rā 'befi p'aya, bi 'yøde ngue ja yø 'bida, 'bahyø n̄i.

26 Bi zonhnā n'na'ū yø h̄m̄iquī p'aya, bi 'yänni te 'be'a mā ngo i ja.

27 Nu'a rā h̄m̄iquī p'aya bi 'yēmbi: "Nī papá'a øt'ango ngue nī n'yoh̄ xā nzøhø. Xā mānda ngue xā tho n'na rā ndanī ya xī noqui, porque nnu rá ts'unt'ū ngue h̄inte dī ja".

28 Bi mbøcūe p'aya, h̄ingui nne dā yat'ambo. Bá pōnna papá p'aya, bi xifi ngue dā yat'ambo.

29 P̄e nū'mø mī dā p'aya, bi 'yēmbí papá: "Ya xā mma yø j̄eya dí øt'a nī 'befi, nūgā h̄injam'mø xtá fets'i te guí mma. P̄e h̄injam'mø xcá 'daca n'na rā zichivo ngue gā nsännigo'be mā amigo.

30 P̄e nuyá, nū'mø mī zøhnā nī ts'unt'ū bi un'na nī m̄enyū ngue yø 'uesi, go xcá hyopra ndanī naya".

31 Nūnā rá papá p'aya, bi 'yēmbí ts'unt'ū: "Ague ts'unt'ū, nū'ī ya 'daua dí 'buhmī. Nū'a te gā dí pets'ä, gā nī m̄meti.

32 P̄e nuyá, xānotho ngue dī njaj̄ mpähä, gā øth̄ rā ngo. Porque nūnā nī n'yoh̄, tengutho 'mø ya xi dū nā, mā'da'yo ngue bi m'm̄i. Ya xī m'm̄edi, p̄e mah̄øndá nūh̄ ya".

16

Bi hyεcra hya ra Jesús ngue n'na ra hmiq̄ūi d̄i manda yø m̄efi.

¹ Rā Jesús bi 'yεmbyø xādi:

—M̄i 'b̄e'a n'na ra mm̄εmm̄eti ngue si n'na rá hmiq̄ūi d̄i mandab̄i yø m̄efi. Nuna ra mm̄εmm̄eti p'uya, bi sifi ngue di ʌnnbatho rá m̄enyu na rá hmiq̄ūi.

² Rā mm̄εmm̄eti p'uya, bi 'yεmbi: “Ague n'yø, ¿hanja na ra hya dí øcā si'i? Dam̄i dācra güenda'a ra 'b̄efi guí øt'e, porque ya h̄inni mantho guí mandagui mā hmiq̄ūigä”, bi 'yεmbi.

³ A nuna ra hmiq̄ūi d̄i manda yø m̄efi p'uya, i εnse: “¿Teni 'b̄e'a ga øt'ä 'mø ya h̄indi 'dacā ra 'b̄efi mā hmu ya'mø? Nugä ya h̄ingui sä ga mp̄efi. Nu'mø ga haxra limosna, dí p̄es'mā sä.

⁴ A nuyá, ya dí pad̄i te ga øtya para ngue ya di 'b̄ai to bi 'dacra ts'äya p'ua ja yø ngu 'mø bi thaga mā 'b̄efi”, i εna.

⁵ Bi m̄adi bi zohn̄i 'da mi'da'u to tuprá hmu p'uya. Nuna rá m̄adi bi zohn̄i, bi 'yεmbi: “¿Hangu guí tuhma hmugä?”

⁶ Rā n'yoh̄u p'uya bi 'yεna: “Dí tupa n'na ciento barre ra aceite”. Nuna ra hmiq̄ūi p'uya bi 'yεmbi: “Ja ua ra sæcuā n'youi n̄i güenda 'mø. Pe dam̄i mi ya, guí 'yør'man'na, guí cuati ngue yote ma'det'a barre guí ndupate”, bi 'yεmbi.

⁷ M'mefa p'uya, bi 'yän man'na nc'ei, bi 'yεmbi: “Xi'i, ¿hangu guí tuhma hmugä?” Bi 'yεn'a ts'o p'uya: “N'na ciento t'eni ra trigo”. Bi 'yεmb̄aya: “Ja ua ra sæcuā n'youi n̄i güenda 'mø. Pe dam̄i

'yør'mān'na ya, ngue hōndi goho 'dāte t'ēnī gui cuati ngue guí ndupate”, bi 'yēmbi.

⁸ Nū'a rā hmu, i εspa'a rā ts'omεfi ngue pādī ha di japi dā hyātyø amigo. Yø ja'i 'bū'a nximhāi janjuani gā mbadi ha di hyātyø amigo, a nū yø ja'i ngue yø 'yεc'ei hinguī njap'ū.

⁹ Nūgā dí xi'ahū, damī usahū rā mēnyū nū'a di usa yø ts'oc'ei ua ja rā ximhāi ngue gdī hyonni amigohū. A nū'mø gā hyä'ni mēnyūhū p'ūya, ya di 'būi to di 'da'ahū rā ts'āya p'ū ha guī m'mūhmū para zantho.

¹⁰ Nū'a dā bōmmanho, mādague'a ts'ūtho dā ma mafāti, mān'natho dā bōmmanho 'mø dā ma mafāti xangu. A nū'a hinda bōmmanho, 'nε ts'ūtho dā ma mafāti, mā xtāngu dā ma mafāti, pε hinda bōmmanho.

¹¹ Xi'mø hinguī pōmmanhohū 'mø mafāti'ahū rā mēnyū ja ua ja rā ximhāi, ζte'o guí εnā di fāt'ahū'a majuanī ngue xāho 'mø?

¹² Xi'mø ngue hinguī pōmmanhohū 'mø mafāti'ahū rā mēnyū ndan'yo to rá mmeti, ζte'o guí εnā di 'da'ahū'a ja ngue dā zo nī 'yεhū 'mø?

¹³ Hinga n'na rā hmiqūi dā zā ngue yoho yø hmu dī m'mūi. A nū'mø ngue yoho yø hmu dī m'mūi, n'na'a dī mādi, n'na'a hīndī mādi. N'na rá hmu dā 'yørpe te dī mānda, mān'na rá hmu hīnda 'yørpe te dī mānda. Guī njathū p'ūya, hinguī sā ngue mbø yoho p'ū dī ma nī mmūihū. Dī ma nī mmūihū Oja, xīndī ma nī mmūihū rā mēnyū.

¹⁴ Nū'ū yø fariseo, ngue hōndrā mēnyū nne, gā bi 'yøxtho nā rā hyā mmanna Jesús. Pε thenthō'a te øde hma.

¹⁵ Rā Jesús bi 'yēmbi:

—A nuyá, gui hárpah_u yø dä yø ja'i, porque xøgue εnā majuanī ngue gyø hoja'ih_u p'_u gui nεqui. Pε nuna Oja hinda zä gui hyäth_u nā, i padī te ja mbo nī mmaih_u nā. Porque nu'a ngue yø ja'itho nnu manho te øt'e, hinga gue'a nnu manho Oja'a.

Bi xännba yø ja'i rá Jesús ngue hanja rá ley Oja.

¹⁶ Nu'_u yø pa bá m'məhrā Xuua, ya mī hmanna ley bi 'yotra Moisés, ya mī hman'a te rá hyā bi nxännbate yø pøngahya Oja. Astā gue'_u yø pa'_u ya, i sihra hoga 'da'yo hyā yø ja'i ha di zo rá 'yε Oja. Gātho yø ja'i di ja ndummāi ngue da zo rá 'yε Oja.

¹⁷ Pε man'na hinguī henni ngue da guahra c'amahets'i 'nəhra häi, hinda gue'a ngue da t'εmbi hinguī ja ts'edi'a te nt'ot'i p'_u ja rá ley Oja, madague'a ts'utho.

Bi xännba yø ja'i rá Jesús ngue hinguī sä da 'yenyø xisu.

¹⁸ Nu'_u yø n'yoh_u dī nxummi yø xisu, nu'mø hømbi nthatra n'yoh_u, da mε man'na rá xisu, ya rá ts'oqui øtra n'yoh_u. Nu'mø bi nthatra xisu bi t'ei, ya rá ts'oqui øt'ui rá n'yoh_u bi mε.

Rá mmεmmeti connā Lázaro, gä bi du.

¹⁹ Mī 'b'_u n'na rá n'yoh_u ngue rá mmεmmeti. Mī he yø ulu tate xanho. N'na pa ngu n'na pa, εntho øt'ango ngue di yoxni p'_u sihmε.

²⁰ Xquet'a mī 'b'_u n'na rá hyoya nī hu ngue rá Lázaro. Xi guahyø sasi nā rá Lázaro, hup'_u ja rá goxthi rá mmεmmeti.

²¹ Nuna rá hyoya nā, i nnehmā da zi'_u yø xεmhme täp'_u ja rá mεxa rá mmεmmeti, pε hindī unni. Nu'mø bi thop'_u yø fo'yo, tespabi yø sasi.

22 Pε bi zōnna pa bi du na rā Lázaro. Yø anxε Oja p'uya, bi zixpυ 'bυhra Abraham. Xquet'a bi du rā mmεmmeti p'uya, bá t'ägui.

23 Nup'υ ja rā nidu sä rā n'υ p'uya, bi nhanni, bi hyannbυ yap'υtho p'uya, ngue bí 'bυp'υ rā Abraham, 'dap'υ 'bυhm̄i rā Lázaro.

24 Rā mmεmmeti bi 'yεnā: “Ague mā papá'i Abraham, dam̄i huεgagui. Bá pεnhnā Lázaro di po rá saha connā dehe. Dā εhε di pogbagui mā jan̄i. Porque dí sägä rā n'υ ua ja yø sibi”, bi 'yεnā.

25 Rā Abraham bi 'yεmbi: “Ague ts'unt'υ'i, dam̄i bεn̄i ngue gá m'mummanho mεnte rā pa gá m'mui. Anunā rā Lázaro bi zä rā n'υ nā. A nuyá, go 'bυmma pähä ua naya, go guí sä rā n'υ ya.

26 I ja man'na rā hya ya. Xandønhe ua hapυ nná nhyacjυ. Janangue nu to dā ne d̄i map'υ, h̄inda zä dā thogui. A nu'υ n̄i gop'υ, h̄inda zä dí 'yεcua'υ”.

27 Bi 'yεnna mmεmmeti p'uya: “Pε dí ä'i rā mate mā papá'i Abraham, ngue gui pεnhnā Lázaro p'υ ja rá ngu mā papágä.

28 Porque 'bυp'υ m̄icut'a mā n'yohυ. Dā zä dā xifi te dí thocā ua, n'namhma h̄inda εcua ha dí sägä rā n'υ 'mø bi du'υ”.

29 Rā Abraham bi 'yεmbi: “Nuyā guí mma, dā zä di xä'υ yø hya bi 'yotra Moisés, dā gue'υ bi 'yotyø pøngahya Oja. Dā 'yørpa masu'a rā hya hmamp'υ”.

30 εnna mmεmmeti p'uya: “ahá mā papá'i Abraham, gue'a guí mma. Pε nu'mø dā ma n'na rā ánima dā xifi te ja ua, dā hyεp'υ rā nts'o gā 'yo'υ”.

31 Rā Abraham bi 'yεmbi: “Nu'mø h̄ingui t'εc'εi'a te rā hya bi 'yotra Moisés 'nε'a te bi 'yotyø pøngahya Oja, maɗague'a di bεnnate n'na rā ánima dā ma dā

nyaui, xquet'a ngutho hinda 'yεc'ei ra hya da sifi”.

17

Xandøngu ra n'ua da zä to da japi da 'yøtra ts'oqui rá mmic'eiui.

¹ Ra Jesús bi 'yεmbyø xädi:

—Nuyá, hīndi 'bēdi temā cosa ga 'yøtra ts'oqui yø ja'i. Pε hague ngu ra castigo da thohra ja'i da japi da 'yøtra ts'oqui rá mmic'eiui.

² Man'na xanho ngue da thørbua ja ra jathe di ntharpa n'na ra janī p'ua ja rá 'yaga ngue da g'umī, hīnda gue'a ngue da japi da 'yøtra ts'oqui ya yø ja'i zits'atho εc'eiui.

³ Damī mfāhmua mamī njahua p'ua.

Nu'mø hīngui nnu manho te bi 'yøt'a'i ni cu, damī hejpi. Nu'mø bi hyep'ua ra nts'o øt'e, damī punnbi.

⁴ Madague'a nyoto nnidi n'na pa da 'yøt'a'i'a hīngui nnu manho, 'nε nyoto nnidi da 'yεn'i: “Damī punngui”, da 'yεn'i, damī punnbi.

Yø xädi ra Jesús bi 'yäpi ngue di hatra ts'edi yø nt'εc'ei.

⁵ Bi 'yεmbyø xädi ra Jesús:

—Ague grá Hmu, nu'mø te nt'äpi Oja, damī 'yøt'e ngue ga εc'eihe xanho ngue di nja.

⁶ Ra Jesús bi 'yεmbi:

—Nu'mø di ja zits'ua ni nt'εc'eiha, madague'a dangū ga nnoho n'na zihmūdä ra mostasa, nunua n'na nza ra sicómoro 'bāhna, da zä gui 'yεmphua: “Damī 'uecua gui 'bäi, i m'map'ua ja ra jathe”, gui 'yεmphua. Nuna ra za, di map'ua gui xihma.

Nu ra hmiqui øt'a te rá 'bēfi ja ngue da 'yøt'e.

7 Nu'ahə ya, xi'mø di 'bə'a n'na nc'ei ngue di si n'na rá hmiqúi, nu'mø bi zøhra 'bēfi rá hmiqúi ngue xpə nuafani ogue fändə'yo, ɥua da 'yembrá hmiqúi: “Dami mihya gui nsihmε?”

8 Uanguí hín'na. Sinoque da 'yembrá hmiqúi: “Dami hogagúi te ga si. Dami nsä gui 'daqui te ga si mente ga nsihmεgä. Nu'mø dá juategä rá nts'ihmε p'əya, ja gui nsihmε”, da 'yembí.

9 ɥua di ja mammadi rá hmiqúi ngue bi 'yøt'e te bi 'bēpi? Conque hín'na.

10 Xquet'a gui njathə p'əya, nu'mø gá juadi gá 'yøthə'a rá 'bēfi di 'bēp'ahə Oja, gui 'yemhmə p'əya: “Hín'yə te dí hnu manhogəhe, porque nu'a rá 'bēfi bí m'mεjpahe ga øthe, hønt'a dá øthe'a”.

Rə Jesús bi 'yøthe 'dēt'a nja'i mi hembra ts'o'ya.

11 Nunə rá Jesús, bi thogui í ma Jerusalén. Í nthop'ə ja rá hyodi di ntøt'ui rá häi Samaria'a rá häi Galilea.

12 Mí zømp'ə ja n'na rá hnini p'əya, mambá εp'ə 'dēt'a nja'i yø dārquəhi mi hembra ts'o'ya. Yap'ətho bá εhyø dārquəhi 'mø mi hyandi, pε 'bexpá m'mäi.

13 Bì marpəya, bi 'yembí:

—Ague grá xännbäte Jesús, huεgahe, dami 'yøthegahe.

14 Mí hyandyø dārquəhi rá Jesús, bi 'yembí:

—Nuya dami sømhmə p'ə 'bəhyø mmäcja ya, gui xifi ngue ya bi zä'ahə.

Mente ni 'yo yø dārquəhi ngue ni map'ə 'bəhyø mmäcja p'əya, bi zä rá n'ə mi hembí n'na ngu n'na.

15 Nu'a n'na nc'ei'ə mi ə p'əya, mi nu ngue ya bi zä rá n'ə mi hembí, bí mengbəya. Pε janjuaní ngue nts'edi gui ja mammadi Oja.

16 Bi ndantyøhm̄u p'ʌ 'bähra Jesús, astā di sət'ahāi rá hm̄i ha guí ja mām̄m̄adi. Nūna rā n'yoh̄ ʌ nā, rā mm̄ngu p'ʌ ja rā häi Samaria.

17 Bi 'yēnna Jesús:

—¿Uanguí 'dēt'a nja'í bi zā rā n'ʌ m̄i hēmbi? ¿Har̄ ʌ 'b'ʌ m̄i ḡto ya?

18 H̄injo mman'na xtabá mm̄nguí ngue di ja mām̄m̄adi Oja, h̄inda h̄onna n'na nc'ei h̄ingra judío bá pengui.

19 Rā Jesús bi 'yēmbra n'yoh̄ mará dārquēhi:

—Dam̄i nangui, n̄i ma. Ya bi zā'i ngue gá 'yēc'ēigui.

Bi manna Jesús ha di njap'ʌ di nequi ngue di manda ua Oja.

20 Yø fariseo bi 'yänna Jesús ngue njam'mø da zøcua Oja ngue di manda ua. Bi 'yēmbaya:

—Nū'mø bi zøcua Oja ngue di manda ua, h̄ingra cosa di nequi ngue da h̄nū'a.

21 Porque h̄inda zā da 'yēnyø ja'í: “Nūua, ja bí ja ua”, ogue “Nūn̄, ja bí ja n̄”. Porque Oja ya di manda ua guí 'b̄hm̄'a ya.

22 Bi 'yēmbyø xādi p'ʌya:

—Da 'yēhra pa guí nne guí n̄nūh̄'a rā pa da zøhra N'yoh̄ di 'yē mah̄ets'i, pē h̄ingui n̄nūh̄.

23 Da 'yēn'ah̄ yø ja'í'a rā pa'a: “Ma nūh̄ n̄inguehn̄”, ogue “Ma nūh̄ n̄inguecua”, da 'yēn'ah̄. 'Yo sá guí tēhn̄ har̄ di ma yø ja'í ngue guá honj̄.

24 Porque nū'mø bi zønna pa da ēhra N'yoh̄ di 'yē mah̄ets'i, gātho yø ja'í da hyandi. Tengutho 'mø bi yotra huēi, to bi zā handi, di njarb̄.

25 Pε nuyá, jatho ngue 'be ga sǎgǎ xangu rā n'ɸ, ngue hinda nu manhogǎ yǝ ja'ǐ 'bucua ja rā ximhǎi.

26 Tengutho bá nja'mǝ yǝ pa mambá m'mǎhra Noé, xquet'a ngu'a di nja'a rā pa da ɛhra N'yohɸ di 'yɛ mahɛts'ǐ ya.

27 Porque nu'a rā pa'a, mi sihmɛ yǝ ja'ǐ, mađi nthatǐ 'da, ja t'ǎpyǝ t'ixu 'da. Pε himbi unna güenda yǝ ja'ǐ te ja ngue di nja, asta ja gue'mǝ rā pa mi yatra Noé p'ɸ ja rā barco. Mi nja rā ndate 'ye p'ɸya, bi juadi gǎtho yǝ ja'ǐ.

28 Njarbɸtho'a te bi nja'mǝ yǝ pa mi m'mǎhra Lot. Mi sihmɛ yǝ ja'ǐ, te'o di ntǎi, te'o ǐ mpǎ, te'o tuhyǝ huahi, mi hǝnnigu 'da.

29 Pε nu'a rā pa bi sihra Lot ngue bi bǝmp'ɸ ja rā hnini Sodoma, bá hǝhmaya yǝ asufre ngue danzǝ, bi juadi gǎtho'ɸ mi 'bɸp'ɸ ja rā hnini.

30 Mahǝndi njarbɸtho yǝ ja'ǐ 'mǝ bá ɛhra N'yohɸ di 'yɛ mahɛts'ǐ ya.

31 Nu'a rā pa'a, nu rā ja'ǐ dí tǝhma xǝts'e rá ngu, 'yo di ɛna ngue di ma mbo rá ngu ngue te da ha, sinoque da 'dagui. Nu rā ja'ǐ dí 'yo rā 'bɛfi, hǐndi ma rá ngu ngue te da ha, sinoque da 'dagui n'nahmantho.

32 Damǐ bɛmhmɸ'a te bi thohrá xisu rā Lot.

33 Nu'a te'o nne di mpommǐ rā ndate, gue'a di m'mɛ'a. Pε nu'a te'o da 'yɛnná te conná guecǎ, gue'a di nyan'a.

34 Dí xi'ahɸ ngue nu'a rā xui'a, yo nc'ɛǐ di oxpɸ ja rá t'ots'i. N'na nc'ɛǐ da ts'its'i, n'na nc'ɛǐ da gohi.

35 Yoho yǝ xisu 'dap'ɸ di ncɸni. N'na nc'ɛǐ da ts'its'i, n'na nc'ɛǐ da gohi.

³⁶ Yoho yø n'yoh_u 'dap'u dadì mpɛfi. N'na nc'ɛi da ts'its'i, n'na nc'ɛi da gohi.

³⁷ Mì 'yøhyø ja'i nā rā hya nā, ɛnyø ja'i p'uya:

—¿Pɛ hap_u dī nja nā rā hya guí mmamp'uya grá hmu?

Mì dahra Jesús, bi 'yɛnā:

—Nup'u dí 'bøhyø ja'i nī 'yup'u da thaspa rā güenda, ja dī njap'u rā castigo.

18

Bi hyɛcra hya rā Jesús ngue n'na rā 'danxu mī n'äst'abi.

¹ Bi hyɛcra hya bi xihyø ja'i rā Jesús. Bi xännba yø ja'i ngue jatho zant'a da mat'Oja, hinha di gohyø mmɛi.

² Bi 'yɛmbuya:

—Nup'u ja n'na rā hnini, mī 'bøp'u n'na rā ts'ut'abi ngue hinguì sū rá mmic'ɛiui, nī xinga gue Oja di sū.

³ Nu'a rā hnini'a p'uya, xquet'a mī 'bøp'u n'na rā 'danxu ngue njandyatho pap'u 'bøhra ts'ut'abi ngue äpra ts'ut'abi rá nsuiui.

⁴ Nuna rā ts'ut'abi, bī ma njammī pa ngue hinguì ørpa masu nā rā 'danxu. Pɛ m'mɛfa p'uya, bi 'yɛnā: “Nugä hindī sugä Oja, nī xinga guehma mmic'ɛi'be dí sū.

⁵ A nuyá, para ngue hinnī mantho di xunanyagä ua nā rā 'dansu, ma ga ørpa rā ts'ut'abi, n'namhma ngue ya hinnī mantho da ɛhɛ di xunanyagui”.

⁶ Bi sigue bi 'yɛnna Jesús:

—Guehna rā hya bī manna ts'ut'abi ngue rā ts'oc'ɛi naya.

7 Xi Oja ya, ¿ua hinda 'yørpabi ra ts'ut'abi ya yø ja'i xa huanhni, i nzofa ra pa ra xui? Xi'mø bi zofa, ¿ua hinga 'be xta mäts'i?

8 Dí xi'ah_u ngue n'na zihmantho da mäts'i. Nu'mø bi zøhra N'yoh_u di 'yε mahεts'i, ¿ua da dinyø ja'i di εc'ei ua ja ra ximhäi?

Yoho yø n'yoh_u bi ma ra mhmata'Oja p'ua ja ra nija.

9 Mahømbi hyej man'na ra hya bi xihyø ja'i ra Jesús, porque 'bahyø ja'i εna ngue man'na xanho ngue mi'da yø mmic'εiui. Bi 'yεmbyø ja'i p'uya:

10 —Yoho yø n'yoh_u bi ma bá mat'Oja p'ua ja ra nija. Nu'a n'na nc'ei, ra fariseo'a. Nu'a man'na nc'ei p'uya, ra nguthäi'a.

11 Nu'a ra fariseo 'bäi ha ga mmat'Oja, i εna: “Ma Oja'i, dadi ja mammadi'i ngue nugä hinda'øt'ä tengutho ør'mi'da yø ja'i ngue yø bε, yø ts'oc'ei, yø 'yots'om'mäi. Ni xinga gue'a te ø'na ra nguthäi 'bäcua dí øt'ä.

12 Nugä nyondi n'na semana dí øt'ä ma mmäi. Nu'a te dí taha, dí hacra diezmo dadi uni”, bi 'yεna.

13 Pε nu'a ra nguthäi p'uya, yap'utho bá m'mäi. Ni xinga gue'a di nnøsmaya, sinoque mente pänná tiya mente εna: “Ma Oja'i, dami huεgagui. Nugä ja ma ts'oqui”, bi 'yεna.

14 Dí xi'ah_u, ngue nu'a ra nguthäi bá εhra ngu, pε ya bi hojpabi Oja. A nuna man'na p'uya, hin'na na. Porque nu'a nne ngue man'na di hnu mansu, gue'a man'na ts'utho hnu mansu'a. Pε nu'a øt'e ngue hingu hnu mansu p'ua ga mbεni, gue'a man'natho hnu mansu'a.

Ra Jesús bi xi Oja ngue di japyø basi.

15 Bi zixyø bāsī yø ja'ī p'ʰ 'bʰhɾa Jesús. I nnepyø ja'ī ngue dā dospa yø ya yø bāsī, 'nɛ dā xi Oja ngue dī japyø bāsī. Pɛ nu'mø mī nū ya yø xādi rā Jesús, bi hɛjpa yø ja'ī bá zi yø bāsī.

16 Pɛ nuna rā Jesús bi zonhyø bāsī, bi 'yɛmbī:

—Dami hyɛhmɛ yø bāsī dā thocua dí 'bʰi. Porque tengutho yø ja'ī ya o rá 'yɛ Oja, xquet'a njarbʰtho ya yø bāsī ya.

17 Majuanī dí xi'ahɛ ngue n'na rā ja'ī hīngɾa 'yøde tengutho n'na rā bāsī ngue rā 'yøde, hīnda zā dā zo rá 'yɛ Oja.

Rā mmɛmmɛti hīmbī ne dā 'yøt'e te bi xihɾa Jesús.

18 Nuna n'na rā n'yohɛ 'bɛt'o ngue yø judío bi 'yøɾpa rā nt'änni rā Jesús. Bi 'yɛmbī:

—Ague grá hoga xānbate, ¿te 'bɛ'a ja ngue ga øt'e n'namhɛ ngue Oja dī 'dacrā 'da'yo te para zantho? —bi 'yɛmbī.

19 Mī dahɾa Jesús, bi 'yɛmbī:

—¿Ua guí pađi te guí mmanya, ngue guí ɛngui xanhogä? Porque hønse Oja xanho.

20 Ua hīngui pađi hanja'ɛ yø hyā dī mānda Oja ngue ɛnā: “Yo grá 'yots'om'māi. 'Yo grá hyote. 'Yo grá bɛ. 'Yo to guí sāmnbā rā fɛhni. Dami sū nī papá, dami sū nī mamá” —bi 'yɛmbī.

21 Nū'a rā n'yohɛ p'ɛya, bi 'yɛnā:

—Nūya yø hyā guí xicya, ya gā xtá øt'e asta gue'mø mará ngüɛgui.

22 Nuna rā hyā bī mamp'ɛya, mī 'yøhɾa Jesús, bi 'yɛmbī:

—Dī 'bɛhman'na rā hyā ja ngue gui 'yøt'e. Dami pä te gā guí pets'i, guí unna mɛnyu yø hyoya.

Nū'mø gá 'yøt'aya, ya bí ja nī mmeti mahets'i p'aya. Bá ε p'aya, ga mmer'ua nná magä —bi 'yεmbi.

²³ Nūna ra n'yohu, nu'mø mi 'yøhna ra hya sifi, mambi dudrá mmái, porque mará ndømmemmeti.

Bī manna Jesús ngue Oja, hīnte hεmbi.

²⁴ Mī nu ra Jesús ngue bi du rá mmái ra mmemmeti, bi 'yεmbyø xädi p'aya:

—Xandøn hennitho ha di n'unyø mmemmeti ngue da zo rá 'yε Oja.

²⁵ Ya fadi ngue ra cameyo, hinjam'mø da zä da thop'ua ja rá xagu n'na ra 'yofani. Pε man'na xandøn hennitho ngue n'na ra mmemmeti di n'uni da zo rá 'yε Oja.

²⁶ Mī 'yøhyø xädi na ra hya bi manna Jesús, di n'yεmbi:

—Rá nzegui ya hinjonni ja'i da zä di nyanná te ya'mø —di n'yεmbi.

²⁷ Ra Jesús bi sigue bi 'yεmbi:

—Nū'a ngue yø ja'itho, hīnda zä te da 'yøt'e. Pε Oja, hīnte hεmbi.

Bī manna Jesús ngue di tocabi ra nho'ua yø ja'i n'yoi p'ua ni ma.

²⁸ Nūna ra Bedu bi 'yεmbi:

—Nūgähe, ya xtá sohme p'ua te gä dí peshe ngue dí ten'nähe.

²⁹ Mī dahra Jesús, bi 'yεmbi:

—Majuani dí xi'ahu, ngue nu to gä xpá nzohyø ngu, xpá nzohrá papá 'nēhrá mamá, xpá nzohyø n'yohu, xpá nzohyø xisu, xpá nzohyø basi, ngue ørpa rá 'bēfi Oja,

³⁰ pε mεnte 'bucua ja rā ximhäi rā ja'i, nu'a ga ngu'a te xpá nzogui, man'natho xangu'a te da dīni. Rā pa di 'yεp'ua p'uya, di t'unna te para zantho.

Mahombi manna Jesús ngue da tho, pε bi ma ngue di bennate.

³¹ Bi zica n'nanni'ua 'de'ma yoho yø xädi rā Jesús, bi 'yεmbi:

—A nuyá, ya nná mähä Jerusalén. Nu'ua, ja danī njap'ua te gā bi 'yotyø pøngahya Oja, ngue te da thohra N'yohua bí 'yε mahets'i.

³² Di ndäpyø ts'oc'ei, ngue da n'yεmmahya, da zai, da zots'i.

³³ Di unī, m'mefa p'uya, da hyo. Pε rá hyu pa di bennate.

³⁴ Nu'ua yø xädi himbi dīni hanja na rā hya xifi. 'Be ximbi n'yo yø mmui'a te rā hya bi xifi, porque nuya yø hya ya, xanhennitho ha di fadi.

Rā Jesús bi 'yøthe n'na rā xädä.

³⁵ Nu'mø ni ma da zømp'ua ja rā hnini Jericó rā Jesús, mi hup'ua ja rā 'yu n'na rā xädä ngue äpra mēnyu yø ja'i thop'ua.

³⁶ Mi 'yøde ngue thogui xangu yø ja'i, nu'a rā xädä p'uya bi 'yänni hanja ngue thohyø ja'i.

³⁷ Bi si p'uya, ngue nuna ja ngue da thop'ua hudj, guehna rā Jesús rā mmengu Nazaret.

³⁸ Bi mähra mafi p'uya, bi 'yεmbi:

—Dami huεgaguī ague Jesús, rá mbom'meto'i rā David —bi 'yεmbi.

³⁹ Nu'ua yø ja'i ni 'bet'o p'uya, di hejpi ngue hindī mmafi. Pε rā xädä, ena man'na nts'edi gā mafi, bi 'yεmbi:

—Dami huεgaguī ague rá mbom'meto'i rā David.

40 Bi m'mähra Jesús, bi manda bá ts'i ra xädä. Nu'mø ni ma da zøp'ua 'bä p'uya, bi 'yembj:

41 —¿Te guí nne di nja'i?

Ra xädä p'uya, bi 'yena:

—Ague grá Hmu, di nne ngue di nzø ma da.

42 Ra Jesús bi 'yembra xädä:

—Di nzø ni da 'mø. Bi zä'i ya ngue guí ec'eiguí ngue jagä ra ts'edi ga øthe'i.

43 Nu'a ra ora'a p'uya, 'bexpí nzø yø dä ra xädä. Bi mep'ua ni ma ra Jesús, pε di ja mammađi Oja. Nuya gätho yø ja'i bi nu te bi nja, gä εspabi Oja.

19

Ra Jesús bi nyauí ra Zaqueo.

1 Mi yarbua ja ra hnini Jericó ra Jesús, ya ni 'yop'ua ja ra hnini p'uya.

2 Nu'a ra hnini'a, mi 'bup'ua n'na ra n'yohua ngue ra mmεmmeti ni hu ngue ra Zaqueo, rá hmu'ua to juhra mēnyu njai.

3 Nuna ra Zaqueo p'uya, i nne da nu ra Jesús ngue da bađi te'o. Pε hinguí sä da hyannbua, porque xangu yø ja'i n'youi ra Jesús, 'nε hinguí hets'i.

4 I nne ngue da nu xanho. Bi nti p'uya, ni 'bet'o. Bi nexa n'na ra za ngue ra sicómoro 'bäp'ua ja ngue daní nthohra Jesús.

5 Mi thop'ua ja ra za tøhra Zaqueo na ra Jesús, bi nøs'maya, bi 'yembj:

—Ague Zaqueo, bá cai n'na zihmantho, porque nuya ja ngue ga nsäyagä p'ua ja ni ngu ya.

6 Nuna ra Zaqueo, n'nahmantho bá cai. Nup'ua ja rá ngu, ja bi säyabi p'ua ra Jesús.

⁷ Yø ja'ì p'uya, himbì nu manho te øtra Jesús, embì ngue guerp'ua ja rá ngu rá ja'ì ja rá ts'oqui ja säya p'ua.

⁸ Rā Zaqueo p'uya, bì m'mäi, bi 'yembra Jesús:

—Nūya grā Hmu, nu'a te dí pets'i, ga unnä made yø hyoya. Nu'mø 'bui te'o man'na xangu xtá hannbì ngue'a hinnì 'yup'ua ga hannbì, pe ga cospabì ngoho parte'a te xtá hannbì —bi 'yembì.

⁹ Mì nya rá Jesús, bi 'yena:

—Nu rá ora ja p'uya, ya dì nyanna to 'bahra ngu jaua ya. Porque xquet'a 'nehna rá mbom'meto rá Abraham.

¹⁰ Porque rá N'yohua bí 'yε mahets'i, bi 'yεhe da hyonyø ja'ì xa m'medi, ngue da yani.

Bi hycra hya rá Jesús ngue 'det'a yø menyū bi t'uni.

¹¹ Mente øxyø ja'ì rá hya mmana Jesús, bi hycra hya bi xi p'uya. Porque ya xmanguerpua da zøn'a Jerusalén. Nup'ua ga mbenyø ja'ì p'uya, embì ngue 'bexti nequi'a rá ora'a ngue dì manda ua Oja.

¹² Bi 'yembyø ja'ì p'uya:

—Mì 'bua n'na rá n'yohua ngue mì nnu mansu yø ja'ì. Ya ja ngue da ma n'na rá häi yap'utho, ja di t'unnbua rá cargo ngue dì ndast'abi p'ua ja rá häi 'bui, da ehra ngu p'uya.

¹³ Pe hante ngue da ma rá n'yohua, bi zonhni 'det'a yø hmiqui. N'na ngu n'na yø hmiqui, bi dapa n'na rá menyū xandøngu rá muui. Bi 'yembuya: “Nuna rá menyū dá 'da'ahua ya, damì 'yørpahua rá 'befi asta gue'mø dá pengä”.

¹⁴ Pe nūya yø mmenguhua rá n'yohua, mì nnu man'ua p'uya. Bì menhyø m'menhni ngue da mamp'ua ha bi zonna n'yohua, bi 'yena: “Hindì

nnegähe nā rā n'yohu ngue di ndast'abi di mandagahe”, bi 'yēna.

15 Pe siempre bá t'ets'i ngue bi ndast'abi nā rā n'yohu. Mi zəp'u ja rá häi p'uya, bi manda bá ts'i'u yə hmiqúi xi unná mēnyu. I nne da badi hangú xā ndaha n'na ngu n'na.

16 Nu'a rá madi bi zəp'uya, bi 'yēna: “Nu ni mēnyu gá dāqui, ya jap'u 'det'a yə mēnyu xā ndaha”.

17 Rə dast'abi p'uya, bi 'yēna: “Ya xanho 'mø, grá hoga mēfi. Madague'a zits'utho bi ma mafāti'i, pe gá pəngmanho. A nuyá, dí exa'i ya ngue gui manda 'det'a yə danihni ya”.

18 Bi zəhman'na p'uya, bi 'yēna: “Ague grá hmu, nu'a ni mēnyu gá dāqui, ya jap'u cat'a yə mēnyu xā ndaha”.

19 Bi t'embuya: “Nu'i ya, dí exa'i ngue gui manda cat'a yə hnini”.

20 Mi zəhman'na p'uya, bi 'yēna: “Ague grá hmu, ja ua ni mēnyu gá dāqui. Nugä dá 'ue rā bayu dá pets'i.

21 Porque dí su'i ngue gui ya manzaqui, gui ä'a te hinxcă taha. Gui xoc'a te hinxcă pēfi”.

22 Bi 'yēna dast'abi p'uya: “Hingrá hoga mēfi n'yø. Nu'a rā hya gui mmanya, gue'a gdá hats'a'i rā güenda'a ya. Porque gui engui ngue dí ya manzaquigä. Gui engui ngue dí hangä'a te hinxtä n'ani, oque dí äcä'a te hinxtä pēfi.

23 ¿Hanja ngue hingä dä mā mēnyugä p'u ja rā banco, n'namhma ngue nu'mø dá søcua ja mā ngu, xtj ndäcä'a te rá nzäbi mā mēnyu?”

24 Bi t'emp'u 'bäp'u p'uya: “Hyannbau rā mēnyu

na, n'yø. Dami unui'a ha 'det'a yø mɛnyu”.

²⁵ Nu'u ts'o p'uya, bi 'yɛna: “Ague grá hmu, pɛ ya ha 'det'a yø mɛnyu na”.

²⁶ Bi 'yɛnna dast'abi p'uya: “Nugä dí xi'ahɛ ngue nu'a ya ha xangu, gue'a man'na di t'un'na. Pɛ nu'a zits'ɛtho ha, da thannbabi'a zits'ɛ ha.

²⁷ A nuyá, nu'u ma nsuigä'be hinguï nneque xca ndast'abigä, bá siui ua ya. Ga nnugä ha gdi hyohɛ”.

Rə Jesús bi zøp'ɛ ja rə hnini Jerusalén.

²⁸ Mi juadi bi manna rə hya na, rə Jesús bi thogui, i ma Jerusalén.

²⁹ Mi zømp'ɛ ja rə nyuni ja rə mbonza ja yø olivos, ja jarbutho rə hnini Betfagé 'nɛhra hnini Betania. Bi 'yɛt'i yoho yø xädi p'uya.

³⁰ Bi 'yɛmbi:

—Ni mɛ nɛ ja rə hnini bí janɛ ya. Nu'mø gá cat'ui rə hnini, gui timmi p'ɛ da nthat'i n'na rə burru ma'da'yotho, hinjongui sä. Bá xoqui guá siui ua.

³¹ Nu'mø to da 'yɛn'au, hanja ngue guí xocui rə burru, guí xihmi p'uya ngue honna Hmu.

³² Nu'u yø xädi p'uya, bi ma. Nu'p'ɛ bi zømp'ɛya, bi dimp'ɛ nthat'i rə burru, tengutho xi manna Jesús.

³³ Mi xojpɛya, nu'u yø mmɛmburru bi 'yɛmbi:

—¿Hanja ngue guí xocui rə burru?

³⁴ Bi 'yɛmbɛya:

—Porque honna Hmu.

³⁵ Bi ts'ispabi rə burru rə Jesús. Nu'u yø xädi p'uya, bi gaspa rə burru yø tuhu yø ja'i ngue bi nɔpa nts'ɛt'i. Bi hyuxra burru rə Jesús, bi ma.

³⁶ Xangu yø ja'i di tansyø tuhu ngue pøp'ɛ ja rə 'yu ja ngue da thohra Jesús.

37 Nu'mø ya xmanguerp̄ da zøn'a Jerusalén, ya 'yop'ʰ ja rā ngai ja rā mbonza ja yø olivos. Bi mahra hmafi gātho yø xādi p'ʰya ngue di johya. I εspabi Oja ngue yø milagro xi nūrpi øtra Jesús.

38 Di n'yεmbi:

—Oja di japrā dast'abi bá 'benhni ngue bi zøcua. Ya bi nhojp̄ai yø ja'i nā Oja bí 'bʰ mahεts'i. Nuya maguesε nā Oja bí 'bʰ mahεts'i ya.

39 Bi 'yεn'i'da yø fariseo n'youi yø ja'i p'ʰya:

—Ague grā xānnbate, dami hejpa ni xādi. 'Yo di mmanā rā hya nā.

40 Mi dahra Jesús, bi 'yεmbi:

—Dí xi'ahʰ ngue nu'mø da ma mahεjpi ya yø ja'i εscaguī ya, di nya yø do ja ua ngue da 'yεscaguī.

41 Mi zøn'a nenihni rā Jesús, bi hyandra hniñi Jerusalén. Bi nzomp'ʰya, ngue padī te da tho'a m'mεfa yø ja'i 'bʰp'ʰ ja rā hniñi.

42 Bi 'yεmbrā mεhniñi p'ʰya:

—Nu rā pa ja p'ʰya, dí nnehmagā ngue gui pahmʰ hanja nā rā hya da 'yøt'ʰʰ rā nho. Pε njot'i ni n'yomfēniʰ ya.

43 Da 'yεhra pa ngue gui m'mʰ mman'ʰʰ, di mäts'a ni nsuiʰ, mathεt'i rā hniñi da 'yøtyø njudi. Di nexp̄ di nexyø soldado da 'yøt'ʰʰ rā tunhni, da 'yε'ʰʰ made.

44 Da t'εn'ʰʰ häi p'ʰya, ngue da tho yø ja'i 'bʰcua ja rā hniñi. Da ma nsudi yø ngu. Nguna di nja, porque himbi n'yo ni mmuiʰ'a rā pa bi zøcua rá m'mēnhni Oja ngue xi'i ha gdi nyamhʰ —bi 'yεmbi.

Rā Jesús bi 'yetyø ja'i mi mpäp'ʰ ja rā thinnija.

45 Bi map'u ja ra nija ra Jesús. Gä bi 'yetyø ja'i mi mpäp'u thinnija p'uya.

46 Bi 'yembryø ja'i:

—Nup'u ja ra Maca Libro, nt'ot'i p'u ra hya ngue Oja i ena: “Nuna ma ngungä, ni hu ngue ra ngunga mhmata'Oja na”. Pe nu'ahü, guí øthü ngue ja di mpæti ua yø bε.

47 N'na pa ngu n'na pa bi xännbate p'u ja ra nija ra Jesús. Pe nu'u yø hmu yø mmäcja p'uya, 'nε'u yø xännbate ngue ra ley, 'nε'u yø n'yohü di manda p'u ja ra hnini, Gä honna forma ha di hyo ra Jesús.

48 Pe hingui tini ha di japi ngue di nja'a te mbεni, porque Gä 'butyø ja'i ngue øxra hya mmana Jesús.

20

Ra Jesús bi t'änni to bi unna nt'edi'a te øt'e.

1 N'na ra pa ya, nuna ra Jesús bi xännba ra hya yø ja'i p'u ja ra nija, xihyø ja'i ra hoga 'da'yo hya. Bi zøhyø hmu yø mmäcja p'uya, 'nεhyø xännbate ngue ra ley, bá 'yohü'u di manda p'u ja ra nija.

2 Bi 'yembra Jesús:

—Ague n'yø, ¿hanja'a te guí øt'e? To bi 'da'i ra nt'edi'a te guí øt'e? —bi 'yembü.

3 Mi dahra Jesús, bi 'yembü:

—Nugä xquet'a ga øt'ahü n'na ra nt'änni ya. Pe dami xicü hanja'a ra hya ga än'nahü.

4 ¿Te'o bi unna nt'edi ra Xuua bi xixyabi yø ja'i? ¿Ua Oja bi unna nt'edi, uague yø ja'itho rá nt'edi'a te bi 'yøt'e?

5 Yø ja'i p'uya, di n'yänni te di dadi. Di n'yembü:

—¿Teni 'bε'a ga xihmü ya 'mø? Nu'mø ga xihmü ngue Oja bi unna nt'edi te bi 'yøtra Xuua, da

'yɛnjɛ p'ɛya: “Xina rā hya bi manna Xuua conná ngueque, ¿hanja ngue hinga 'yɛc'ɛihɛ 'mø?”, da 'yɛnjɛ p'ɛya.

⁶ A nu'mø ga xihmɛ ngue yø ja'itho bi unna nt'ɛdi te bi 'yøtra Xuua, di hyojthogahɛ yø ja'i ngue da mandogahɛ. Porque gä ɛc'ɛi yø ja'i ngue rá pøngahya Oja na rā Xuua.

⁷ Mi dahyø ja'i p'ɛya, bi 'yembra Jesús:

—Hĩndĩ pacãhe to bi unna nt'ɛdi'a te bi 'yøtra Xuua.

⁸ Mi dahra Jesús, bi 'yembyø ja'i:

—Ya hinga xicjɛ na rā hya dí ǎn'nahɛ, ni xinga guecã ga xi'ahɛ to di 'dacra nt'ɛdi te dí øt'e.

Rā Jesús bi hyejpa rā hya n'na rā huahĩ ngue rā jomhmi.

⁹ Nuna rā Jesús, bi hyoni te gui hyejpa yø hya bi xihyø ja'i. Bi 'yembĩ:

—Mi 'bɛ'a n'na rā n'yohɛ ngue bi 'yøt'a n'na rá nuã'uva. M'mefa p'ɛya, bi hyoni to da gonhui rá huahĩ, n'namhma ngue nu'mø bi nja yø uva, di t'unna mmɛhui'a te di tocabi. Bi ma p'ɛya, ya'atho yø pa i ma.

¹⁰ Mi zønna pa da thucyø uva p'ɛya, nuna rā mmɛhui bi menhna n'na rá hmiqui ngue da tu yø uva di tocabi. Pɛ nu'ɛ yø mɛfi mambi 'bɛp'ɛ ja rá huahĩ, bi unna hmiqui, bá erbɛya. Pɛ hĩnte bi unni.

¹¹ Rā mmɛhui p'ɛya, mahømbi menhman'na rá hmiqui p'ɛ bí ja rá huahĩ. Pɛ xquet'a ngut'atho bá ts'ui. Bi ma ma'uni, hĩnte bi t'unni.

¹² Rā mmɛhui p'ɛya, mahømbi menhman'na rá hmiqui. Yø mɛfi p'ɛya, mahømbi antho, bá ɛt'i.

13 M'məfa p'əya, ɛnna mmɛhui: “ǀTeni 'bɛ'a ga ɔt'ä 'mø? Nuna ma ts'ant'u dadi madi, ma ga pɛnnbi. Xamhmatho da nu mansu 'mø bi nuna”, bi 'yɛna.

14 Pɛ nu'mø mi zomp'u 'bɛhyø mɛfi na rá ts'ant'u ra mmɛhui, di n'yɛmbyø mɛfi: “Nuna ya, guehna ra ts'ant'u ja ngue da gohmi ra huahi naya. Ma ga hohɛ ya, n'namhma ngue ya ma mmɛtihɛ ra huahi”, di n'yɛmbi.

15 Bi bennbabi rá ts'ant'u ra mmɛhui p'əya, bi gujmaxøts'e ra huahi, ja bá hop'u.

Rə Jesús bi 'yányø ja'i p'əya, bi 'yɛmbi:

—Xi'mø ya gá bi nja ya yø hya di xi'ahɛ ya, ǀteni 'bɛ'a da 'yøtra mmɛhui?

16 Siempre da ma ra mmɛhui, da ho yø mɛfi conhui rá huahi. N'nan'yo mi'da yø ja'i di fátra huahi p'əya.

Nu'mø mi 'yøhyø ja'i na ra hya na p'əya, di n'yɛmbi:

—'Yo da ne Oja ngue da ngu'a di nja —di n'yɛmbi.

17 Pɛ ra Jesús bi hyɛtyø ja'i, bi 'yɛmbi:

—Te 'bɛ'a ga mbøn'a ra hya nt'ot'i p'u ja ra Maca Libro ngue ɛna: “Nuna ra do himbi nu manho yø hyønnigu, guehna ra do brá 'bɛbo p'u brá fəhra jado na”, i ɛna.

18 Nu'mø da zoxra ja'i maxøts'e ra do, da fəhra ja'i. A nu'mø da dəhra do ngue da zoxra ja'i, da xeni.

19 Nu'u yø hmu yø mmäcja 'nɛ'u yø xännbate ngue ra ley, bi ne xti bentra Jesús ngue xta ngot'i. Porque pahyø ja'i ngue go xihya yø hya bi hyɛcra Jesús. Pɛ himbi zä xti bent'i, porque supi di mbøcue mi'da yø ja'i.

I nnepyø nsuiui rā Jesús ngue da 'yēmbi hīngui ja ts'edi di njutra mēnyu njui.

20 Yø fariseo p'uya, bi mēnhni to da jūp̄patho häi te ga ya rā Jesús. Nuya bi 'bēnhni xøgue ya manhotho, tengutho 'mø ngue nmajuani yø hoja'i. I nnepe ngue di nja tema hya da dīnnba rā Jesús ngue hīnda gue'a da mā, para ngue da zāp'ua di yapa m'mēfa.

21 Janangue bi t'ørpa rā nt'änni nā rā hya ja ua, bi t'ēmbi:

—Ague grā xännbate, dī pacähe ngue gä xanho te guí mma, 'nē gä gue'a rā hya njuantho guí xännbate. 'Nē hīngui su'a te mbēn'nā'i yø ja'i. Sinoque majuani guí xännbate'a rā hya nne Oja ngue gdā n'yohua.

22 Damī xicje ya, ¿ua xanho ngue di njutra mēnyu ähra dast'abi, uague hīn'nā? —bi 'yēmbi.

23 Pē rā Jesús, ya padī te mbēnnbabi yø ja'i ngue'a rā nt'änni ørpe, bi 'yēmbuya:

—¿Hanja ngue guí sāmhyagahua?

24 Damī 'yurcahua rā mēnyu —bi 'yēmbi—. ¿To rá hmi nā n'youi rā mēnyu ja ua ya? ¿To rá thuhu nā rā thuhu n'youi nā rā mēnyu? —bi 'yēmbi.

Mi dahya yaui rā Jesús, bi 'yēmbi:

—Guehna rā dast'abi naya —bi 'yēmbi.

25 Rā Jesús bi 'yēmbiyø ja'i yaui:

—Nu'a ja ngue guí 'yøthua ya, damī unhnua rā mēnyu di tocabi rā dast'abi. Da gue Oja p'uya, damī unhnua'a te di tocabi —bi 'yēmbi.

26 Ya hīmbi zā xta ndīni ha xti gujpa häi'a rā hya ännbua. Hante gue di 'yøtho'a rā hya i dahra Jesús. Ya hīnte mambi mantho.

Bì manna Jesús ngue di bennate yø ánima.

²⁷ M'mefa p'uya, bí ma 'da yø saduceo, nuya embi ngue hĩndĩ bennate yø ánima. Bi 'yembra Jesús:

²⁸ —Ague grá xännbate, nup'ua ja rá ley bi 'yotra Moisés, nt'ot'i p'ua rá hya ngue ena: nu'mø bi du n'na rá n'yohu, 'ne hĩndĩ m'mahyø basi, nu rá xisu rá ánima da zogui, nu'a rá n'yohu rá ánima gue'a di nthatui rá 'danxu'a, n'namhma ngue di m'mahyø basi tengutho 'mø xtĩ m'mahyø basi rá ánima.

²⁹ A nuyá, xi'mø di 'bu'i yoto ma'yohu ngue edadi ncu ya. Nu'a rá n'yohu ma da, di nthati. Pe da 'yehra pa da du, 'ne hĩndĩ m'mahyø basi.

³⁰ Janangue nu'a rá n'yohu rá ánima m'mefa bi m'mai, go di nthatui rá 'danxu'a. Pe xquet'a da du rá n'yohu, 'ne hĩndĩ m'mahyø basi.

³¹ Nu'a rá hyu rá n'yohu p'uya, hõndi nthatui rá 'danxu 'mø bi du rá n'yohu. Di siguetho di nthatra xisu 'mø bi du rá ndø, asta gue'mø bi du gã yoto ma'yohu. Gã di nthatui rá xisu, 'ne gã bi du yø n'yohu. Pe hĩmbi m'mahyø basi.

³² Rá nzegui p'uya, bi du rá xisu.

³³ A nuyá, xi'mø rá pa danĩ bennate yø ánima ya, ¿ndana gue'a ya yoto ma'yohu rá mmeti rá xisu? Porque gã bí m'mahmi.

³⁴ Mĩ dahra Jesús, bi 'yembi:

—Nua ja rá ximhai, di nthatui yø xisu yø n'yohu.

³⁵ Pe nu to di tocabi rá mmenthi ngue di ma mahets'i 'mø bi bennate yø ánima, ya hĩn danĩ nthati.

³⁶ Porque ya hĩjonda du, da gohi tengutho yø anxε. Ya yø basi Oja, porque da 'yøt'Oja ngue

mā'da'yo hōndi m'm̄i.

³⁷ Nup'ɥ ja rā hyā bi 'yotra Moisés, ja di nɛqui p'ɥ ngue di bɛnnate yø ánima. Porque nt'ot'i p'ɥ rā hyā bi man'Oja 'mø mi nyā p'ɥ bi nzø rā ndut'o, ngue bi 'yɛnā: “Guecā drá Ojagā ngue rā Abraham. Drá Ojagā ngue rā Isaac. Drá Ojagā ngue rā Jacob”, bi 'yɛn'Oja.

³⁸ Ja di nɛqui p'ɥya ngue nup'ɥ 'bɥ Oja, hinguɪ tu yø te yø ánima. Nup'ɥ 'bɥ Oja, h̄injonguɪ tu.

³⁹ Bi 'yɛn'i'da yø xännbate ngue rā ley p'ɥya:

—Majuani'a guɪ mma, grá xännbate —bi 'yɛmbi.

⁴⁰ Pɛ ya bi zɪ xti sigue xta 'yørpa mi'da yø nt'änni p'ɥya.

Rā Jesús bi xihyø ja'i ngue rā Cristo h̄ingra ja'itho.

⁴¹ Mi nyā rā Jesús, bi 'yɛmbyø ja'i:

—Nu'a rā Cristo bá ɛx Oja ngue di ndast'abi, i mmanyø ja'i ngue dā gue'a n'na'ɥ yø mbom'meto rā David. Nugā gā xi'ahɥ hanja ya, madague'a ngue rá mbom'meto rā David, pɛ nuna rā Cristo h̄ingra ja'itho nā.

⁴² Porque rā David, ɛnna hyā bi 'yorpɥ ja rā Salmo: “Nuna Oja, nu'mø mi zojbaguɪ mā Hmu, nguna rā hyā bi xifi, bi 'yɛmbi: Dami micua ja mā n'yɛigā ya,

⁴³ astā gue'mø gā øt'e ngue guɪ manda gätho'ɥ ni nsaiui”, bi 'yɛmbi.

⁴⁴ Ja di nɛqui p'ɥya, ngue rā David, nu'mø nnønna Cristo, ni hutɪ ngue rá Hmu. Janangue rā Cristo di nɛqui ngue h̄ingra ja'itho, madague'a ngue rá mbom'meto rā David.

Bi xihyø ja'i ra Jesús ngue di mfädi xanho, hinda hyätyø xännbate ngue ra ley.

⁴⁵ Gä bi 'yøhyø ja'i ra hya bi manna Jesús ngue embyø xädi:

⁴⁶ —Dami mfähmu xanho ya, 'yo di hä'ahü yø xännbate ngue ra ley. 'Yo gui øthü tengutho ga 'yo'ü. Nüya yø n'yohü ya, di ho ngue söt'a häi yø he. Di ho ngue di respeta yø ja'i ha gui zengua p'ü ja ra tai. Nüp'ü ja yø nija p'üya, huantho yø nthuts'i tate xanho ngue ja hüp'ü. Nüp'ü øt'a ngo yø ja'i p'üya, xquet'a nne ngue tate xtanho p'ü da mi.

⁴⁷ Nε tunnba yø ngu yø 'danxu, i häti, embi ngue di xännbi te pets'i. Nuna ra hya ga ngorpa yø dä yø ja'i p'üya, nü'mø mmat'Oja, ndø ya'atho mmat'Oja. I nne da 'yembyø ja'i ngue yø ndøhoga n'yohü. Pε nuyá, guehya mathoguitho ra castigo da thohya ngue gätho mi'da yø ja'i.

21

Ra 'danxu bi unna menyü Oja.

¹ Nüp'ü ja ra nija, hetho ra Jesús ha ga yutyø menyü yø mmεmmeti p'ü ja ra huada cü ra menyü ngue ra ofrenda.

² Bi nü n'na ra 'danxu ngue ra zibøhyoya, xquet'a bi gät'i yoho yø zi xani p'ü ja ra njamenyü.

³ Bi 'yenna Jesús:

—Majuani dí xi'ahü ngue ra zibøhyoya na ra 'danxu bi unna menyü ya, pε man'natho nnu manho Oja'a rá menyü bi unna, hinda gue'ü yø menyü mi'da yø ja'i di üni.

⁴ Porque nuyá mi'da yø ja'i, yø mmεmmeti ya, pε gue'a rá menyü xa pongü di üni. A nuna ra

'danxu, zits'ɥ drá mɛnyu mi ha. Mi ja ngue xta nzi rá mɛnyu bi un̄i.

Bi man̄a Jesús ngue bá ɛp'ɥ rá pa da xotra nija.

⁵ Di c'a 'da yø ja'i te ja rá nija. I mmanyø ja'i ngue mazihotho gui nɛqui rá nija. Mazihotho gui nɛqui yø hmi yø do n'youi. Gui nhohra nija'a tema cosa di unyø ja'i ngue nnøpa ofrenda. Rá Jesús bi 'yɛmbi:

⁶ —Ya gui nnuhɥ te ja rá nija ya. Pɛ nuna rá nija naya, bá ɛp'ɥ rá pa da xotyø ja'i na. Xøgue di nxɛdi, hin hapɥ nmi nɛqui rá nija.

Bi man̄a Jesús te di nja hante rá nzɛgui yø pa.

⁷ Bi t'ännbaya, bi t'ɛmbi:

—Ague grá xännbate, ¿njam'mø di nja ya yø hya gui mmanyá, ngue da xotra nija yø ja'i? ¿Tema hmɛya di nja'mø ya ni ma da zønna pa di nja'a te gui mmanyá?

⁸ Mi dahra Jesús, bi 'yɛmbyø xädi:

—Dam̄i mfähmɥ xandønho, 'yo gui nne ngue to da hyä'ahɥ. Porque xangu yø ja'i di n'yo ngue da 'yɛmbyø ja'i: “Go guecä drá Cristogä ya”, da 'yɛmbi. Xquet'a da 'yɛna: “Nuya, ya da guehra ora jap'ɥ da gua'a nximhäi ya”, da 'yɛna. Pɛ 'yo sä gui ɛc'ɛihɥ.

⁹ Nu'mø gá 'yøhmɥ ngue ya ja yø datunhni, ya di ndunhyø ja'i, 'yo sä gui suhɥ. Porque jatho ngue ya ngu'a ja ngue di nja. Pɛ hinga gue'ɥ yø hmɛya'ɥ ngue rá nzɛqui.

¹⁰ Bi sigue bi 'yɛmbaya:

—Da nangyø nación ngue da 'yørpa rá tunhni mi'da yø nación. Da nangyø dast'abi ngue da 'yørpa rá tunhni mi'da yø dast'abi.

11 Janjuanı ngue di 'yan'ahäi. Di nja yø thuhü, di nja yø guēhi. Di nsu yø ja'i 'mø bi nu yø hmεya dā nja maya.

Bi xihyø xädi rə Jesús ngue da zä rə n'ü, da ts'üi.

12 Pε hante ngue di nja ya yø hyä dí xi'ahü ya, da gu'ahü yø ja'i ngue di bεnt'ahü, di dä'ahü p'ü ja yø nija, da jo'ahü. Di ndä'ahü p'ü 'buhyø dast'abi. Di ja'ahü p'ü yø ja'i ngue guí εc'εigahü.

13 Ngue ngu'a di nja'ahü, nu'mø ya gdi yahü yø ts'üt'abi, ja gui xihmü p'ü rə hoga 'da'yo hyä p'üya.

14 Nu'mø bi ma mā bεnt'i'ahü, 'yo sä di tü ni mmühü'a rə hyä ja ngue gui xihmü rə ts'üt'abi.

15 Porque ga 'da'ahü rə hyä, ngue gui padj te guj mmamhmü p'ü 'b'ü di s'ahü. Hinjonda zä da dācra hyä ga 'da'ahü.

16 A nuyá, asta ni papáse di dä'ahü. Ni n'yohuse di dä'ahü. Ni mεniε di dä'ahü, ni amigose di dä'ahü. Pε di m'mü'i'da da tho'ahü.

17 Da z'ahü yø ja'i ndap'ü bi zä ngue guí εc'εigahü.

18 Pε ni xinga n'na ni xtahü di m'medi.

19 Nu'mø hingui hyεgahü, gue'a di n'na'ahü rə 'da'yo te'a.

20 Nu'mø gá nuhü ngue ya di mä's'yø soldado rə hnini Jerusalén, gui pahmü p'üya ngue n'na zihmantho da ma majuadi rə hnini.

21 Nu'ü yø mmεngu p'ü ja rə häi Judea, da 'dagui, di map'ü ja yø xanthø. Nu'ü di 'b'ap'ü ja rə hnini Jerusalén, da 'dagui. A nu'ü dí 'yo rə 'b'efi, ya hīndi map'ü ja rá hnini.

22 Porque ya bi zøhrā pa di nja rā castigo. Nū te gā nt'ot'i p'ᵤ ja rā Maçā Libro, da gue'a rā ora'a ngue di nja'a.

23 Huεcate yø xisu di hadyø baši'a rā pa'a, ogue di sadyø baši. Porque rā ndate di nja ua ja rā häi. Rā ndussutho rā castigo da thohyø ja'i.

24 Da tho yø ja'i conyø juai. Mī'da p'ᵤya, da ts'ixā fādi, di ma rā fādi ndø yap'ᵤtho n'nanni yø häi. 'Nε nū'ᵤ yø ja'i hīngyø judío p'ᵤya, da nε'ahāi yø mmengu Jerusalén asta gue'mø da ne Oja di m'mehyø hya.

Bī manñā Jesús ngue mahønda εcua ja rā ximhäi.

25 Di nja yø hmεya p'ᵤ ja rā hyadi, 'nεp'ᵤ ja rā zana, 'nεp'ᵤ ja yø sø. Nūua ja rā ximhäi p'ᵤya, hīnda bađi te da 'yøtyø ja'i 'bup'ᵤ ja yø nación. Di nsu yø ja'i ngue'a gui thoni yø fñthe di ja rā jathe.

26 Nū'mø bi zo yø mmāi yø ja'i'a te ja ngue di nja ua ja rā ximhäi, asta da güentyø ja'i ngue rā ts'ᵤ. Nū te gā bí ja mayā, gā di pädi hapᵤ thogui.

27 Da thandra N'yohᵤ di 'yε mεhεts'i ngue da n'youi rā gui. Da hnu ngue maguesε, porque mathoguitho ja rá ts'edi.

28 Nū'mø ya bi madi di nja ya yø hya ya, dami hya rā ts'edi gui jxñi yahᵤ, gui hyanthᵤ mayá. Porque ya xma nguerpᵤtho da εhni Nyatehᵤ.

Bī nhyεjpa rā hya n'na nza rā igo.

29 Mahømbi hyεj hman'na rā hya bi xihyø ja'i rā Jesús, bi 'yεmbi:

—Guí nnuhᵤ n'na rā za rā igo, ogue ndana bi zā ma za.

30 Nū'mø ya bi c'ammī ngue bi 'dogui, guí pahmᵤ p'ᵤya ngue ya ni ma di pat'i xanho häi.

³¹ Ngūnā rā hyā ja ngue dī nja ya. Nu'mø gá nuhū ngue ya bī nja ya yø hyā dí xi'ahū, damī pahmū ngue ya xma nguep̄tho dī m̄anda Ojā ua ja rā ximhāi.

³² Nuya yø hm̄ya dí xi'ahū ya, damī pahmū ngue guehya dī nja ya, hante ngue dā dū yø ja'ī 'b̄h̄ra pa ja p'ūya.

³³ Nu te bī ja mayā, 'n̄cua ja rā hāi, h̄ngui zai. P̄e nūnā rā hyā dī mm̄angā, ja para z̄antho nā.

³⁴ Damī mfāhmū x̄anho, 'yo dādī mb̄entui rā nts'o nī mm̄ihū. Manmā thā'i ngue gui n'it̄ihū, ogue h̄ondrā m̄enyū gui ja ndūmm̄i ha gdi t̄imhū. Porque nu'mø bi z̄onna pa rá nz̄egui, ja gui th̄amb̄enihū, ya di jap'ū.

³⁵ Tengutho 'mø te bi zo rā 'dihī, dī njarb̄atho'a te dā thogui gātho yø ja'ī 'b̄ei rá nḡnī nximhāi.

³⁶ Gue'a ngue gdi mfāhmū x̄and̄onho'a. Damī mat'Ojahū hangū rā pa, n'namh̄mā ngue gui mpomh̄mū rā ndate ja ngue dī nja. Jan̄angue dā zā gui s̄omh̄mū p'ū di 'b̄h̄ra N'yohū di 'ȳe mah̄ets'ī.

³⁷ Nu'mø rā pa, i x̄ānb̄ate p'ū ja rā nija rā Jesús. Rā x̄uī p'ūya, pa bi op'ū bī ja rā nyūnī ja rā mbonza ja yø olivos.

³⁸ Gātho yø ja'ī, x̄udī x̄udī pap'ū ja rā nija ngue øxrā hyā mm̄annā Jesús.

22

Yø ns̄iui rā Jesús ya s̄ānnī ngue dā hyo.

¹ Ya mī ts'ūdrā ngo ngue rā pascua, guehna rā pa ts'i rā thūhm̄e h̄ngui n'youi rā íxi.

² Nu'ᵛ yø hmu yø mmäcja 'nēhyø xännbate ngue rā ley, guehya ya rá ya'atho yø pa honi ha di hyo rā Jesús. Pε supi di mbøcue yø ja'i.

³ Rā zithu p'ᵛya bi yᵛrbᵛ ja rá mmᵛi rā Judas Iscariote, guehna n'na nc'ei'ᵛ 'dε'mā yoho yø xädi rā Jesús.

⁴ Nunā rā Judas, bi ma bá nyāui yø hmu yø mmäcja, 'nēhyø n'yohᵛ di mānda p'ᵛ ja rā nija. Bá nhεcā hyāui yø mmäcja ha di japi di dāpra Jesús.

⁵ Rā ndijohya ya yø mmäcja 'mø dīni ha di zädi. Bi xihna rā Judas ngue di unna mēnyu.

⁶ Bi nu manho te bi sihna rā Judas ngue di t'unna mēnyu. Bi hyoni ha di japi ngue di dāpyø mmäcja rā Jesús, pε dā gue'a rā ora ngue 'bᵛε rā Jesús.

Yø xädi rā Jesús bi hoqui te dā zi'a rā nde bi nsännigo ngue rā pascua.

⁷ Ya fᵛhrā ngo guehya yø pa ts'i rā thᵛhmε hīngui n'youi rā íxi. Guehna rā pa hode'yo yø ja'i ngue sännigo, ngue di nzibde ngue rā pascua.

⁸ Nunā rā Jesús bi 'yεtrā Bεdu 'nēhrā Xuua, bi 'yεmbi:

—Ni mε ya, bí hocui'a te gdá nzibdehᵛ, gā nsännigohᵛ ngue rā pascua —bi 'yεmbi.

⁹ Bi 'yεn'ᵛ yø xädi p'ᵛya:

—¿Harᵛ gui nne gā ma hocä'be'a te gā sihᵛ p'ᵛya?

¹⁰ Mi dahra Jesús, bi 'yεmbi:

—Nu'mø gá cat'ui mbo rā hnini, gui nthεui n'na rā n'yohᵛ ni ma rá ngu, di tu n'na xøni rā dehe. Damī tennui harᵛ dā zøni.

¹¹ Gui 'yεnui rā mmēnnigu p'ᵛya: “Rā xännbate i εna: ¿Harᵛ ja rā cuarto gā nzibdehe mā xädi, ja gā sāhe p'ᵛ rā ngo ngue rā pascua?” gui 'yεnui.

12 Rā mmɛnnigu p'uya da 'yut'auī n'na rā daɕuarto bí ja māya rā tɔcangu. Ja dami hocui p'ua te ja ngue gdā nzibdehɛ p'uya.

13 Bi ma'ɛ yoho yø xādi mi yaui rā Jesús. Mi zomp'ɛ ja rā hnini, tengutho rā hya xi manna Jesús, gue'a bi nja'a. Bi dinna ngu tengutho xi xifi, ja bi hojpu rā nzibde ngue rā pascua p'uya.

Rā Jesús bi zi rā nzibde ngue rā pascua.

14 Nu'mø mi zonna ora di nsihmɛ p'uya, nuna rā Jesús, gātho'ɛ 'dɛ'ma yoho yø xādi, gā 'bɛp'ɛ ja rā mɛxa.

15 Rā Jesús bi 'yɛna:

—Hante ngue da thogui, janjuani ngue sixa mpähä mā mmui ngue 'daua gā nsihmɛhɛ nā rā ngo ngue rā pascua.

16 Porque dí xi'ahɛ ngue ya hinni mantho gā nsännigohɛ, asta gue'mø di nja'a te ja ngue di nja, ya gdi 'bɛhmɛ p'ɛ ha di manda Oja p'uya.

17 Bi dɛcra vaso p'uya ngue di ja mammadi Oja. Bi 'yɛmbyø xādi p'uya:

—Dami ndarpahɛ naya, sihɛ 'da'its'ɛ.

18 Porque dí xi'ahɛ ngue ya hinni mantho gā sigä rá ngui rā uva, asta gue'mø bi zonna pa di manda Oja ua ja rā ximhäi.

19 M'mɛfa p'uya, bi hyajman'na rā thuhmɛ. Mi ja mammadi Oja p'uya, bi xenna thuhmɛ, bi unyø xādi ngue da zi. Bi 'yɛmbi:

—Nuna ya, guehna mā do'yogä naya. Nu'mø gā sihɛ yø pa di map'ɛ naya, gue'a gdi bɛnjɛ'a ngue dadi dä mā do'yo ngue dá du conná ngue'ahɛ.

20 Mi juadi bi nsihmɛ p'uya, bi dɛcra vaso, bi 'yɛna:

—Nunā po rā vaso ja ua ya, guehnā rā hmɛya naya ngue nu'mø dá tu, di nja rá ts'edi rā 'da'yo cohi øt'ahɛ Oja. Porque di mfamma ji conná ngue'ahɛ.

²¹ Nūua ja rā mɛxa dí sihmɛhɛ ya, 'bucua n'na nc'ei ngue jəgatho häi, ya xə hyoni ha di japi ngue di dāgui.

²² Nū rā N'yohɛ bí 'yɛ mahɛts'i ja ngue də tho. Nū te xpə ts'ännbi ngue də thogui, də thomhə'a. Pɛ hague ngu rā castigo də thohnā rā n'yohɛ di dāgui.

²³ Bi mudi di n'yänni n'na ngu n'na p'uya te'o'a ja ngue di də rā Jesús.

Di ntør'mahya yø xädi rā Jesús ndana ja ngue di m'met'o.

²⁴ Bi mudi bi njun'mahya yø xädi rā Jesús ngue nne di m'met'o n'na ngu n'na.

²⁵ Pɛ rā Jesús bi 'yɛmbi:

—Nup'ɛ ja yø nación, i 'buhyø dast'abi ngue di manda p'ɛ ja yø häi. Nū'a rā ts'ut'abi di manda yø ja'i p'uya, i ɛnyø ja'i ngue xanho te ørpabi rā ts'ut'abi.

²⁶ Pɛ nū'ahɛ, 'yo guí nne guí mandathohɛ yø ja'i. Nū rā ja'i nne ngue xtə nhɛts'i rá cargo də mɛfi, guehnā rā ja'i jatho ngue di mɛfi də mäxyø mmic'ɛiui nā. Nū'a də ne di m'met'o ngue gətho yø amigo, guehnā jatho də gohi ngue ni mɛfithohɛ nā.

²⁷ Porque nuyá, ¿ndana gue'a nt'ɛmbi mə dəya, gue'a hup'ɛ ja rā mɛxa mə də, ua gue gue'a 'uite mə də? Uəngui hup'ɛ ja rā mɛxa'a mə də. A nuyá, dí 'bucā ua ha guí 'buhmɛ ya, pɛ hin dadi mandathogä. Sinoque dadi mɛfi.

28 A nu_yá, gue'ah_u xtá n'yoh_u m_ente yø pa xtá s_ägä rā n'_u.

29 Ma Papá bá exqui_i ngue ga manda gätho yø ja'í. Nu_ygä xquet'a dí exah_u ya ngue

30 nu_p'_u dadí mandagä, 'dap'_u ga mmih_u p'_u ja rā m_exa ga nsih_mh_u. Guí mmih_u p'_u ja yø nthuts'í ngue guí mandah_u'_u 'de'mā yo'b_ui yø ja'í Israel.

I pahra Jesús ngue da zop'_u m'mefa rā Bedu.

31 Nu_nā rā Jesús bi 'y_embrā Bedu:

—Ague Bedu, nu'a rā zith_u, äpra nt'edi Oja ngue da hyoni ha di japi ngue gui hyegah_u p'_u.

32 Pe xquet'a dí äpra mate Oja conná ngue'e ngue hinguí 'behni nt'ec'ei. Pe nu'í 'mø bi n'yo ni mmāi'a te guí øt'e, damí hatra ts'edi ni cu.

33 Rā Bedu p'aya, bi 'y_embi:

—Ague grā Hmu, nu_ygä xquet'a dí 'b_ui madague'a 'da gdā mē fādi, ogue astā 'dap'_u ga tuui —bi 'y_embi.

34 Mí dahra Jesús, bi 'y_embrā Bedu:

—Ague Bedu, nu_ygä dí xi'i, nu'mø tobe hīndi mahra øni, ya xqui cōnga nhyundi, guí mma ngue hinguí paqui —bi 'y_embi.

Ya bi zōnna ora da ma mā'uni rā Jesús.

35 Bi 'yānyø xādi rā Jesús, bi 'y_embi:

—Xi'mø mā xi'ah_u ngue hīnte gui hyaxh_u p'_u gā mähä, xingra b_uxa, ni xingra nj_menyu, 'n_e hinguí c_ux mī'da ni thixfanih_u, ¿ua ja temā cosa gā 'b_ehm_u?

Bi 'y_embyø xādi p'aya:

—Hīn'nā, hīnte bi m'medi.

36 Mí dahra Jesús, bi 'y_embi:

—A nuyá, nu to ja rá buxa, da gats'i. Da gaxrá njamɛnyu. Nu to hin'ya rá juai, da mä rá pahni ngue da dän'a n'na rá juai.

³⁷ Porque dí xi'ahɛ ngue jatho ngue ga thocä'a te nt'ot'i p'u ja rá Maca Libro ngue ɛna: “Da tho tengutho n'na rá ts'oc'ɛi”, i ɛna. Porque nu'a te nt'ot'i ngue ga thocä, jatho ngue di njahma'a.

³⁸ Nu'u yø xädi p'uya, bi 'yɛmbi:

—Ague grá Hmu, ja ua yoho yø juai.

Mi dahra Jesús, bi 'yɛna:

—Co nu'a 'mø —bi 'yɛmbi.

Rá Jesús bi mat'Oja p'u ja rá xɛqui ni hu ngue Getsemaní.

³⁹ Nup'u bí ja rá nyuni mambi o'a m'mɛt'o rá Jesús ja rá mbonza ja yø olivos, ja i map'u rá Jesús, bi mähä yø xädi.

⁴⁰ Mi zømp'u ha ja ngue da zømp'uya, bi 'yɛmbyø xädi:

—Damí mat'Ojahɛ ya. Nu'mø hingá mat'Ojahɛ, nthambɛniho hinda gue'a gui 'yøthɛ.

⁴¹ Bi thohmits'u ní nguep'u rá Jesús. Nup'u bi zøni, tengu ga yap'u da zøn'a n'na rá do 'mø bi t'ei. Bi ndantyøhmü p'uya ngue da mat'Oja.

⁴² Bi 'yɛna:

—Ague ma Papá'i, nu'mø guí nnu manho, damí yangui ngue'a rá ndate ja ngue ga thocä. Pɛ hingá nu'a go ga sännä gue'a di nja'a, sinoque nu te guí sänni, gue'a di nja'a —bi 'yɛna.

⁴³ Bi nu p'uya ngue bi zø'a n'na rá anxɛ bí 'yɛ mahɛts'i, di hatra ts'edi.

⁴⁴ Nu'a ga ndär'ma n'u rá mmái'a te ja ngue da thogui, man'na ngue rá mmái ga mmat'Oja. Nu'u

yø xänthe i ja, i 'yugui so häi, tengutho 'mø pønna ji p'ɥ ja n'na rā ts'et'i.

⁴⁵ Mi juadi bi mat'Oja p'ɥya, bi nangui, bi map'ɥ bí 'bɥhyø xädi. Nu'ɥ yø xädi p'ɥya, ya mi aha, bi dapra t'aha ngue rā dummai.

⁴⁶ Bi 'yembɥya:

—¿Hanja ngue gui ahmi? Damí nangui, gui mmat'Ojahɥ. Nu'mø hingá mat'Ojahɥ, nthambenitho hinda gue'a gui 'yøthɥ.

Ya bi mbentra Jesús.

⁴⁷ Mente yaui yø xädi rā Jesús, bi zøhna rā Judas ni zi xangu yø ja'i. Guehna n'na nc'ei ya 'de'ma yoho yø xädi rā Jesús. Bi guat'i ngue bi zengua p'ɥ 'bähra Jesús, bi zarpa rá hmi p'ɥya.

⁴⁸ Nuna rā Jesús bi 'yembi:

—Ague Judas, con n'na rā beso gui dá rā N'yohɥ bí 'yε mahets'i ya'mø.

⁴⁹ Yø amigo rā Jesús mi nu te bi nja, bi 'yembɥya:

—Ague grá Hmu, ¿ua gui nne ga japhɥ rā juai? —bi 'yembi.

⁵⁰ Bi guxrá juai n'na nc'ei rá xädi rā Jesús. Bi zennbabi rá 'yεhε rā 'bet'o mmäcja, bi hyejpa rá gu ngue rá n'yεi.

⁵¹ Pe rā Jesús bi 'yembi:

—Damí hyεgui, 'yo gadi japhɥ —bi 'yembi.

Nuna rā Jesús bi därpa rá gu na bi thejpa rá gu ngue bi 'yøthe.

⁵² Nuya yø hmu yø mmäcja, 'nεhyø policia fähra njja, 'nεhyø n'yohɥ 'bet'o p'ɥ ja rā njja, gä ní 'yεhra nzite. Rā Jesús bi 'yembi:

—¿Ua gui εhmɥ ngue drá bεgä, ngue gui cɥhɥ yø juai 'nε gui cɥhɥ yø za ngue gui benngahɥ?

53 Conque n'na pa ngu n'na pa nmi xännbä rä hya yø ja'i p'ua ja rä nija. Uangui xta nzä ja xqui benngha p'ua. Pe ya guehna rä ora gui 'yoha naya, ngue nu'mø rä 'bexui i ja rá pähä rä zithu.

Bi manna Bedu ngue hinguï padi te'o rä Jesús.

54 Ya bi bentyø ja'i rä Jesús. Bi zixpa ja rá ngu rä 'bet'o mmäcja. Pe rä Bedu, ni 'befa ya'atho p'ua ni ma yø ja'i ni zi rä Jesús.

55 Nup'ua made rä dathi, bi t'u'a n'na rä sibi ngue bi mihyø ja'i di nhat'i. Xquet'a 'nehra Bedu bi mi ngue di nhat'i.

56 Nuna n'na rä xisu ngue rä gani p'ua ja rä ngu, mi nu rä Bedu ngue hup'ua ja rä sibi. Bi za di hēti p'uya, bi 'yēmbi:

—Nuna rä n'yoha 'bucua, xquet'a rá n'youi rä Jesús.

57 Pe mi dahra Bedu, bi 'yēna:

—Hin'na cuø, hīndi pacä na rä n'yoha gui mmanya.

58 Mi tho man'na ts'equits'ua p'uya, hōmbi nu man'na nc'ei p'ua mi hūhra Bedu, bi 'yēmbi:

—Nu'i, xquet'a ni n'youi'ua tenna Jesús.

—Mi dahra Bedu p'uya, bi 'yēna:

—Hin'na n'yø, hīnga 'nēcä.

59 Mi tho hman'na ora m'mefa p'uya, man'na nc'ei ngut'a bi ma, bi 'yēmbi:

—Majuani ngue nuna rä n'yoha 'bucua, rá n'youi rä Jesús, porque di nequi ngue rä mmengu Galilea na.

60 Mi dahra Bedu p'uya, bi 'yēna:

—Ague n'yø, hīndi pacä tema hya gui nne gui xicya.

Nu'a rā ora'a p'uya, tobe h̄in mañi juadi mman̄na Bēdu'a te mma, bi mmahra øni p'uya.

⁶¹ Bi 'bātra Jesús ngue bi hyannb̄u bi huhr̄a Bēdu. Rā Bēdu p'uya, bi zo rá mm̄ai nā rā hya xi xihra Jesús ngue xi 'yēmbi: “Tobe h̄indi mahra øni, ya xqui cōnga nhyūndi, guí mma ngue h̄inguí paqui”, xi 'yēmbi.

⁶² Rā Bēdu p'uya, asta rā zondum̄mai bi b̄on'athi.

Rā Jesús rá n'yēmmahya yø ja'i.

⁶³ Nu'ū yø n'yoh̄u fāhra Jesús, i thenni 'nē i pe'mi.

⁶⁴ Bi gorpa yø dā connā ulu, bi mē'mi, bi 'yēmbi: —Dami pahya te'o bi mēp'a'i ya —bi 'yēmbi.

⁶⁵ Xangu mi'da yø hya xifi ngue ga ndenni.

Ya bí 'bup'ū ja rā dajunta rā Jesús.

⁶⁶ Mi nēcah̄ai p'uya, bi mpeti gātho yø n'yoh̄u di m̄anda p'ū ja rā n̄ija, conyø h̄mu yø mm̄ac̄ja, conyø xānnb̄ate ngue rā ley. Rā dajunta bi n̄ja, ja bi ts'ixp̄u rā Jesús ngue dā t'ørp̄a rā nt'änni, bi t'ēmbi:

⁶⁷ —Dami xicje ya ngue'mø gue'e grá Cristo bá εx Oja ngue di ndast'abi, ogue h̄in'na. ¿Te guí mman̄na rā hya naya?

Mi dahra Jesús, bi 'yēmbi:

—Nu'mø ga xi'ah̄u ngue guecā, h̄inguí 'yēc'ēigah̄u.

⁶⁸ Nu'mø xinga øt'ah̄u n'na rā nt'änni p'uya, xquet'a h̄inguí nne guí mm̄amh̄m̄'a te ga än'nah̄u. 'Nē h̄inguí nne guí thøgah̄u p'uya.

⁶⁹ Ya ni ma dā zōnna ora ya, ngue rā N'yoh̄u bí 'yē mah̄ets'i dani mm̄ip'ū ja rá n'yēi Oja nuna jase rá ts'ēdi.

⁷⁰ Gātho yø ja'i p'uya bi 'yēmbi:

—¿Ua guí εnā ngue gue'e rá Ts'ant'ū'i Oja 'mø?

Mi dahra Jesús, bi 'yɛmbyø ja'i:

—Ahá, go guecä tengutho guí mmamhm.

⁷¹ Di n'yɛmbyø ja'i p'aya:

—¿Teni 'bɛ'a man'na ma testigo ga nneh ya'mø?
Ya dá øseh ra hya pønná ne ya.

23

Bi ts'ixpə 'bəhra Pilato ra Jesús.

¹ Gä bi nangyø ja'i p'aya, bi zixpə 'bəhra Pilato ra Jesús.

² Bi məhyø ja'i ngue di yaprə Jesús, ɛnyø ja'i:

—Dí tinnbähe n'na ra hya na ra n'yohə 'bɛcua, ngue di ts'onnbə yø mməi yø ja'i. I ɛmbi ngue hinguí ja ngue di unyø ja'i'a ra mənyu əhra dast'abi 'bɛ'a Roma. Xquet'a i mmə ngue guehnə ra Cristo na, i nne da ma ngue n'na ra dast'abi.

³ Rə Pilato bi 'yänna Jesús, bi 'yɛmbi:

—¿Ua gue'e rá dast'abi'i yø judío?

Mi dahra Jesús, bi 'yɛmbi:

—Ahá, go guecä tengutho ra hya guí mmanya
—bi 'yɛmbi.

⁴ Rə Pilato bi 'yɛmbyø hmu yø mmäcja, da guehmi'da yø ja'i:

—Hin tema ts'oqui dí tinnbä na ra n'yohə 'bɛcua
—bi 'yɛmbi.

⁵ Pɛ yø ja'i məhømbi 'yɛna:

—Nuna ra hya xännbate p'ə ja ra häi Judea na, di ts'onnyø ja'i na ra hya na. Bi fə'a Galilea xännbate ra hya, asta søcua ya.

Bi ts'ixpə 'bəhra Herodes ra Jesús.

6 Mī 'yøhrā Pilato nā rā hya mmanyø ja'i, bi 'yānbūya ngue'mø rā mmēngu p'ʉ Galilea nā rā Jesús.

7 Nu'mø mī xi p'ʉya ngue ja rā mmēngu p'ʉ, bī mēnbā nā rā Herodes mī ndast'abi p'ʉ Galilea. Porque rā Herodes, nu'ʉ yø pa'ʉ, mī 'bʉp'ʉ Jerusalén.

8 Rā Herodes, nu'mø mī nu rā Jesús, εmmēi di johya. Porque ya rá ya'atho yø pa i nne dā nu, ngue øde te mmanyø ja'i t'ēmbi øtrā Jesús. Mī tø'mi ngue dā nūrpi tema milagro dā 'yøt'e.

9 Xangu yø nt'änni bi 'yørpe, pε rā Jesús hīnte ga ndatho.

10 Xquet'a 'bʉp'ʉ yø hmu yø mmäcja 'nēhyø xānbate ngue rā ley. Di yapī hīn'yʉ p'ʉ rá nzeɣui.

11 Nūnā rā Herodes co 'nēhyø soldado xquet'a hīmbi nu manho rā Jesús. I thentho, bi hetā n'na rá he mazihotho tengutho rá he n'na rā dast'abi. Rā Herodes mahømbi mēnhnā Jesús, i map'ʉ 'bʉhrā Pilato.

12 Madague'a mađi nsəhmī m'met'o rā Pilato rā Herodes, pε bī n'amigo m'mεfa.

Ya nts'änni ngue dā tho rā Jesús.

13 Nūnā rā Pilato bi peti gātho yø hmu yø mmäcja, gātho yø ts'ʉt'abi, gātho mī'da yø ja'i.

14 Bi 'yēmbi:

—Ya guá singahʉ ua nā rā n'yohʉ 'bʉcua. Guí εmhmu ngue di ts'onnyø ja'i. Pε nī hmi nī dāhʉ hapʉ dí änni, 'nε guí nnuhʉ ngue hīn tema ts'oqui dí tinnbabi ngue'a te gnī yaphʉ.

15 Nī xīngā guehrā Herodes ngue xtabá ndīnnbā rá ts'oqui, porque bi costho hømbi 'yεcua. Ja guí

nnuḥa p'uya ngue ḥin tema hya di nequi para ngue da t'ēmbi ja te rángue'a ngue da tho.

16 Nugā ga manda ngue da 'bei, pe ga thøgue.

17 Ra Pilato i ja ngue da 'yøt'e te ra costumbre ja yø ja'i, nu'mø ra ngo ngue ra pascua, pa mathøgue n'na ra ofādi.

18 Gātho yø ja'i p'uya, bi maḥra mafi, i ɛna:

—Nuna ra Jesús da tho na. Go dami thøhra Barrabás.

19 Pe nuna ra Barrabás, guehna n'na nc'ei mi ofādi ngue ra 'yøt'i sui, 'ne ra hyote p'a ja ra hnini.

20 Ra Pilato hømbi xihyø ja'i ngue da zā di thøhra Jesús.

21 Pe yø ja'i p'uya, man'na nts'edi ga mafi, i ɛna:

—Da guatra pont'i. Da guatra pont'i ra Jesús.

22 Rá hyu ndi p'uya, bi 'yenna Pilato:

—¿Pe tema nts'o xa 'yø'na p'uya? Nugā ḥin tema ts'oqui di tinnbi ngue da t'ēmbi da tho. Nugā ga manda da 'bei, pe ga thøgue.

23 Pe yø ja'i ḥingui sāya ngue mafi, ādi ngue da ma maçuati ra pont'i ra Jesús. Nu'a ga mahyø ja'i co 'ne'ya yø hmu yø mmäcja, bi nja'a te ādi.

24 Ra Pilato p'uya bi zänni ngue di nja'a te mmanyø ja'i.

25 Bi ma mathøgue na ra Barrabás xi manyø ja'i ngue di nthøgue. Guehna xi jot'i ngue ra 'yøt'i sui 'nehra hyote na. Go bi ndā na ra Jesús, i hnepe ngue da tho p'uya.

Ya cuatra pont'i ra Jesús.

26 Nu'mø mi ts'ixra Jesús ngue da tho, bi nthēui p'a ja ra 'yu n'na ra n'yohu xpi 'yehra 'befi ni hu

ngue rā Simu, rā mmengu Cirene. Go bi njapi bi duxra pont'i na p'uya, ni 'befatho p'u ni ma rā Jesús.

²⁷ Pε xangu yø ja'i bi denni. I ma'a nts'onī yø xisu, tu yø mmāi ngue te da thohra Jesús.

²⁸ Pε bi hyetyø ja'i rā Jesús, bi 'yēmbi:

—Ague gyø xisu guí 'bāhmā ua Jerusalén, 'yo guí zomhmā conná ngueque. Sinoque dami nzoni ngue conná ngue'ahā 'nē conná nguehni basihā.

²⁹ Porque da 'yēhyø pa gui 'yēmhā: Xāho 'bāi te'o hīnjo'o yø basī, ogue hīmbi hyā yø basī, ogue hīmbi sātate.

³⁰ Yø ja'i p'uya da 'yēmbiyø t'øhø: “Bā tāgui, gui soxcahe”. Da 'yēmbiyø nyuni: “Dami cogbahe”, da 'yēmbi.

³¹ A nūya ngue hīnte gadi uphā'a gadi umhmā ya, hague ngu rā n'ū da tho'a ja rá ts'oqui 'mø.

³² Xquet'a ni ts'i yoho yø ts'oc'ēi ngue 'dap'ū da dūui rā Jesús.

³³ Mī zømp'ū ja rā nyuni gui hūtyø ja'i ngue rā Njuyaxhmu, ja bi ma macuati p'ū rā pont'i rā Jesús. 'Nē'ū yoho yø ts'oc'ēi bi ma macuati rā pont'i, n'na rá n'yēi, n'na rá gahā i gohi.

³⁴ Nū'mø εmā cuati rā pont'i rā Jesús, bi 'yēnā:

—Mā Papá'i, dami punnba yø ja'i 'bācua, porque nūya hīngui padī te øtya —bi 'yēnā.

Yø soldado p'uya bi ma rā tahā ngue to xtā rā tahā, gue'a da gacā n'na xēqui rá he rā Jesús.

³⁵ Yø ja'i 'bāp'ū p'uya, i hētho. Nū'ū yø judío 'bet'o, i thenthō'ū, i ēnā:

—Mī mmānnā rā n'yohā ngue da yanyø ja'i. Pε dī nyānsē ya, ngue'mø majuanī ngue guehna rá thanhni Oja nūnā t'ēmbi rā Cristo.

36 Yø soldado p'uya, xquet'a thenni. Bi guat'i ngue bi unna vino xa n'ixi da zi.

37 Bi t'embuya:

—Nu'mø gue'e rá dast'abi'i yø judío, dami nyanse ya'mø.

38 Nup'ua ja rá ya ra pont'i, bi t'ot'a n'na ra letrero ngue ena: “Nuna ra n'yohua 'bucua, guehna rá dast'abi yø judío na”. Ra letrero p'uya, nt'ot'i conna hya ngue ra griego, ra latín, ra ebreo.

39 Nuna n'na ra ts'oc'ei ya cuarbu ja ra pont'i p'uya, xquet'a thenni, bi 'yembi:

—Nu'mø gue'e grá Cristo, dami nyanse ya'mø. 'Necá'be gui nyan'be p'uya.

40 Nu'a man'na nc'ei ra ts'oc'ei bi 'yembrá amigo di yahni:

—Nu'i ni xingui su Oja, conque ya gui tup'ua ja ra pont'i ya.

41 Nugüi ja te rángue'a ngue dí säui ra n'ua, porque di jutui'a te xtá øt'ui. Ya ni 'yup'ua'a te dí thohmi. Pe nuna ra n'yohua 'bucua, hin tema nts'o xa 'yø'na.

42 Bi 'yεn'a m'mefa p'uya:

—Ague Jesús, nu'mø ra pa gui sòhø ngue gui manda ua, gui mbεngui.

43 Mi dahra Jesús, bi 'yembi:

—Majuani dí xi'i, nuya ya ga m'mahmi p'ua mahεts'i ya.

Ya bi du ra Jesús.

44 Comma huxyadi, bi maði bi m'mεxui gä ra ximhai asta hyu nde.

45 Ra hyadi bi m'mεxui. Nu'a ra ulu mi zur'ua ja ra goxthi njja bi hyehmade i gai ngue bi xet'i.

46 Bi 'yεn'a n'na rá hmafi ra Jesús, bi 'yεna:

—Ague ma Papá'i, dadi fät'a'i ma tegä ya —bi 'yɛna.

Hontho bi man'a p'uya, 'bexpi du.

⁴⁷ N'na ra capita ngue ra mmɛngu Roma bi nu te bi nja, bi 'yɛspabi Oja p'uya, bi 'yɛna:

—Majuani ngue nuna ra n'yohu 'bucua, hin'yu rá ts'oqui na.

⁴⁸ Gä bi nu yø ja'i mi 'bäp'u te bi nja. Bi ma yø ja'i p'uya, pɛ pɛtyø tiya ngue tu yø mmɛi.

⁴⁹ Gätho'u yø mpadiui ra Jesús, conyø xisu bá nɛxa Galilea ngue tenni ha ni ma, yap'utho bi 'bäi, Gä hantho te bi nja.

Ya bi ma nt'ägui ra Jesús.

⁵⁰ Mi 'bu'a n'na ra hoga n'yohu ni hu ngue ra José, mi øt'e te Gä mmamp'u ja ra ley, ra mmɛngu p'u ja ra hnini Arimatea ja ra häi Judea. 'Nɛhna di manda p'u ja ra njja na.

⁵¹ Xquet'a 'nɛhna mi tøm̄i ngue di manda ua Oja. Janangue hingui 'bui ngue ra acuerdo'a te ra hya bi ts'ännbu ha bi mpeti yø ja'i.

⁵² Nuna ra n'yohu na, bi ma bá nyaui ra Pilato, bi 'yäpra nt'ɛdi ngue da hyajpu ja ra pont'i ra Jesús.

⁵³ Mi hyajpu ja ra pont'i p'uya, bi 'uennbabi rá do'yo ra Jesús co n'na ra sábana ngue ra hoga ulu. Bi hyaxpu ja ra panteón xi ma nt'a'mi p'u bí ja n'na ra 'bido ngue bá ägui. Nuna ra panteón, hinjongui o.

⁵⁴ Nde mbɛhi'a ra pa'a, ya da yätra pa ngue ra ts'äya.

⁵⁵ Nu'u yø xisu bá nɛxa Galilea ngue bá n'youi ra Jesús, bi ma bá nu ra n'yägui. Bi nu ha bi t'ägui.

56 M̄i z̄oṗ'ᵤ ja r̄a ngu ya ȳo xisu, bi hocȳo 'ȳεth̄i mazihotho ḡa ȳuñi ngue d̄a goxrá ánima. B̄i ns̄aya'a r̄a pa ngue r̄a ts'áya p'ᵤya, porque gue'a d̄i manda rá ley Oja'a.

24

Ya bi b̄ennate r̄a Jesús.

1 M̄i hyax̄a r̄a pa ndomingo, zi x̄ud̄itho b̄i ma mah̄on'a ȳo xisu p'ᵤ bí o r̄a Jesús. Bi hyax̄ȳo 'ȳεth̄i xi hoqui. B̄i m̄äh̄a m̄i'da ȳo xisu.

2 M̄i z̄oṗ'ᵤya, bi d̄ini ngue ya n'nanni 'benna do m̄i nn̄oṗa n̄ju'm̄i r̄a panteón.

3 Bi ȳu't'ambo p'ᵤya, p̄e ya h̄imbi d̄imp'ᵤ r̄a Jesús.

4 B̄i ns̄u p'ᵤya, h̄ingui pad̄i te d̄a 'ȳot'e. M̄i nu p'ᵤya, 'b̄äp'ᵤ yoho ȳo anx̄ε d̄i yoxn̄i ȳo he.

5 I h̄emtho häi'ᵤ ȳo xisu ngue εmm̄ei s̄u. Ȳo anx̄ε p'ᵤya, bi 'ȳemb̄i:

—¿Hanja ngue guí homhm̄ u a mant'ägui'a ya 'b̄ei?

6 Ya h̄injo'o u a, ya x̄a b̄ennate. D̄am̄i b̄emhm̄ r̄a hya bi xi'ah̄ m̄o tobe m̄ambi 'b̄at̄a Galilea.

7 Conque b̄i mā ngue r̄a N'yoh̄a bí 'ȳε mah̄ets'i, m̄i ja ngue d̄a ma mad̄äpi ȳo ja'i ja ȳo ts'oqui ngue d̄i cuat̄ra pont'i. Rá hyu pa p'ᵤya, d̄i b̄ennate.

8 Nu'ᵤ ȳo xisu p'ᵤya, bi zo ȳo mm̄ai n̄a r̄a hya xi man'a m'm̄et'o r̄a Jesús.

9 Nūya ȳo xisu 'm̄o m̄amb̄á pengb̄u ja r̄a panteón, nu'a te bá nu, bi xi'ᵤ 'd̄ε'm̄a'da nc'ε̄i ȳo x̄ädi r̄a Jesús. Bi xifi ḡätho m̄i'da ȳo ja'i.

10 Nūya ȳo xisu bi hyasp̄abi r̄a hya ya ȳo x̄ädi r̄a Jesús, guehn̄a r̄a Maya Magdalena, 'n̄eh̄ra Juana,

'nɛhra Maya rá mamá ra Jacobo, 'nɛ hmi'da yø xisu p'ɛya.

11 Pɛ nuya bi thaspa ra hya p'ɛya, hinguɪ ɛc'ɛitho te mmanya yø xisu. Sinoque ɛntho: “Han̄tho loco ya yø xisu”, gue ɛmma ɛntho.

12 Pɛ ra Bɛdu bi bøn'athi, bi ma n'nahman̄tho p'ɛ bí ja ra panteón. Mi zømp'ɛya, bi hyɛt'ambo. Bi nū ngue ya n'nanni 'bønnā ulu mant'ɛ ra Jesús. Bi mengbɛ ha sâya p'ɛya, pɛ di 'yøtho hanja'a te xi nja.

Bi ntimm̄i p'ɛ ja ra 'yu yoho yø xädi ra Jesús gue man̄i map'ɛ ja ra hn̄ini Emaús.

13 Nu'a ra pa'a p'ɛya, yoho yø xädi ra Jesús man̄i map'ɛ ja ra hn̄ini Emaús. Nunā ra hn̄ini na, di nsocui Jerusalén como 'dɛ'ma'da kilómetro.

14 Mɛnte 'yo, mɛnte di c'a'a te xi nja.

15 Nunā ra Jesús mi zä mi zɛdi, ya 'dap'ɛ ni n'yo.

16 Madague'a ngue hɛti, pɛ ɛnā te corpatho yø dä ngue hindä bad̄i te'o na ra Jesús.

17 Ra Jesús bi 'yännbɛya, bi 'yɛmbi:

—¿Teni 'bɛ'a ma hya gad̄i nxihmi mɛnte guí 'youi ua ja ra 'yu n'yø? Nup'ɛ nná bɛngä, ɛnā gue tu ni mm̄iui.

18 Nunā n'na nc'ɛi ni hū ngue ra Cleofas bi 'yɛmbi:

—Gätho yø ja'i bá 'yo Jerusalén, gä pad̄i te bi nja mantenni pa. 'Nɛ go guí 'yɛnā ngue hinguɪ pahya.

19 Mi dahra Jesús, bi 'yɛmp'ɛ yaui:

—¿Temā hya n'yø?

Nu'ɛ ts'o p'ɛya, bi 'yɛnā:

—Xigue ra Jesús nunā ra mmɛngu Nazaret. Guehnā n'na ra n'yohɛ ngue rá pøngahya Oja, di nɛqui ngue ja rá ts'edi ngue bi 'yøtyø milagro, 'nɛ

ja rá ts'edi ngue rā hya bī mā. Porque bī nū manho Oja te bi 'yøt'e, dā guehyø ja'ī bī nū manho te bi 'yøt'e.

20 Dí mmāngā'be ngue nū'ᵤ yø hmu yø mmācja, dā gue'ᵤ mā hmuh dī mānda p'ᵤ ja rā njja, bi dā rā Jesús. Bi zixpᵤ ja rā ts'ut'abi, ja bá ts'ānnbᵤ ngue dā dup'ᵤ ja rā pont'ī.

21 Pε nūgāhe nmi εngāhe ngue nūna rā n'yohᵤ nā, guehnā xta nyanyø judío nā. A nuyá, ya māngunde bī nja nā rā hya dí xi'a'be ya.

22 Nū'ᵤ 'da yø xisu 'da'igu mā nt'εc'εihe, xā pi-jthogāhe. Porque xā mma mxuditho p'ᵤ mambí o rā ánima.

23 Pε ya hīnjonxpā ndīni ngue di op'ᵤ. Xpā mmengbᵤya, xā xicje ngue xi nū yø anxε. A nū'ᵤ yø anxε p'ᵤya, ī mma ngue ya 'bāhnā rā Jesús.

24 'Bexque'a p'ᵤya, nū'ᵤ 'da mā n'yohe xā mmap'ᵤ mambí o rā ánima, pε xā ndīni tengutho rā hya xā mmanyø xisu. Pε rā Jesús ya hīnxā hnu nā 'nā.

25 Nūna rā Jesús bi 'yεmbi:

—¿Ua hīngui ts'ᵤ di 'yo nī mmāihᵤ'a te rā hya ī ja? ¿Ua hīnjām'mø guí øhmᵤ para ngue gui 'yεc'εihᵤ'a te gā rā hya bī manyø pøngahya Oja?

26 ¿Ua hīngui pahmᵤ ngue rā Cristo mī ja ngue dā zā rā n'ᵤ hante ngue dī ndast'abi ngue dī mānda ua?

27 Ya bi dᵤ'mī bi xifi gātho'ᵤ yø hya nt'ot'ī p'ᵤ ja rā Macā Libro ngue'a te gui c'a rā Jesús. Bi dūnnbābī'a te mmāmp'ᵤ ja yø libro bi 'yotra Moisés. Bi sigue bi xi mī'da yø hya te gā nt'ot'ī p'ᵤ ja yø libro bi 'yotyø pøngahya Oja.

28 Nu'mø mi zømp'ʉ ja rā hnini manī ma p'ʉya, rā Jesús bi 'yøt'e ngue ɛnā xø nne dā thogui.

29 Pɛ nu'ʉ yø n'yohʉ p'ʉya, bi japi ngue di nsāya, bi 'yɛmbi:

—Ma 'daua gā nsāyah. Guí nnu ngue ya bi nde. Ya ni ma dā dāhra nxui.

Bi yʉt'ambo rā ngu rā Jesús ngue di nsāya.

30 Mi mip'ʉ ja rā mɛxa p'ʉya ngue di nsihmɛ. Bi hyacra thuhmɛ, bi ja mammadi Oja. Bi xemp'ʉya, bi un'nʉ hup'ʉ ja rā mɛxa.

31 Nu'a rā ora'a p'ʉya, bi xohyø n'yomfɛni ngue bi badi te'o. Pɛ 'bexpi m'mɛrɔtho rā Jesús.

32 Di n'yɛmbi n'na ngu n'na p'ʉya:

—Pɛ uangui hurca mā mmuii mente dará yahʉ gā rā 'yu, 'nɛ bi xicui temā hyā nt'ot'i p'ʉ ja rā Maca Libro.

33 Ya hinte mambi dø'mi. Bi mengui 'bexque'a, i ma Jerusalén. Bi dini ngue ya xi mpeti'ʉ 'dɛ'mā'da yø xādi rā Jesús co 'nɛ'ʉ mi'da yø n'yohʉ.

34 A nuya xi mpeti p'ʉya, bi 'yɛmbya ja bi zøhø:

—Majuani xā bennate rā Hmu n'yø. Ya xā nnu rā Bɛdu.

35 A nuya ja bi zø p'ʉya, xquet'a bi mā te xi thop'ʉ ja rā 'yu. Bi mā ngue hingui padi te'o nā rā Jesús mente yayi, bi badi, ja gue'mø mi xenna thuhmɛ.

Ya bi zømp'ʉ 'bʉhyø xādi rā Jesús.

36 Mente tobe di yahnitho'ʉ yo nc'ɛi, ngue mma te xi nu, mi dambeni p'ʉya, ya 'bāp'ʉ māde rā Jesús. Bi zengua p'ʉya, bi 'yɛmbi:

—Dā hyu ni mmuihʉ ya —bi 'yɛmbi.

37 A nu'ʉ yø xādi p'ʉya, di fetyø mmui ngue su. I ɛnā ngue rā 'yø'a hɛti.

38 Pε rā Jesús bi 'yεmbi:

—¿Hanja ngue guí sūh̄u? ¿Hanja ngue guí εmhm̄u ngue h̄immā juanī dí 'b̄ucā ua?

39 Damī nurcah̄u mā 'yε 'nεhmā gua. Guī nnuh̄u ngue xquethocā. Damī thānj̄u n'namhmā guí nnuh̄u ngue guēcā. A nū'a rā 'yø, rā ndah̄itho'a, h̄in'ȳu rá do'yo'a. Pε nugā guí nnuh̄u ngue drá jā'i.

40 M̄i juadi bi xi'a ngu'a p'uya, bi 'yutyø 'yε 'nεhyø gua ha bi mε yø clavo.

41 Pε nū'u yø xādi h̄ingā ε'εc'εi xan̄ho, ngue'a gui johya 'nε εnā sudyø n'yomfεnī. Pε rā Jesús bi 'yεmbi:

—¿Ua h̄inguī ts'u ua te gā sigā ts'u? —bi 'yεmbi.

42 Bi un̄na n'na xεqui rā huā ngue nthaxī p'uya, 'nε bi un̄na n'na mhm̄ε rā t'afi t'asa.

43 Bi hyamp'uya, yø hm̄i yø dā yø xādi p'u ha bi zi.

44 Bi 'yεmbaya:

—Nunā te dá thocā ya, guehnā rā hyā ya xtá xi'ah̄u m'met'o nā. Ya xtá xi'ah̄u ngue m̄i jatho dī nja'a te nt'ot'i p'u ja rā Macā Libro. Porque rā Moisés co 'nε'u m̄i da yø pøngahyā Oja, bi 'yot'a te ja ngue gā thocā, xquet'a ngu'a mmamp'u ja yø Salmo.

45 Bi xojpā yø n'yomfεnī p'uya, ngue dā d̄inī te mmamp'u ja rā Macā Libro.

46 Bi 'yεmbaya:

—Ya ngu'a nt'ot'i ngue rā Cristo i ja ngue dā tho. Rā hyū pa p'uya, di bεnnatē p'u dā nt'āgui.

47 Guehnā rā hyā dā thaspabī yø jā'i 'b̄ui ndap'u bi zā yø nación, conná nt'edī rā Jesús, nū to dā hyep'u rā nts'o gā 'yo, di p̄unnbabī yø ts'oqui. Pε rá m̄ditho dā man̄nā hyā p'u Jerusalén.

48 Nuyá, go gui xihm_u yø ja'i nā te gá nuh_u dá thocä ya.

49 Nunā rā hyā bi yat'ah_u mā Papágä, gā ma p_εnhnä nāya. P_ε 'yogui 'uehm_u ua ja rā hnini Jerusalén astā gue'mø bi n'na'ah_u rā ts'edi di 'y_ε mah_εts'i, ya gui mmähä p'aya.

Bī ma m_εh_εts'i rā Jesús.

50 Bi g_ujp_u mi 'b_uhyø xädi rā Jesús, i map'u jonna hnini Betania. Bī macyø 'y_ε p'aya ngue di japi.

51 M_εnte di jap_uya, h_εtho ha i nangui, bi ma mah_εts'i.

52 Mi juadi bi danne'u yø xädi, bi mengui, i ma Jerusalén. Janjuanī ngue di johya.

53 N'na pa ngu n'na pa, i pa nija ngue bađi ja mam_uđi Oja.

Ja ua ra 'da'yo cohi bi gomi Oja yø ja'i
New Testament in Otomi, Tenango (MX:otn:Otomi,
Tenango)

copyright © 1975 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Tenango

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomí, Tenango [otn], Mexico

Copyright Information

© 1975, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Tenango

© 1975, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files
dated 29 Jan 2022
dd38228d-a3b1-5d0f-91ce-4040e165ce0f